

Konkurences padome

Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības tirgus uzraudzība

Tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums
(III daļa – gaļas, olu un zivju produkti)

Rīga
2024

Analizētais periods no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada maijam

Satura rādītājs

Ievads.....	3
I. Metodoloģija un cenu dati	4
II. Lauksaimniecības un pārtikas preču ķēdes posmi.....	5
2.1. GLOBĀLĀ TIRGUS SITUĀCIJA	5
2.1.1. Gaļas un olu tirgus.....	5
2.1.2. Zvejniecības un akvakultūras tirgus	8
2.1.3. Globālās piegādes ķēdes un starptautiskie standarti	10
2.2. LOPKOPĪBA UN PUTNKOPĪBA.....	11
2.3. GAĻAS UN OLU RAŽOŠANA.....	14
2.4. ZIVSAIMNIECĪBA	18
III. Cenu transmisijas analīze	20
3.1. GAĻAS UN OLU CENU TRANSMISIJA	21
3.1.1. Svaigas cūkgaļas cenu transmisijas analīze	21
3.1.2. Kūpinātas cūkgaļas cenu transmisijas analīze	27
3.1.3. Doktordesas cenu transmisijas analīze.....	29
3.1.4. Cāļa cenu transmisijas analīze	34
3.1.5. Kūpināta cāļa cenu transmisijas analīze.....	38
3.1.6. Olu cenu transmisijas analīze	39
3.2. ZIVS CENU TRANSMISIJA	42
3.2.1. Svaigas zivs cenu transmisijas analīze	42
3.2.2. Mazsālītas zivs cenu transmisijas analīze	44
IV. Cenu noturības analīze.....	48
V. Cenu komponentes ražošanas un tirdzniecības piegādes ķēdes posmiem	49
VI. Līgumu analīze.....	61
6.1. APMAKSAS TERMIŅI.....	62
6.2. VIENPUSĒJI LĪGUMA GROZĪJUMI	62
6.3. PREČU ATPAKAĻ ATDOŠANA.....	64
6.4. LĪGUMSODU PIEMĒROŠANA.....	65
VII. Secinājumi un priekšlikumi.....	66

IEVADS

- 1 Konkurences padome (turpmāk – KP) 2023. gada pavasarī uzsāka tirgus uzraudzību olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības tirgū. 09.11.2023. tika publicēta "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojuma I daļa par piena produktiem¹ un 27.12.2023. – II daļa par maizi un graudu produktiem². Šīs tirgus uzraudzības noslēguma ziņojumos KP sniegtās atziņas un secinājumi attiecas gan uz lauksaimniecības un pārtikas preču mazumtirgotājiem³, gan pircējiem⁴.
- 2 Visi minētās tirgus uzraudzības I un II daļas KP secinājumi, priekšlikumi un atziņas, izņemot sadaļas, kas attiecināmas konkrēti uz piena, kā arī maizes un graudu produktu grupu, ir vienlīdz attiecināmas uz visām pārējām tirgus uzraudzībā aplūkotām precēm, kā arī uz citām lauksaimniecības un pārtikas precēm līdzīgos apstākļos⁵.
- 3 Tirgus uzraudzībā KP vieš skaidrību par aktuāliem konkurences apstākļiem visos piegādes ķēdes posmos, par cenu veidošanos tajos, kā arī par to ietekmi un savstarpējo mijiedarbību 2022. gadā un 2023. gada pirmajā pusgadā.
- 4 KP tirgus uzraudzībā analizē sešas pārtikas preču grupas:
 - 1) piena produkti;
 - 2) maize;
 - 3) gaļas produkti;
 - 4) olas;
 - 5) zivju produkti;
 - 6) graudu produkti.
- 5 Tirgus uzraudzībā KP vērtē piegādātāju un pircēju attiecības konkrētajās pārtikas preču grupās, kā arī ir veikusi divas ekonomiskās analīzes: (1) cenų mainības un noturības analīzi, kuras pamatā ir datu apsekojumos gūtā informācija par atsevišķu produktu cenām individuālās tirdzniecības vietās;

¹ KP. "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums (I daļa – piena produkti). Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/11577/download?attachment>

² KP. "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums (II daļa – maize un graudu produkti). Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/11691/download?attachment>

³ Sk. NTPAL 1. panta 4. punktu: lauksaimniecības un pārtikas preču mazumtirgotājs – saimnieciskās darbības veicējs vai saimnieciskās darbības veicēju apvienība, kas pastāvīgā tirdzniecības vietā mazumtirdzniecībā pārdod lauksaimniecības un pārtikas preces.

⁴ Sk. NTPAL 1. panta 7. punktu: pircējs – fiziskā vai juridiskā persona vai šādu personu apvienība neatkarīgi no vietas, kurā tā veic saimniecisko darbību, ja tās pēdējā finanšu gada neto apgrozījums pārsniedz 2 000 000 euro, vai Eiropas Savienībā esoša iestāde (valsts, reģionālā vai vietējā iestāde vai vairāku šādu iestāžu apvienība, kas darbojas saskaņā ar publisko tiesību principiem), kas pērk lauksaimniecības un pārtikas preces.

⁵ Sk. NTPAL 1. panta 2. punktu: lauksaimniecības un pārtikas preces – produkti, kas norādīti Līguma par Eiropas Savienības darbību I pielikumā, kā arī produkti, kas nav norādīti minētajā pielikumā, bet ir pārstrādāti par pārtikā lietojamiem produktiem, izmantojot minētajā pielikumā norādītos produktus, kā arī fasēts ūdens, tostarp minerālūdens, un citi bezalkoholiskie dzērieni

(2) cenu transmisiju analīzi, novērtējot cenu izmaiņu korelācijas ražošanas un tirdzniecības posmos, vienlaicīgi novērtējot, vai šo produktu realizācijā nav novērotas negodīgas tirdzniecības pazīmes vai citi konkurencei nelabvēlīgi apstākļi.

- 6 Tirdzniecības III daļā tiek analizēti iesniegtie līgumi, kas noslēgti starp pircējiem un to piegādātājiem olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu grupās. Līdz ar to arī līgumu izvērtējums attiecas uz visām minētajām preču grupām.
- 7 Tirdzniecības noslēguma ziņojumā publiskotā informācija un analīze attiecas uz gaļas, olu un zivju produktu grupām. Vienlaicīgi KP atziņas, secinājumi un priekšlikumi ir vienlīdz attiecināmi arī uz citām preču grupām.

I. METODOLOĢIJA UN CENU DATI

- 8 Dati tika pieprasīti divās kārtās kopā no 28 mazumtirgotājiem, tostarp arī no iepirkuma grupām, kā arī no 40 piegādātājiem/ražotājiem, kas reģistrēti gan Latvijā, gan ārpus Latvijas. Tirdzniecības dalībniekiem tika pieprasīta gan informācija par to ikdienas sadarbību ar piegādātājiem un pircējiem, gan dati par izejvielu iepirkumu cenām, saražoto preču pārdošanas cenām. Mazumtirgotājiem tika pieprasīta informācija par preču iepirkumu cenām un preču pārdošanas cenām tirdzniecības vietās.
- 9 Vienlaicīgi KP lūdza iesniegt datus par zīmola precēm, kuras ražo Latvijā reģistrētie komersanti, par precēm, kas tiek ražotas kā privātās preču zīmes (angliski – *private labels*), kā arī par precēm, kas tiek ražotas ārpus Latvijas gan kā zīmola preces, gan kā privātās preču zīmes. Iespēju robežās tirdzniecības dalībniekiem tika pieprasīta informācija par vienām un tām pašām vai līdzīgām precēm. Izpēti veikšanai saņemtie dati par preču cenām tika pielāgoti atbilstoši pārdošanas mērvienībām.
- 10 KP lūdza tirdzniecības dalībniekiem sniegt datus par cenām konkrētām precēm olu, zivju, piena, gaļas, graudu, maizes produktu kategorijā. Preces tika izvēlētas, ievērojot to lielāko pārdošanas apjomu naudas izteiksmē, kā arī to pieejamību vairāku mazumtirgotāju tirdzniecības vietās. No vienas puses tas ļāva KP samazināt administratīvo slogu datu iesniegšanai, t. i., informācija tika pieprasīta tikai par atsevišķām precēm, kas veidoja lielāko apgrozījumu attiecīgajā periodā. No otras puses, pieprasot informāciju šādā veidā, KP izvairījās no atsevišķo preču izcelšanas un ieguva datus par reprezentatīvo preču kopu.
- 11 Dati par preču cenām (gan iepirkuma cenām, gan pārdošanas cenām), kā arī par preču iepirkuma un pārdošanas apjomiem tika pieprasīti par laika periodu no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. par katru dienu.
- 12 Iesniegtie dati par iepirkuma cenām pārsvarā atspoguļo preču piegādes pavaddokumentos norādīto informāciju. Līdz ar to tajās neietilpst apjoma atlaides un akciju atlaides, kuras mazumtirgotāji piemēro piegādātājiem nākamā mēneša sākumā par iepriekšējo periodu. Iepirkuma cenas arī neatspoguļo tirgvedības jeb mārketinga, reklāmas un loģistikas maksas, par kurām atbilstoši Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma (turpmāk – NTPAL) 5. panta trešajai daļai ir jāsniedz skaidrs un izsekojams rakstveida

pamatojums attiecībā uz kopējo maksājumu vai maksājumu par vienu vienību, jo šīs maksas piegādātājiem tiek piemērotas nākamā mēneša sākumā par iepriekšējo periodu.

- 13 Iesniegtie dati par pārdošanas cenām ietver arī akciju cenas, kad patērētāji attiecīgajā periodā varēja preces iegādāties par samazinātu cenu.
- 14 Tirgus uzraudzības secinājumi ir visaptveroši un sniedz ieskatu kopējā tirgus tendencēs. Vienlaicīgi jāņem vērā, ka katram tirgus dalībniekam situācija var nedaudz atšķirties, ievērojot to individuālos datus.

II. LAUKSAIMNIECĪBAS UN PĀRTIKAS PREČU ĶĒDES POSMI

- 15 Precēm, kas tiek eksportētas, cenu tiešā vai netiešā veidā var ietekmēt ES un globālā tirgus cenu tendences⁶, kā arī pārstrādātāja izmaksas un mazumtirgotāja uzcenojums. Šajā nodaļā tiek sniegts ieskats gaļas, olu un zivju produktu tirgū. Vienlaicīgi tiek aplūkota informācija, kādi ir starptautiskie/globālie faktori, kas ietekmē gaļas, olu un zivju produktu realizāciju un cenas Latvijas tirgū.

2.1. GLOBĀLĀ TIRGUS SITUĀCIJA

2.1.1. Gaļas un olu tirgus

- 16 Kā liecina ražošanas un tirdzniecības dati, pasaulē saražotais gaļas apjoms pieaug, neskatoties uz COVID-19 pandēmiju un ar to saistīto cenu kritumu (sk. 1. tabulu). Lielāko daļu no pasaulē saražotā gaļas apjoma veido mājputnu gaļa un cūkgaļa, tām seko liellopa gaļa un aitas gaļa. Savukārt starptautiskajā tirdzniecībā lielākais īpatsvars ir mājputnu un liellopu gaļai.

⁶ Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations, p. 9. Available: <https://www.fao.org/3/cb0665en/cb0665en.pdf>

**Pasaules dati par gaļas ražošanu, tirdzniecību (milj. t.), cenu indeksu
(2014–2016=100) 2019.–2023. gadā**

	2019	2020	2021	2022	2023⁷
Ražošana	337,2	340,3	356,6	362,4	365,2
- liellopu gaļa	72,4	71,9	74,5	75,8	76,0
- mājputnu gaļa	131,6	136,1	138,3	141,0	142,5
- cūkgaļa	110,1	109,9	120,8	122,3	123,1
- aitu gaļa	16,2	16,2	16,4	16,7	17,0
Tirdzniecība	36,6	41,7	42,0	41,8	41,4
- liellopu gaļa	11,3	11,7	12,1	12,7	12,5
- mājputnu gaļa	14,2	15,5	15,8	16,2	16,3
- cūkgaļa	9,6	13,0	12,7	11,5	11,0
- aitu gaļa	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2
FAO gaļas cenu indekss	100	96	108	119	115

Avots: KP apkopots, izmantojot FAO datus

- 17 Globāli tiek prognozēts gaļas patēriņa pieaugums, kas saistīts ar ienākumu un iedzīvotāju skaita pieaugumu.⁸ Ir tendence tieši mājputnu gaļas patēriņa pieaugumam. Jaunattīstības valstīs ar zemākiem ienākumiem tas saistīts ar mājputnu gaļas zemāku cenu salīdzinājumā ar citas izcelsmes gaļu, savukārt valstīs ar augstiem ienākumiem priekšroka mājputnu gaļai tiek dota, jo to ir ērtāk pagatavot, kā arī tiek uztverta kā veselīgāka ēdiena izvēle.⁹
- 18 Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (turpmāk – FAO) datiem¹⁰ starptautiskajos tirgos mājputnu gaļas tirgus attīstību un dinamiku galvenokārt nosaka slimību uzliesmojumi un tirdzniecības politika.¹¹ Cita veida gaļas tirgus attīstību un dinamiku ietekmē gan dzīvnieku slimības, gan tirdzniecības politika, gan klimatiskie apstākļi, gan barības pieejamība un citi faktori.
- 19 2020. gadā pasaules gaļas ražošana samazinājusies Āfrikas cūku mēra (turpmāk – ĀCM) un COVID-19 pandēmijas dēļ.¹² Taču, Ķīnas importam palielinoties par 44 % ĀCM uzliesmojuma dēļ, pieauga arī starptautiskās tirdzniecības apjomi.¹³ 2020. gadā palielinājies pieprasījums pēc mājputnu gaļas, kā arī pieaugusi tās tirdzniecība.¹⁴ Cūkgaļas tirdzniecība pieaugusi,

⁷ FAO prognoze.

⁸ OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. Available: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/cf68bf79-en/index.html?itemId=/content/component/cf68bf79-en>

⁹ Ibid.

¹⁰ Saskaņā ar savām pilnvarām FAO ir atbildīga par ar pārtikas un lauksaimniecības preču saistītu datu un informācijas vākšanu, validēšanu un izplatīšanu visā pasaulē. Tādējādi FAO regulāri vāc attiecīgo valsts statistikas informāciju. Pieejams: <https://www.fao.org/statistics/data-collection/general/en>

¹¹ FAO. Gateway to poultry production and products. Pieejams: <https://www.fao.org/poultry-production-products/socio-economic-aspects/markets-and-trade/en/>

¹² FAO. Meat Market Review: Emerging trends and outlook, December 2020, p. 1. Available: <https://www.fao.org/3/cb2423en/cb2423en.pdf>; OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030.

¹³ FAO. Meat Market Review: Emerging trends and outlook, December 2020, p. 2.

¹⁴ FAO. Meat Market Review: Emerging trends and outlook, December 2020, p. 3.

neskatoties uz ražošanas samazināšanos.¹⁵ Savukārt liellopu gaļas pieprasījumam un tirdzniecības apjomiem bija lejupejoša tendence.¹⁶

- 20 Ņemot vērā, ka 2024. gada sākumā dati par 2023. gadu vēl nav pieejami, tiek izmantoti FAO rīcībā esošie dati un prognozes. 2023. gada FAO prognozes liecināja, ka gaļas ražošana pasaulē palielinājies par 0,8 % salīdzinājumā ar 2022. gadu, palielinoties galvenokārt kaušanai Ķīnā, ko izraisījusi mazo lauksaimnieku izešana no tirgus zemo cenu un peļņas maržas samazināšanas rezultātā. Ražošanas palielināšana Dienvidamerikā, īpaši Brazīlijā, ir skaidrojama ar barības izmaksu samazināšanos. Okeānijā ražošanas palielinājusies, jo palielinājies kaušanai gatavu dzīvnieku piedāvājums un pieaudzis eksporta pieprasījums. Savukārt Eiropā, galvenokārt Eiropas Savienībā, dzīvnieku slimību un pastāvīgā ganāmpulku skaita samazināšanās dēļ 2023. gadā gaļas ražošanas apjoma prognozes ir negatīvas. Arī Ziemeļamerikā 2023. gadā gaļas ražošanas apjoma prognozes bija negatīvas zemāku ražotāju ieņēmumu un salīdzinoši augsto barības izmaksu dēļ.¹⁷
- 21 2022. gada jūnijā starptautiskās gaļas cenas sasniedza visu laiku augstāko līmeni, atspoguļojot pieaugošo eksporta pieejamību dažās vadošajās eksportētājvalstīs (Brazīlija un Austrālija), samazinoties importa pieprasījumam pēc tūlītējām piegādēm (angliski – *spot supplies*).¹⁸ Neskatoties uz FAO gaļas cenu indeksa pieaugumu no 2023. gada februāra, ko galvenokārt noteica cūkgaļas un liellopu gaļas cenu pieaugums saistībā ar piedāvājuma ierobežojumiem un pieaugošām mājputnu gaļas cenām lielā pieprasījuma dēļ¹⁹, kopš 2023. gada jūlija starptautiskajām gaļas cenām bija tendence samazināties. Cenas samazinājušās galvenokārt tāpēc, ka pieauga eksporta pieejamība no vadošajiem eksporta reģioniem, īpaši Dienvidamerikas (pārsvarā Brazīlijas) un Okeānijas. Turklāt gaļas cenas pasaulē ietekmēja arī importa tempa palēnināšanās galvenajās gaļas importētājvalstīs (Ķīna, Japāna, ES, Apvienotā Karaliste, u. c.)²⁰
- 22 Lielākajā daļā valstu mājputnu gaļas ražošana galvenokārt paredzēta vietējam patēriņam, taču pieaug arī starptautiskā tirdzniecība. Lielākā daļa pasaules tirgū pieejamās mājputnu gaļas nāk no lieliem specializētiem komerciāliem ražotājiem. Mājputnu gaļas izstrādājumi parasti tiek eksportēti saldētā veidā. Savukārt starptautiskā tirdzniecība ar olām ir salīdzinoši neliela salīdzinājumā ar mājputnu gaļu, jo olas nav iespējams sasaldēt transportēšanai lielos attālumos. Olu eksporta kategorijas ir: i) pārtikas olas ar čaumalu; ii) inkubējamās olas ar čaumalu; un iii) olu produkti (šķidrā, saldētā vai žāvētā veidā).²¹
- 23 Pēc pēdējiem pieejamiem datiem ES galvenie importa partneri pēc olu²² tonnu ekvivalenta (angliski – *tonnes egg equivalent*) 2023. gada janvārī-oktobrī ir bijuši Ukraina (46 484 t.), Apvienotā Karaliste (9 763 t.), Turcija (6 255 t.),

¹⁵ Ibid., p. 6.

¹⁶ Ibid., p. 4.

¹⁷ FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets November 2023, p. 6. Available: <https://www.fao.org/3/cc8589en/cc8589en.pdf>

¹⁸ FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets June 2023, p. 7. Available: <https://www.fao.org/3/cc3020en/cc3020en.pdf>

¹⁹ Ibid.

²⁰ FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets November 2023, p. 6.

²¹ FAO. Gateway to poultry production and products.

²² Neieskaitot inkubējamās olas.

Indija (3 471 t.) Albānija (3 313 t.), Argentīna (2 759 t.) un citas valstis (4 713 t.).²³ 2023. gada janvāri–oktobri importēto olu daudzums pieaudzis par 94,1 %, salīdzinot ar 2022. gada janvāri–oktobri.²⁴ 2022.–2023. gadā ES importējusi pārsvarā olas ar čaumalu, tam sekoja olas bez čaumalas.²⁵

- 24 ES eksportējusi olas uz Apvienoto Karalisti (114 847 t.), Japānu (46 762 t.), Šveici (31 488 t.), Izraēlu (6 653 t.), Austrāliju (6 590 t.), Taizemi (6 203 t.) un citām valstīm (50 937 t.) 2023. gada janvāri–oktobri. Salīdzinot ar 2022. gada janvāri–oktobri, 2023. gada janvāri–oktobri eksportēto olu tonnu ekvivalenta daudzums samazinājies par 8,1 %.²⁶ 2022.–2023. gadā ES eksportējusi pārsvarā olu albumīnu (olu baltums), tam sekoja inkubējamās olas un olas ar čaumalu.²⁷
- 25 Mājputnu tirgus cenas var ievērojami atšķirties, jo to ietekmē sezonālās tendences (piemēram, augstākas cenas svētku laikā), ražošanas izmaksas un konkurence, ko veido citi produkti. FAO norāda, ka ražošanas izmaksas mājputnu gaļai ir ļoti nepastāvīgas un dažādos reģionos var ievērojami atšķirties atkarībā no galaprodukta īpašībām (piemēram, augstas kvalitātes gaļas ražošanai nepieciešams ilgāks laiks, kas nozīmē lielākas izmaksas), barības cenām (galvenokārt graudu), klimatiskajiem apstākļiem un mājputnu ģenētiskās kvalitātes.²⁸

2.1.2. Zvejniecības un akvakultūras tirgus

- 26 Zivsaimniecības dati liecina, ka pasaulē nozvejas apjomi sarūk, toties akvakultūras apjomi palielinās (sk. 2. tabulu). Akvakultūras audzēšana tiek paplašināta Atlantijas okeāna ziemeļu daļā un Klusā okeāna austrumu daļā.²⁹ Lielākā daļā no saražotās zivsaimniecības produkcijas nonāk cilvēku uzturā un mazāk nekā 10 % tiek izmantoti lopbarībai vai citos veidos.

²³ European Commission. EGGS – MARKET SITUATION – DASHBOARD 07/02/2024. Pieejams: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/9bdf9842-1eb6-41a2-8845-49738b812b2b_en?filename=eggs-dashboard_en.pdf

²⁴ Ibid.

²⁵ European Commission. EU Market Situation for Eggs. Expert Group for Agricultural Markets 18 January 2024, p. 22. Pieejams: <https://circabc.europa.eu/sd/d/18f7766e-e9a9-46a4-bbec-94d4c181183f/0%20Circa%20%20egg%20no%20links.pdf>

²⁶ European Commission. EGGS – MARKET SITUATION – DASHBOARD 07/02/2024. Pieejams: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/9bdf9842-1eb6-41a2-8845-49738b812b2b_en?filename=eggs-dashboard_en.pdf

²⁷ European Commission. EU Market Situation for Eggs. Expert Group for Agricultural Markets 18 January 2024, p. 28. Pieejams: <https://circabc.europa.eu/sd/d/18f7766e-e9a9-46a4-bbec-94d4c181183f/0%20Circa%20%20egg%20no%20links.pdf>

²⁸ FAO. Gateway to poultry production and products.

²⁹ Ibid., p. 8.

**Pasaules dati par zivju ražošanu, tirdzniecību (milj. t.), cenu indeksu
2019.–2023. gadā**

	2019	2020	2021	2022	2023³⁰
Ražošana	177,8	177,8	182,1	184,3	185,4
- nozveja	92,5	90,3	91,2	91,1	89,6
- akvakultūra	85,3	87,5	90,9	93,2	95,8
Tirdzniecība (miljardos USD)	160,8	150,9	176,2	188,5	183,7
Tirdzniecība (dzīvais svars)	65,5	64,3	66,6	67,9	65,0
Izmantošana	177,8	177,8	182,1	184,3	185,4
- pārtikai	158,3	157,4	161,1	164,2	166,1
- lopbarībai	15,5	16,4	16,9	16,1	15,2
- cits	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
FAO zivju cenu indekss	102	94,9	101,7	120,8	125,5

Avots: KP apkopots, izmantojot FAO datus

- 27 COVID-19 pandēmijas dēļ 2020. gadā mainījās zivsaimniecības tirgus apstākļi, iespējas un izaicinājumi, un tas ietekmēja apjomu samazināšanos gan zvejniekiem, gan akvakultūras ražotājiem.³¹ Vienlaicīgi pavērusās jaunas iespējas gan jaunizveidoto izplatīšanas kanālu veidā ar mājas patēriņam paredzētiem produktiem, gan iepriekš nezināmo zivsaimniecības un akvakultūras sugām nonākot tirdzniecībā.³²
- 28 2021. gadā par zivsaimniecības produktu tirdzniecību bremsējošiem faktoriem kļuva: stingrākas sanitārās prasības un pārbaudes protokoli, kas palielinājuši loģistikas izmaksas eksportētājiem; tarifi zivsaimniecības un akvakultūras produktiem starp Amerikas Savienotajām Valstīm (turpmāk – ASV) un Ķīnu; kavējumi un administratīvie šķēršļi, ar kuriem saskārušies Apvienotās Karalistes tirgotāji, tai pakāpeniski izstājoties no ES.³³
- 29 Ņemot vērā, ka 2024. gada sākumā datu apkopojums par 2023. gadu vēl nav pieejams, tiek izmantoti FAO rīcībā esošie dati un prognozes. FAO prognozēja globālās zivsaimniecības un akvakultūras ražošanas stagnāciju 2023. gadā, kā ekonomisko faktoru norādot patērētāju pieprasījuma ietekmi.³⁴ FAO prognozēja 4,3 % samazinājumu zivsaimniecības un akvakultūras tirdzniecībai pēc apjoma. Savukārt zivsaimniecības un akvakultūras tirdzniecībai naudas izteiksmē tika prognozēts 2,6 % samazinājums salīdzinājumā ar 2022. gadu. Galvenais faktors šādām izmaiņām tirdzniecībā bija ASV dolāra kursa stiprināšanās, kas jau bija samazinājusi akvakultūras importa pieejamību ne tikai daudzās jaunattīstības valstīs, bet arī lielākajos tirgos, piemēram, ES, palielinot ar inflāciju saistīto cenu kāpumu. Vienlaicīgi klimatiskie apstākļi, piemēram, El Niño laikapstākļi, negatīvi ietekmējuši zivju

³⁰ FAO prognoze.

³¹ FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets June 2021, p. 9. Available: <https://www.fao.org/3/cb4479en/cb4479en.pdf>

³² FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets June 2021, p. 9.

³³ Ibid.

³⁴ FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets November 2023, p. 8.

miltu un zivju eļļas piegādi, kas savukārt atstāja ietekmi uz globālo akvakultūras produktu un lopbarības izejvielu piedāvājumu.³⁵

2.1.3. Globālās piegādes ķēdes un starptautiskie standarti

- 30 Globālās piegādēs ķēdēs starptautiskiem standartiem tiek atvēlēta arvien lielāka nozīme.³⁶ Pasaules Tirdzniecības organizācijas (turpmāk – PTO) Līgums par tehniskajām barjerām tirdzniecībā³⁷ (turpmāk – TBT līgums) paredz visām PTO dalībvalstīm pienākumu paziņot PTO tehniskos noteikumus un atbilstības novērtēšanas procedūras attiecībā uz precēm jau to projekta izstrādes posmā un nodrošina pārējām PTO dalībvalstīm iespēju iesniegt komentārus par minētajiem noteikumiem un procedūrām. TBT līguma 2.1. punkts nosaka, ka dalībvalstis attiecībā uz tehniskajiem noteikumiem produktiem, kas importēti no jebkuras dalībvalsts teritorijas, nodrošina, ka tiek piešķirts režīms, kas nav mazāk labvēlīgs kā tas, kas tiek piešķirts līdzīgiem nacionālās izcelsmes produktiem un līdzīgiem jebkuras citas valsts izcelsmes produktiem. Tātad saskaņā ar TBT līgumu importētajiem produktiem tiek piemērota vienlīdzīga attieksme kā pret vietējo ražotāju “līdzīgiem produktiem”.
- 31 ES pastāv virkne tiesību aktu, kas regulē dzīvnieku labturības prasību ievērošanu. Attiecībā uz minimāliem standartiem dējējvistu aizsardzībai ES darbojas Eiropas Padomes 1999. gada 19. jūlija Direktīva 99/74/EK (turpmāk – Direktīva 99/74/EK), kas Latvijā ir transponēta ar Ministru kabineta (turpmāk – MK) noteikumiem Nr. 744³⁸. Saskaņā ar Direktīvas 99/74/EK prasībām ES dalībvalstīs no 01.01.2012. nemodernizētos sprostos dējējvistas turēt ir aizliegts.³⁹ Attiecībā uz minimāliem standartiem lauksaimniecībā izmantojamo dzīvnieku aizsardzībai darbojas ES Padomes 1998. gada 20. jūlija Direktīva 98/58/EK⁴⁰, kas Latvijā ir transponēta ar MK noteikumiem Nr. 5⁴¹.
- 32 Minēto tiesību aktu ievērošana var tikt atlikta. Piemēram, “*Asociācijas nolīgumā starp Eiropas Savienību un Eiropas Atomenerģijas kopienu un to*

³⁵ FAO. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets November 2023, p. 8.

³⁶ FAO. The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations, p. 58.

³⁷ World Trade Organisation. Agreement on Technical Barriers to Trade. Available: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt.pdf

³⁸ 07.07.2009. MK noteikumi Nr.744 “Noteikumi par dējējvistu labturības prasībām un dējējvistu turēšanas uzņēmumu reģistrācijas kārtību”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/194746-noteikumi-par-dejevjistu-labturibas-prasibam-un-dejevjistu-turesanas-uznemumu-registracijas-kartibu>

³⁹ LV portāls, 14.12.2010. No nākamā gada būs aizliegts dējējvistas turēt nemodernizētos sprostos. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/222780-no-nakama-gada-bus-aizliegts-dejevvistas-turet-nemodernizetos-sprostos-2010>

⁴⁰ Padomes Direktīva 98/58/EK (1998. gada 20. jūlijs) par lauksaimniecībā izmantojamo dzīvnieku aizsardzību. Pieejams: <http://data.europa.eu/eli/dir/1998/58/oj>

⁴¹ 02.01.2008. MK noteikumi Nr. 5 “Lauksaimniecības dzīvnieku vispārīgās labturības prasības”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/168773-lauksaimniecibas-bdzivniekub-visparigas-blabturibas>

*dalībvalstīm, no vienas puses, un Ukrainu, no otras puses*⁴² (turpmāk – Nolīgums), kas stājās spēkā 19.07.2014., 64. panta pirmajā daļā paredzēts, ka Ukraina tuvina cita starpā dzīvnieku labturības tiesību aktus ES tiesību aktiem. Saskaņā ar Nolīguma 74. panta pirmo daļu izveidotā Sanitārās un fitosanitārās pārvaldības apakškomiteja regulāri uzrauga tuvināšanas procesa īstenošanas gaitu. Savukārt Nolīgums paredz pārejas periodu dzīvnieku labturības standartu ieviešanai Ukrainā līdz 01.01.2026.

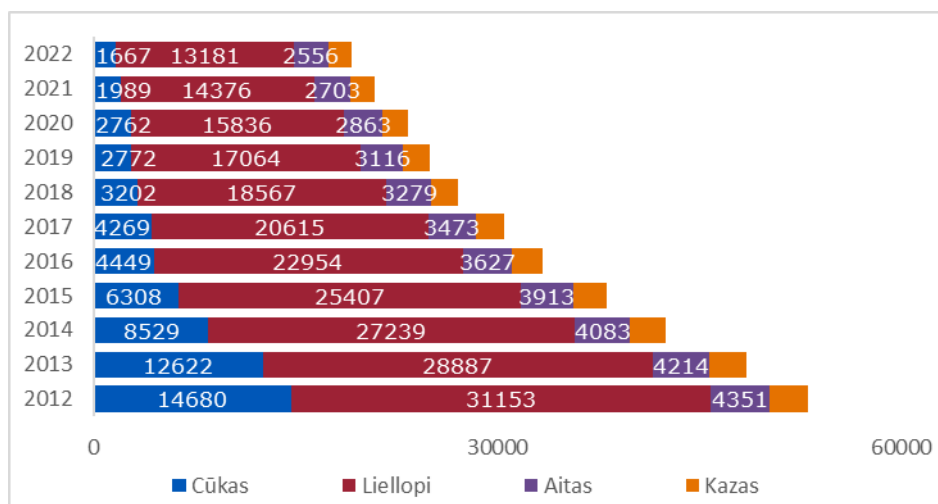
- 33 KP konstatē, ka mazumtirdzniecības vietās Latvijā galapatērētājiem ir pieejamas ārpus Latvijas ražotās olas, kuru marķējumā norādīts, ka to dējējvistu labturības prasības neatbilst ES noteiktajām. Līdz ar to faktiski Latvijas un ārpus Latvijas olu ražotājiem tiek izvirzītas dažādas prasības dējējvistu labturībai⁴³ Latvijā un ārpus Latvijas ražotām olām, līdz ar to ietekmējot Latvijas ražotājus. Norādams, ka attiecībā uz Ukrainā ražotām olām, kuru marķējumā norādīts, ka to dējējvistu labturības prasības neatbilst ES noteiktajām, konkrētā situācija ir regulēta Nolīgumā un saskaņā ar Sanitārās un fitosanitārās pārvaldības apakškomitejas, kas regulāri uzrauga sanitārās un fitosanitārās un dzīvnieku labturības prasību tuvināšanas procesa īstenošanas gaitu, pieņemtajiem atzinumiem, ieteikumiem un lēmumiem.

2.2. LOPKOPĪBA UN PUTNKOPĪBA

- 34 Lopkopība ir viena no tām lauksaimniecības nozarēm, kas veido gan Latvijas eksporta, gan importa nozīmīgu daļu. Centrālās Statistikas Pārvaldes (turpmāk – CSP) dati par saimniecību skaitu ar attiecīgajiem lauksaimniecības dzīvniekiem rāda, ka kopš 2012. gada kopējais saimniecību skaits ar cūkām (neskaitot saimniecības ar sivēnmātēm), liellopiem (neskaitot saimniecības ar slaucamajām govīm), aitām un kazām 2022. gadā samazinājies 2,8 reizes, t. i., no 53 057 saimniecībām 2012. gadā uz 19 165 saimniecībām 2022. gadā (sk. 1. attēlu).

⁴² Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/267667-par-asociacijas-noligumu-starp-eiropas-savienibu-un-eiropas-atomenergijas-kopienu-un-to-dalibvalstim-no-vienas-puses-un-ukrainu-no-otras-puses>

⁴³ 07.07.2009. MK noteikumi Nr.744 "Noteikumi par dējējvistu labturības prasībām un dējējvistu turēšanas uzņēmumu reģistrācijas kārtību".

1. attēls. Saimniecību skaits ar attiecīgajiem lauksaimniecības dzīvniekiem 2012.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁴⁴.

- 35 No 2012. gada līdz 2022. gadam saimniecību skaits, kur tiek audzētas cūkas, samazinājies 8,8 reizes (no 14 680 saimniecībām uz 1667 saimniecībām). Šādas izmaiņas tostarp var tikt skaidrotas ar negatīvu ietekmi uz nozari, ko atstāja ĀCM uzliesmojums Latvijā 2014. gadā⁴⁵ un 2015. gadā⁴⁶, kā arī laikā no 2017. līdz 2019. gadam⁴⁷, kura rezultātā tika ieviesti dažādi tirdzniecības ierobežojumi. Saimniecību skaits ar liellopu ganāmpulkiem samazinājies 2,4 reizes (no 31 153 saimniecībām uz 13 181 saimniecību). Saimniecību skaits ar aitu un kazu ganāmpulkiem samazinājies attiecīgi 1,7 un 1,6 reizes: no 4351 uz 2556 aitu saimniecībām un no 2873 uz 1761 kazu saimniecībām. Izmaiņu rezultātā lauku saimniecības kļuvušas lielākas lauksaimniecības dzīvnieku skaita ziņā⁴⁸, par ko liecina lauksaimniecības dzīvnieku skaita dati, jo lauksaimniecības dzīvnieku skaits nav piedzīvojis tik straujas izmaiņas kā saimniecības skaits šajā laika periodā (sk. 3. tabulu).

⁴⁴ CSP. Visu veidu saimniecību grupējums pēc liellopu un slaucamo govju skaita gada beigās 1996.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lal110-visu-veidu-saimniecibu-grupejums-pec-liellopu-un>; Visu veidu saimniecību grupējums pēc cūku un sivēnmāšu skaita gada beigās 1996.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lal120-visu-veidu-saimniecibu-grupejums-pec-cuku-un>; Visu veidu saimniecību grupējums pēc aitu un kazu skaita gada beigās 2003.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lal130-visu-veidu-saimniecibu-grupejums-pec-aitu-un-kazu>

⁴⁵ Zemkopības ministrija. Lauksaimniecības gada ziņojums 2015. gads, 30. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/4596/download?attachment>

⁴⁶ Zemkopības ministrija. Lauksaimniecības gada ziņojums 2016. gads, 26. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/4599/download?attachment>

⁴⁷ Zemkopības ministrija. Lauksaimniecības gada ziņojums 2020. gads, 24. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/4611/download?attachment>

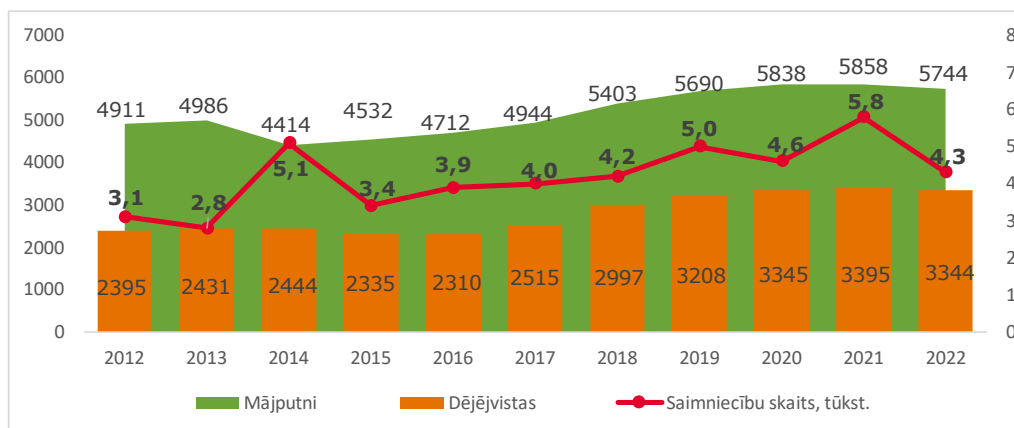
⁴⁸ CSP. Lauksaimniecības skaitīšana 2020. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/10257-lauksaimniecibas-skaitisana-2020?themeCode=LA>

**Lauksaimniecības dzīvnieku skaits gada beigās (tūkstošos)
2012.–2023. gadā**

	Liellopi	Cūkas	Aitas	Kazas
2012	393,1	355,2	83,6	13,3
2013	406,5	367,5	84,8	12,6
2014	422	349,4	92,5	12,3
2015	419,1	334,2	102,3	12,7
2016	412,3	336,4	106,6	13,2
2017	405,8	320,6	112,2	12,8
2018	395,3	304,9	107,3	12,2
2019	395,3	314,2	99,8	11,7
2020	399	306,8	91,9	11,5
2021	393,5	327,0	90,3	11,4
2022	391,4	307,9	87,3	11,7

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁴⁹

- 36 Saimniecību skaits, kur tiek audzēti mājputni, tostarp dējējvistas, arī piedzīvo izmaiņas. Neskatoties uz to, ka kopš 2012. gada mājputnu, tostarp dējējvistu, skaitam ir pieaugoša tendence, to skaits 2022. gadā sāka samazināties (sk. 2. attēlu). 2022. gadā reģistrēto saimniecību skaits ar mājputniem strauji krities salīdzinājumā ar 2021. gadu no 5,8 tūkstošiem saimniecību uz 4,3 tūkstošiem saimniecību. Acīmredzot šādas izmaiņas ir saistītas ar straujo reģistrēto paipalu skaita samazināšanos salīdzinājumā ar 2021. gadu.⁵⁰

2. attēls. Mājputnu, tostarp dējējvistu, skaits gada beigās un reģistrēto saimniecību ar mājputniem skaits (tūkstošos) 2012.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP un Lauksaimniecības datu centra datus⁵¹

⁴⁹ CSP. LAL090. Lauksaimniecības dzīvnieku skaits gada beigās (tūkstošos) 1915.–2022.

Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_LA_LAL/LAL090

⁵⁰ Zemkopības ministrija. Lauksaimniecības gada ziņojums 2023. gads, 34. lpp.

Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/12006/download?attachment>

⁵¹ CSP. LAL090. Lauksaimniecības dzīvnieku skaits gada beigās (tūkstošos) 1915.–2022.

Pieejams:

[https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_LA_LAL/LAL090/;](https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_LA_LAL/LAL090/)

- 37 Kā KP norādījusi "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojuma I un II daļā, šāda saimniecību konsolidācija nodrošina apjomradītus ietaupījumus (angliski – *economies of scale*), kā arī veicina tirgus varas pozīcijas (angliski – *buyer power*) un spēju aizstāvēt savas intereses (angliski – *bargaining power*).⁵²
- 38 Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijā olas pārsvarā iegūst no sprostos turētam dējējvistām: 2022. gadā vidēji šādi tika turētas 67,3% dējējvistu salīdzinājumā ar ES vidējo 39,7 %. ES olas pārsvarā iegūtas no vistām, kas dēj kūti (2022. gadā vidēji šādi tiek turētas 37,8% dējējvistu), Latvijā šādi turēto dējējvistu skaits ir 27,5 %. Latvija ir arī viena no ES dalībvalstīm, kur vismazāk ir izplatīta dējējvistu brīva turēšana. Latvijā šādi tiek turētas 3 % dējējvistu, salīdzinājumā ar ES vidējo – 15,5 %.⁵³

2.3. GAĻAS UN OLU RAŽOŠANA

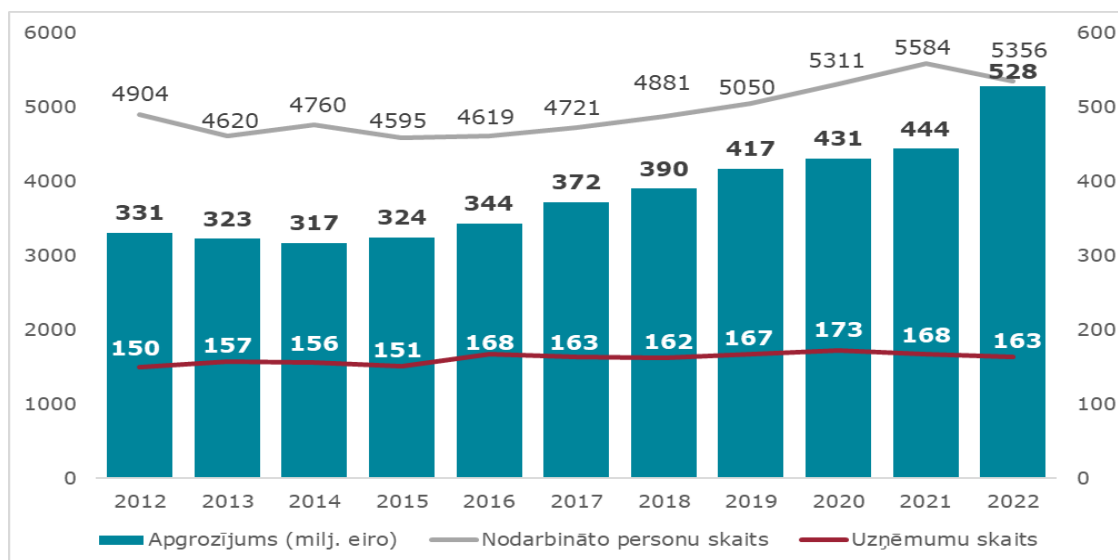
- 39 2022. gadā kopējais visu tirgus dalībnieku, kuru saimnieciskā darbība saistīta ar gaļas un gaļas produktu ražošanu, pārstrādi un konservēšanu⁵⁴, neto apgrozījums bija 528,430 milj. *euro*, 163 uzņēmumos tika nodarbinātas 5356 personas. Pēdējo 11 gadu gaļas un gaļas produktu ražošanas, pārstrādes un konservēšanas uzņēmumu skaits, tajos nodarbināto personu skaits un apgrozījums atspoguļots 3. attēlā.

Zemkopības ministrija. Lauksaimniecības gada ziņojumi. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/lauksaimniecibas-gada-zinojumi>

⁵² Eiropas Komisija norāda uz nepieciešamību nošķirt terminus "pircēja varas ļaunprātīga izmantošana" (angliski – *abuse of buyer power*) un "spēja panākt sev izdevīgus nosacījumus ļaunprātīga izmantošana" (angliski – *abuse of bargaining power*). Sk. OECD, Competition Policy Roundtables: Competition Issues in the Food Chain Industry, 2013, p. 6. Available: <https://www.oecd.org/daf/competition/CompetitionIssuesintheFoodChainIndustry.pdf#page=264&zoom=100,364,132>

⁵³ European Commission. EU Market Situation for Eggs. Expert Group for Agricultural Markets 18 January 2024, p. 8.

⁵⁴ Atbilstoši NACE klasifikatoram – 10.1 klase.

3. attēls. Gaļas un gaļas produktu ražošanas, pārstrādes un konservēšanas uzņēmumu galvenie uzņēmējdarbības rādītāji 2012.–2022. gadā⁵⁵

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁵⁶.

- 40 CSP gaļas un gaļas produktu ražošanas, pārstrādes un konservēšanas dati apkopo gaļas pārstrādes un konservēšanas⁵⁷, mājputnu gaļas pārstrādes un konservēšanas⁵⁸ un gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošanas⁵⁹ datus. 2022. gadā 85 uzņēmumi nodarbojas ar gaļas pārstrādi un konservēšanu, 72 – ar gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošanu un 6 – ar mājputnu gaļas pārstrādi un konservēšanu (sk. 4. tabulu).

4. tabula

Gaļas un gaļas produktu ražošanas, pārstrādes un konservēšanas uzņēmumu skaits 2012.–2022. gadā

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
NACE 10.11	77	78	82	80	91	86	87	80	87	84	85
NACE 10.12	2	2	6	6	7	7	6	8	9	6	6
NACE 10.13	71	77	68	65	70	70	69	79	77	78	72

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus

- 41 Gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilances dati rāda, ka Latvija ir neto gaļas importētāja, t. i., Latvijā tiek saražots mazāk gaļas nekā tiek patērēts⁶⁰ (sk. 4. attēlu). Latvijā saražotās gaļas apjoms kopš 2017. gada

⁵⁵ CSP norādījusi, ka dati par 2022. gadu ir provizoriski.

⁵⁶ CSP. Uzņēmumu galvenie uzņēmējdarbības rādītāji 2005.–2022. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_ENT_UF_UFR/UFR010/

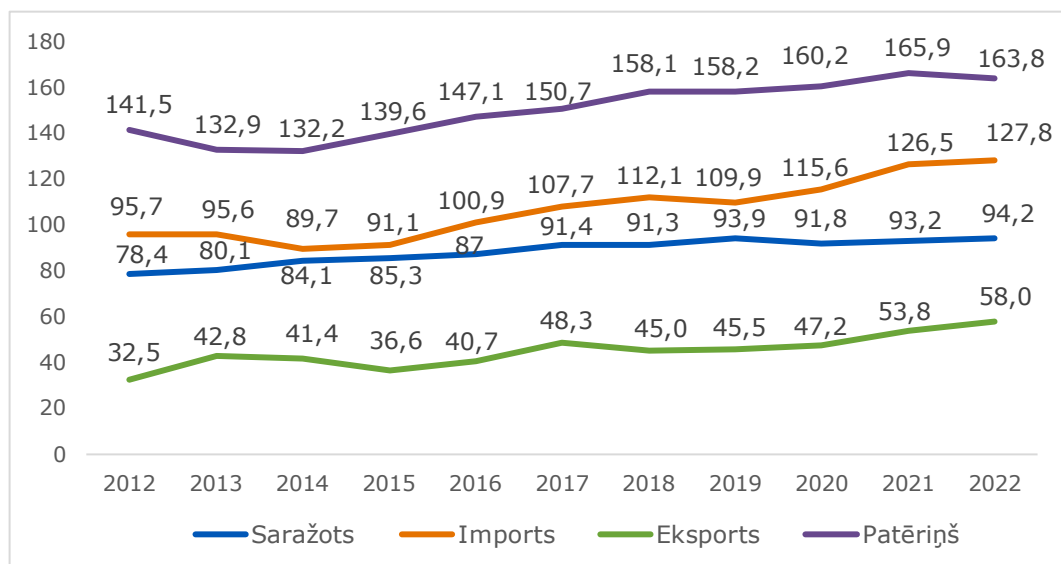
⁵⁷ Atbilstoši NACE klasifikatoram – 10.11 klase gaļas pārstrāde un konservēšana.

⁵⁸ Atbilstoši NACE klasifikatoram – 10.12 klase mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana.

⁵⁹ Atbilstoši NACE klasifikatoram – 10.13 klase gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana.

⁶⁰ Atbilstoši CSP metodikai Patēriņš = Saražots + Imports – Eksports - Krājumu izmaiņas.

paliek gandrīz nemainīgs, piedzīvojot nelielu kritumu 2020. gadā, kas var tikt skaidrots ar COVID-19 pandēmijas sekām. Gaļas imports un eksports palielinājies kopš 2020. gada atbilstoši par 1.03 % un 7.8 % salīdzinājumā ar 2022. gada datiem. Salīdzinot ar 2020. gadu, gaļas patēriņš strauji palielinājies 2021. gadā, taču sāk samazināties 2022. gadā.

4. attēls. **Gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilance (tūkst. t) 2012.–2022. gadā**

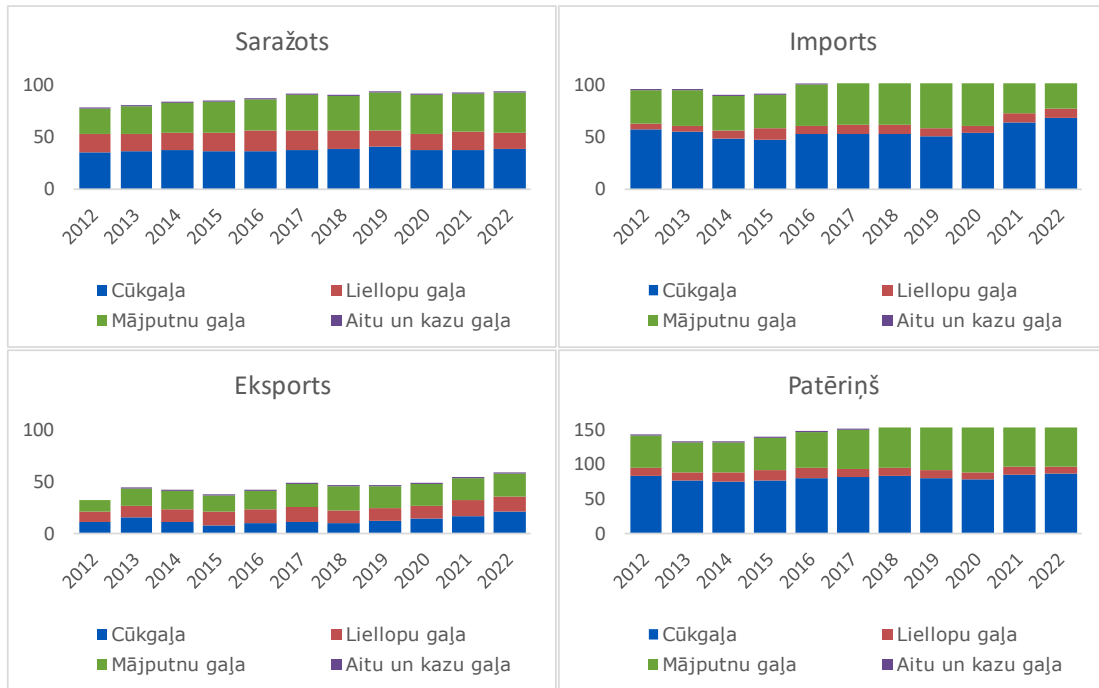
Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁶¹.

- 42 Līdzīgi, kā to rāda globālās tendences, arī Latvijā pieaug mājputnu gaļas īpatsvars saražotā, importa, eksporta un patēriņa apjomos (sk. 5. attēlu). Taču cūkgaļa pēc saražotā, importa un patēriņa apjoma vēl joprojām ir pirmajā vietā. Eksportētās mājputnu gaļas apjoms pārsniedzis cūkgaļas apjomu no 2012. gada līdz 2022. gadam. Aitas un kazas gaļa veido nelielu daļu no kopā saražotās, importētās, eksportētās un patērētās gaļas apjoma.
- 43 Gaļas importa tendences Latvijā rāda, ka cūkgaļas apjoms pieaug (sk. 5. attēlu). Savukārt mājputnu gaļas importam līdz 2020. gadam bija pieaugoša tendence, bet, sākot ar 2021. gadu, mājputnu gaļas imports sāka samazināties.

⁶¹ CSP. LAB050. Gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilance (tūkst. t) 2005.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_LA_LAB/LAB050/;

LAL010. Lopkopības produkcijas ražošana 1938.–2022. Pieejams:
https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_LA_LAL/LAL010

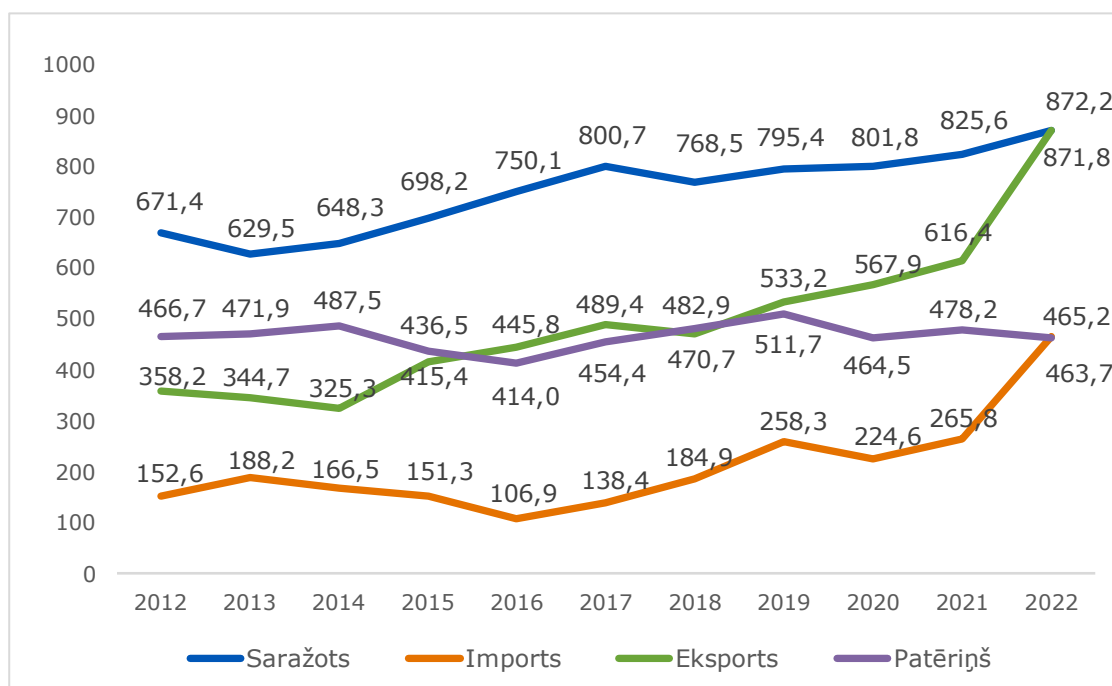

5. attēls. **Gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilance pa gaļas veidiem (tūkst. t) 2012.–2022. gadā**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus

- 44 Kopš 2012. gada Latvijā saražoto olu skaitam ir pieaugoša tendence, un pēdējo piecu gadu laikā Latvijā saražoto olu skaits pieaudzis katru gadu (sk. 6. attēlu). Arī olu importam un eksportam ir pieaugoša tendence: īpaši straujš pieaugums ir novērots 2022. gadā, kad, salīdzinot ar 2021. gadu, olu imports pieaudzis par 75 % un olu eksports – par 41,4 %. Savukārt olu patēriņam⁶² ir lejupslīdoša tendence: salīdzinot ar 2021. gadu, 2022. gadā olu patēriņš samazinājies par 3 %.

⁶² Atbilstoši CSP metodikai Patēriņš = Saražots + Imports – Eksports - Krājumu izmaiņas.

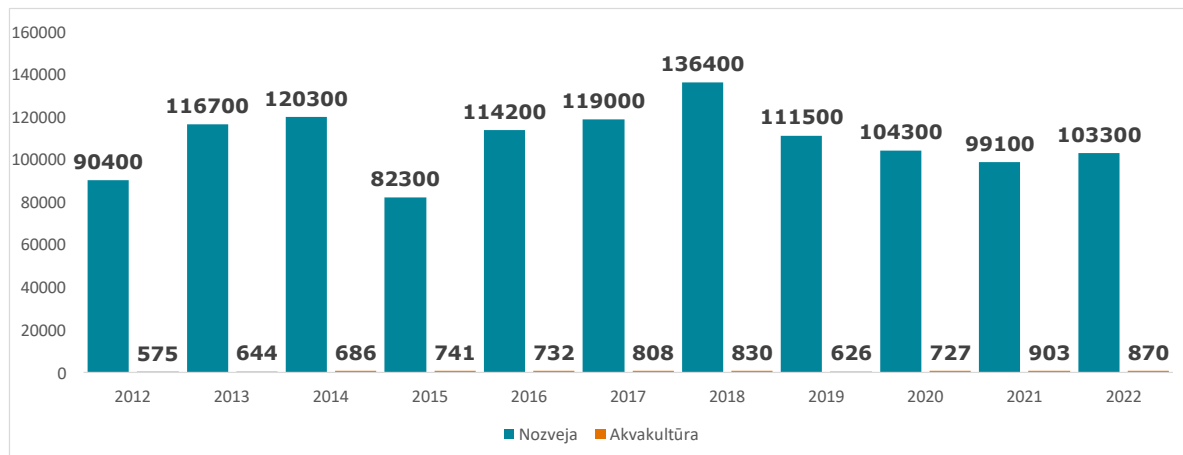
6. attēls. Olu un olu produktu ražošanas un patēriņa bilance (milj. gab.) 2012.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁶³.

2.4. ZIVSAIMNIECĪBA

- 45 Līdzīgi kā pasaulē, arī Latvijā nozvejas apjomu tendence ir lejupejoša, toties akvakultūras apjomi palielinās (sk. 7. attēlu). Taču atšķirībā no pasaules, kur zivju nozvejas apjoms un akvakultūras produkcijas apjoms ir gandrīz vienāds, Latvijā akvakultūras apjoms veido līdz 1 % no Latvijas kopējā zivsaimniecības apjoma. Tas liecina, ka akvakultūra Latvijā nav tik plaši izplatīta kā citās valstīs. Turklāt Latvijas akvakultūras audzētājiem nav pieejama audzēšanai piemērojama teritorija okeānu ūdeņos.

⁶³ CSP. LAB040. Olu un olu produktu ražošanas un patēriņa bilance (milj. gab.) 2003.–2022. Pieejams:
https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_LA_LAB/LAB040/

7. attēls. Zivju nozvejas apjoms un akvakultūras produkcijas apjoms (realizētās zivis) (tonnas) 2012.–2022. gadā Latvijā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁶⁴

- 46 2023. gadā Pārtikas un veterinārajā dienestā (turpmāk – PVD) bija atzīti 133 akvakultūras uzņēmumi⁶⁵, savukārt 2022. gadā PVD bija atzīti 138 akvakultūras uzņēmumi (pēc Oficiālās statistikas portāla datiem, 2022. gadā aktīvi darbojās 69 uzņēmumi)⁶⁶. Salīdzinājumam 24.05.2013. PVD bija reģistrētas 332 akvakultūras dzīvnieku audzētavas un zivju dīķi⁶⁷ (pēc Oficiālās statistikas portāla datiem 2012. gadā aktīvi darbojās 66 uzņēmumi)⁶⁸. 2022. gadā galvenās audzētās un realizētās zivju sugas bija karpa, store, varavīksnes forele, karūsa, līnis, līdaka un pārējās zivis, kā arī vēžveidīgie.⁶⁹
- 47 2022. gadā kopējais visu tirgus dalībnieku, kuru saimnieciskā darbība saistīta ar zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrādi un konservēšanu⁷⁰, neto apgrozījums bija 284,689 milj. euro, 96 uzņēmumos tika nodarbinātas 2705 personas. Pēdējo 11 gadu zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrādes un konservēšanas uzņēmumu skaits, tajos nodarbināto personu skaits un apgrozījums atspoguļots 8. attēlā.

⁶⁴ CSP. ZIS020. Zivju nozveja un pārējo jūras produktu ieguve pa nozvejas rajoniem (tūkst. tonnu) 2000.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/zivsaimn/tabulas/zis020-zivju-nozveja-un-parejo-juras-produktu-ieguve-pa>; ZIA010. Pārdotas zivis un vēžveidīgie akvakultūrā (tonnas) 2010. – 2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/zivsaimn/tabulas/zia010-pardotas-zivis-un-vezveidigie-akvakultura-tonnas>

⁶⁵ Pārtikas un veterinārais dienests. Citi reģistri. Dati uz 29.12.2023. Pieejams: <https://registri.pvd.gov.lv/cr>

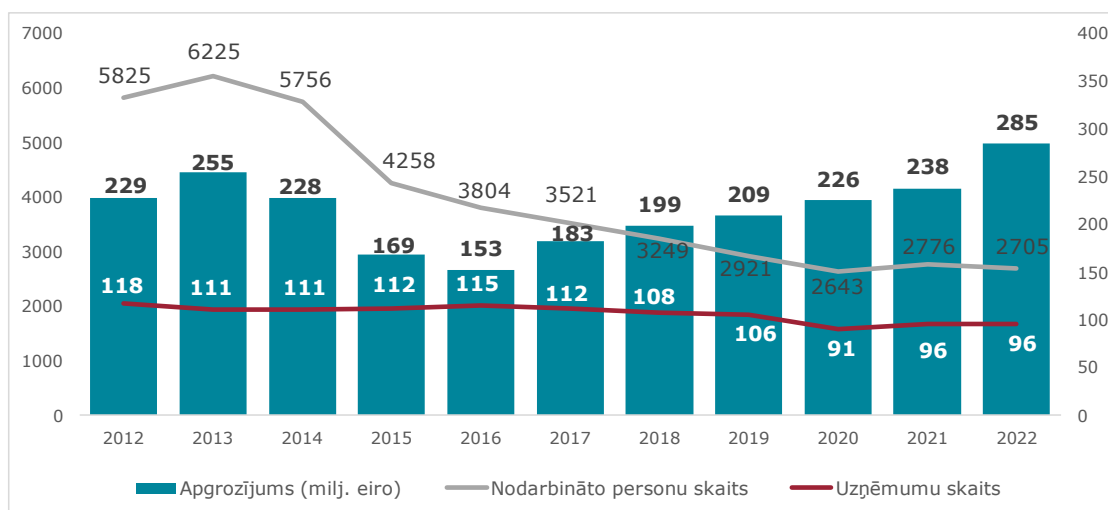
⁶⁶ Zemkopības ministrija. Latvijas lauksaimniecība 2022, 111. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/12006/download?attachment>

⁶⁷ Zemkopības ministrija. Latvijas lauksaimniecība 2013, 84. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/4590/download?attachment>

⁶⁸ Zemkopības ministrija. Latvijas lauksaimniecība 2021, 107. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/4614/download?attachment>

⁶⁹ CSP. ZIA010. Pārdotas zivis un vēžveidīgie akvakultūrā (tonnas) 2010.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/zivsaimn/tabulas/zia010-pardotas-zivis-un-vezveidigie-akvakultura-tonnas>

⁷⁰ Atbilstoši NACE klasifikatoram – 10.2 klase.

8. attēls. Zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrādes un konservēšanas uzņēmumu galvenie uzņēmējdarbības rādītāji 2012.–2022. gadā⁷¹

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁷².

- 48 Straujš zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrādes un konservēšanas uzņēmumu apgrozījuma un nodarbināto personu skaita samazinājums 2015. gadā un 2016. gadā ir saistīts ar Krievijas Federācijas 2014. gada augustā ieviestā embargo zivju produkcijas importam no Latvijas. Rezultātā Latvijas uzņēmumi, kuri ražoja saldētus zvejas produktus, kā arī cita veida produkciju (sālītus un kūpinātus produktus, kulinārijas izstrādājumus u. c.) un kuriem bija tiesības eksportēt zivju produkciju uz Muitas ūnijas dalībvalstīm, pilnībā pārtrauca zivju produkcijas eksportu uz Krieviju.⁷³
- 49 Aplūkojot gaļas, olu un zivju produktu tirgus datus, secināms, ka to attīstība ir cieši saistīta ar pasaulē notiekošo, tostarp arī ar tirgus liberalizāciju vai pretēji – embargo – pasākumu ieviešanu citās valstīs. Vienlaicīgi gaļas, olu un zivju produktu tirgus attīstība ir atkarīga no dzīvnieku veselības un klimatiskajiem apstākļiem.

III. CENU TRANSMISIJAS ANALĪZE

- 50 Pircēju un piegādātāju iesniegtie dati tika analizēti, izmantojot cenu transmisijas un cenu noturības un mainības analīzi. Šajā sadaļā tiks sniegts ieskats cenu transmisijas analīzē, ar kuru palīdzību tiks analizēta datu apsekojumos gūtā informācija par atsevišķu produktu cenām individuālās tirdzniecības vietās. Dati, kas ir analizēti, tika iegūti par svaigu un kūpinātu cūkgaļu, daktordesu, svaigu un kūpinātu cāli, fasētām olām, iegūtām no

⁷¹ CSP norādījusi, ka dati par 2022. gadu ir provizoriski.

⁷² CSP. UFR010. Uzņēmumu galvenie uzņēmējdarbības rādītāji 2005.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_ENT_UF_UFR/UFR010/

⁷³ Zemkopības ministrija. Latvijas lauksaimniecība 2016, 87. lpp. Pieejams: <https://www.zm.gov.lv/lv/media/4599/download?attachment>

vistām, kas tiek turētas kūtī (Nr. 2) un kas tiek turētas sprostos (Nr. 3)⁷⁴, un zivīm (forelēm).

- 51 Papildus pircēju un piegādātāju sniegtajiem datiem KP ir analizējusi cenas svaigai cūkgaļai un svaigam cālim, kuras nedēļas laikā apkopo atvasināta publiska persona "Agroresursu un ekonomikas institūts", pamatojoties uz Latvijas Republikas MK noteikumiem un ES tiesību aktiem.⁷⁵
- 52 Cenu svārstības analīzei ilglaicīgā periodā, t. i., 2007.–2022. gadā, ir izmantoti CSP datubāzēs pieejamie dati par atsevišķu preču un pakalpojumu vidējām mazumtirdzniecības, lauksaimniecības produktu un saražotās rūpniecības produkcijas cenām. CSP statistikas vajadzībām apkopotie dati ilglaicīgam periodam var atšķirties no datiem, kurus KP saņēmusi no tirgus dalībniekiem par atsevišķām precēm gaļas, olu un zivju produktu grupās par laiku no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.

3.1. GAĻAS UN OLU CENU TRANSMISIJA

- 53 Lai izdarītu pamatotus secinājumus par kopsakarībām cenu izmaiņās pārtikas piegādes ķēdē apskatītajā īslaicīgajā laika periodā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., nepieciešams aplūkot cenu transmisijas analīzi arī ilglaicīgi. Cenu indeksa izmaiņas ilglaicīgā periodā ir aplūkotas no 2007. gada līdz 2022. gadam.

3.1.1. Svaigas cūkgaļas cenu transmisijas analīze

- 54 Absolūtās svaigas cūkgaļas cenu svārstības 2007.–2022. gadā parāda cūkgaļas lauksaimnieku/zemnieku, ražotāju⁷⁶ un mazumtirgotāju nominālās

⁷⁴ 07.07.2009. MK noteikumi Nr. 744 "Noteikumi par dējējvistu labturības prasībām un dējējvistu turēšanas uzņēmumu reģistrācijas kārtību". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/194746-noteikumi-par-dejejvistu-labturibas-prasibam-un-dejejvistu-turesanas-uznemumu-registracijas-kartibu>

55.1. brīva turēšana – "1";

55.2. turēšana kūtī – "2";

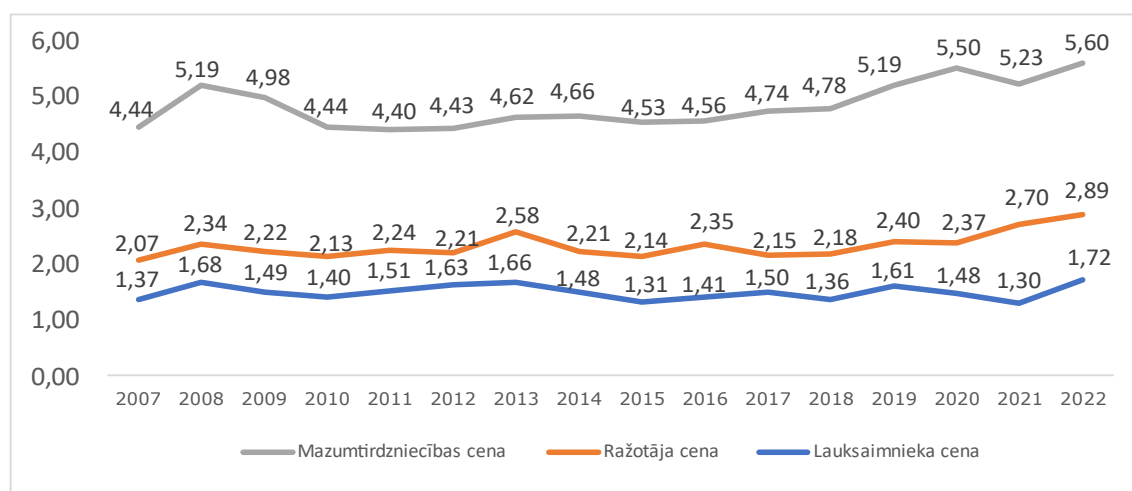
55.3. turēšana sprostos – "3";

56. turēšana atbilstoši bioloģiskajai ražošanai un bioloģisko produktu marķēšanai – "0".

⁷⁵ Informācija par lauksaimniecības produktiem tiek vākta un apkopota, balstoties uz MK 2008. gada 4. novembra noteikumiem Nr. 913 "Lauksaimniecības ekonomiskā kopaprēķina sagatavošanas kārtība"; MK 2017. gada 4. aprīļa noteikumiem Nr. 195 "Lauku saimniecību uzskaites datu tīkla izveidošanas, uzturēšanas un darbības kārtība"; MK 2011. gada 1. novembra noteikumiem Nr. 841 "Kārtība, kādā tiek vākta un apkopota informācija par lauksaimniecības produktu cenām un tirdzniecības apjomiem noteiktā pārskata periodā"; MK 2018. gada 10. jūlija noteikumiem Nr. 416 "Dzīvnieku liemeņu klasifikācijas noteikumi"; Komisijas īstenošanas regulu (ES) 2017/1185 (2017. gada 20. aprīlis), ar ko paredz noteikumus par to, kā Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 1307/2013 un (ES) Nr. 1308/2013 piemēro attiecībā uz informācijas un dokumentu paziņošanu Komisijai, un ar ko groza un atceļ vairākas Komisijas regulas. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2017/1185/oj/?locale=LV

⁷⁶ Ražošanas posmā KP izmantojusi datus: 1011123000 Svaigi vai atdzesēti cūkgaļas liemeņi un pusliemeņi (ieskaitot svaigu gaļu ar sāli kā īslaicīgu konservantu), kg; 1011125000 Svaigi vai atdzesēti cūkgaļas šķiņķi, pleci un to izcirtņi ar kauliem (ieskaitot svaigu gaļu ar sāli kā īslaicīgu konservantu), kg; 1011129000 Cita veida svaiga vai atdzesēta cūkgaļa (ieskaitot svaigu gaļu ar sāli kā īslaicīgu konservantu, izņemot liemeņus un liemeņu puses, šķiņķus, plecus un to izcirtņus ar kauliem), kg.

cenās šajā periodā. Kaut gan visos piegādes ķēdes posmos ir novērota tendence cenām pieaugt, tomēr atzīmējams, ka cenu pielāgošanas amplitūda un ātrums tajos nav simetriski. Cenu pielāgošanas ātrums ražošanas posmā ir samērā simetrisks pret lauksaimniecības posma cenu izmaiņām, tomēr atsevišķos periodos ir vērojama cenu pielāgošanas ātruma asimetrija: 2018. un 2021. gadā, cenām samazinoties lauksaimniecības posmā par attiecīgi 9,7 % un 11,9 %, cenās ražošanas posmā pieauga par attiecīgi 1,4 % un 14,2 %, salīdzinot ar iepriekšējo gadu cenām. Savukārt 2017. gadā cenās lauksaimniecības posmā pieauga par 7 %, bet ražošanas posmā samazinājās par 8,3 %. Cenu pielāgošanas ātrums mazumtirdzniecības posmā pret ražošanas posmu ir samērā simetrisks, tomēr atsevišķos periodos ir vērojama cenu pielāgošanas ātruma asimetrija: 2012., 2014., 2020. gadā cenu samazinājums ražošanas posmā par attiecīgi 1,2 %, 14,4 %, 1,2 %, netika pārņemts uz mazumtirdzniecības posmu, kur cenās pieauga par attiecīgi 0,7 %, 0,9 % un 6 %. 2022. gadā svaigas cūkgaļas cenās lauksaimniecības posmā palielinājās par 31,8 %, ražotāju posmā palielinājās par 6,7 %, bet mazumtirdzniecības posmā svaigas cūkgaļas cenās pieauga par 7,1 %. Novērojams, ka cenu starpībai starp ražošanas posmu un lauksaimniecības posmu, kā arī starp mazumtirdzniecības un ražošanas posmu ir tendence palielināties. Vienlaicīgi ir novērojams, ka arvien lielāku daļu no svaigas cūkgaļas gala cenās veido mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posms (sk. 9. attēlu).

9. attēls. Svaigas cūkgaļas lauksaimnieku, ražotāju un mazumtirdzniecības nominālās⁷⁷ cenās⁷⁸, EUR/kg 2007.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁷⁹

⁷⁷ Nominālā cena ir konkrētās preces cena noteiktajā laika momentā vai periodā.

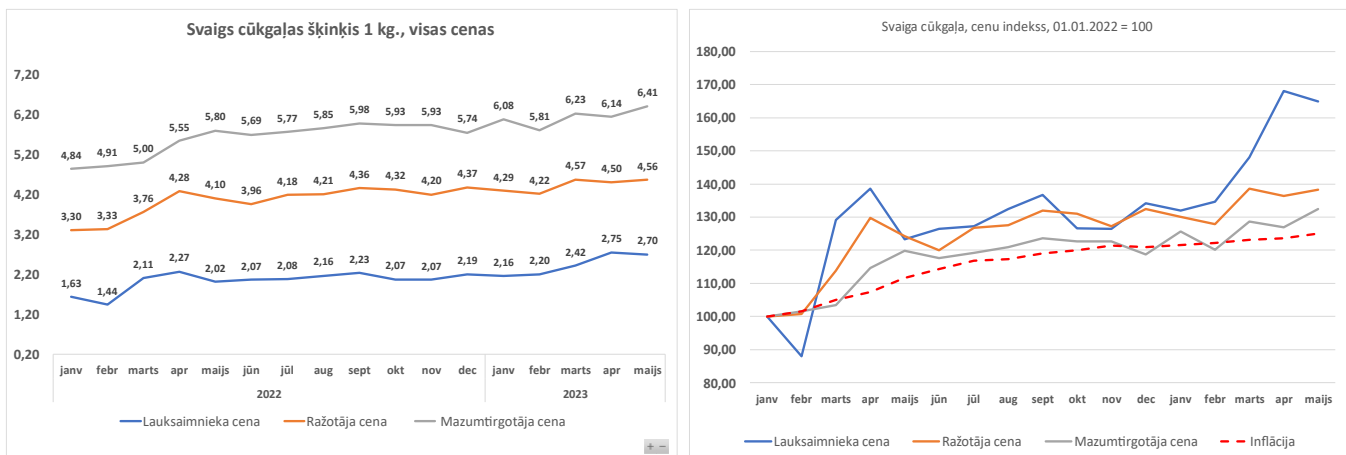
⁷⁸ Lauksaimnieka un ražotāja cenās un mazumtirgotāja cenās norādītas par kilogramu.

⁷⁹ CSP dati. CSP norādījusi, ka 2022. gada dati lauksaimniecības produktu cenās ir provizoriski. Sk. Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenās (euro par 1 kg, ja citādi – norādīts īpaši) 1995.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VEK_PC_PCC/PCC010/table/tableViewLayout1/; Lauksaimniecības produktu cenās 1995.–2022. Pieejams:

<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lac020-lauksaimniecibas-produktu-cenas?themeCode=LA>; RUA020. Saražotās rūpniecības produkcijas realizācija (PRODCOM klasifikācijas 10 zīmēs), (daudzums; tūkst. eiro)

55 Aplūkojot vidējās svaigas cūkgaļas cenas lauksaimnieku, ražotāju un mazumtirgotāju piegādes ķēdes posmā laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., secināms, ka cenu transmisija nav bijusi pilnīgi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos, kaut gan cenu pielāgošanas ātrums ir bijis samērā līdzīgs visos trīs piegādes ķēdes posmos. Cenu pieaugumam lauksaimniecības posmā ne vienmēr ir sekojis cenu pieaugums ražošanas posmā, arī cenu samazinājums lauksaimniecības posmā ne vienmēr beidzies ar cenu samazinājumu ražošanas posmā: ražotāji lauksaimniecības posmā izmaksas nav pārnesuši uz nākamo piegādes ķēdes posmu. Piemēram, 2022. gada novembrī, lauksaimniecības cenām paliekot nemainīgām, ražošanas posma cenas svaigai cūkgaļai samazinājušās par 2,8 %, salīdzinot ar 2022. gada oktobri; 2023. gada februārī lauksaimniecības posma cenas pieauga par 1,85 %, bet ražošanas posmā tās samazinājās par 1,6 %. Līdzīgi arī mazumtirdzniecības posmā ražošanas posma cenu samazinājumam ne vienmēr sekojis cenu samazinājums mazumtirdzniecības posmā: piemēram, 2022. gada maijā svaigas cūkgaļas cenas samazinājās par 4,2 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās palielinājās par 4,5 %, salīdzinot ar cenām 2022. gada aprīlī; 2023. gada janvārī svaigas cūkgaļas cenas samazinājās par 1,8 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās palielinājās par 5,9 %, salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi. Savukārt cenu palielinājums ražošanas posmā vienmēr rezultējies cenu palielinājumā mazumtirdzniecības posmā (sk. 10. attēlu).

10. attēls. Vidējās svaigas cūkgaļas lauksaimnieku, ražotāju un mazumtirgotāju cenas, EUR/kg un svaigas cūkgaļas cenas indeksa izmaiņas 01.01.2022.– 31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

56 Izvērtējot cenu indeksu svaigai cūkgaļai, konstatējams, ka lielākoties cenas visos piegādes ķēdes posmos pārsniedza inflācijas līmeni. Lauksaimniecības cenas bija zem inflācijas līmeņa 2022. gada janvārī-februārī, bet jau kopš 2022. gada marta tās pārsniegušas inflāciju. Attiecībā uz mazumtirdzniecības cenām norādams, ka tās bija zem inflācijas līmeņa 2022. gada decembrī un 2023. gada februārī. Arī svaigas cūkgaļas cenu indeksa dati rāda, ka cenu pielāgošanas ātrums visos piegādes ķēdes posmos ir bijis samērā simetrisks, taču cenu pielāgošanas amplitūda nav bijusi simetriska: pieaugot cenām lauksaimniecības piegādes ķēdes posmā, pieauga arī cenas ražošanas un

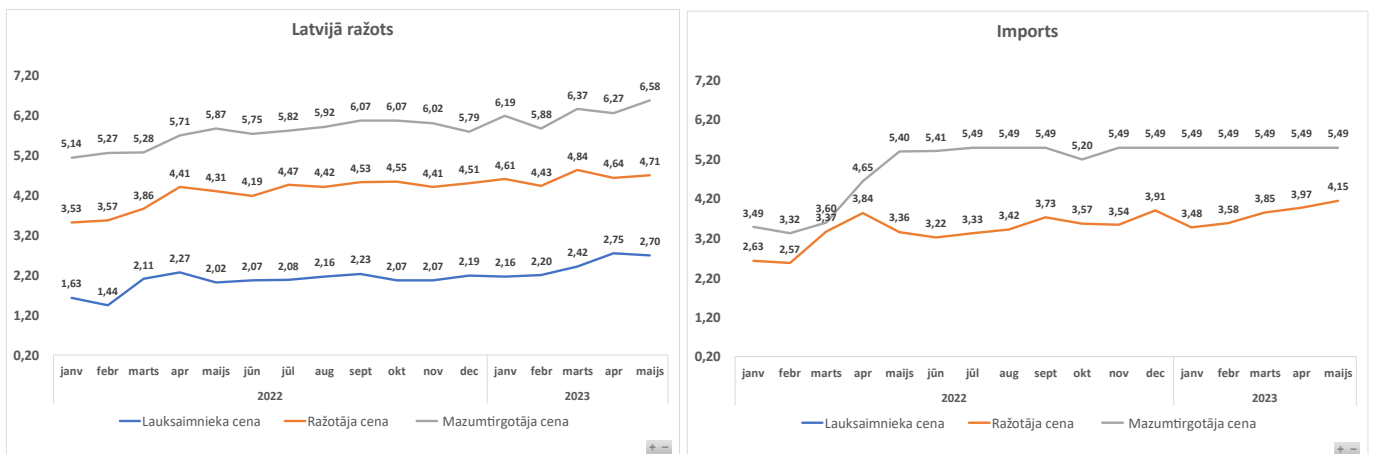
2007.–2022.

Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_RU_RUA/RUA020/

mazumtirdzniecības posmā, taču cenu izmaiņu apmērs nav bijis vienāds (sk. 10. attēlu).

- 57 Salīdzinot Latvijā un ārpus Latvijas reģistrēto komersantu saražotās svaigas cūkgaļas cenas, konstatējams, ka laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. tās mainījušās atšķirīgi (sk. 11. attēlu). Latvijā ražotās svaigas cūkgaļai cenas pārnese no lauksaimniecības posma uz ražošanas posmu nav notikusi nedz vienā ātrumā, nedz amplitūdā: 2022. gada jūnijā cenas lauksaimniecības posmā pieauga par 2,5 %, taču ražošanas posmā tās samazinājās par 2,8 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi; 2023. gada janvārī lauksaimniecības posmā cenas samazinājās par 1,37 %, taču ražošanas posmā tās pieauga par 8,4 %. Savukārt mazumtirdzniecības posmā Latvijā ražotai svaigai cūkgaļai cenu pārnese no ražošanas posma uz mazumtirdzniecības posmu cenu pielāgošanas ātruma ziņā ir samērā simetriska: palielinoties vai attiecīgi samazinoties cenām ražošanas posmā, palielinās vai attiecīgi samazinās cenas mazumtirdzniecības posmā. Taču svaigas cūkgaļas cenas pielāgošanas amplitūdu mazumtirdzniecības posmā nevar nosaukt par simetrisku ražošanas posma cenām: 2023. gada februārī cenas ražošanas posmā samazinājās par 3,9 %, tajā pašā laikā mazumtirdzniecības posmā tās samazinājās par 5 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi; 2023. gada maijā svaigas cūkgaļas cenas ražošanas posmā palielinājās par 1,5 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās pieauga par 4,94 %.

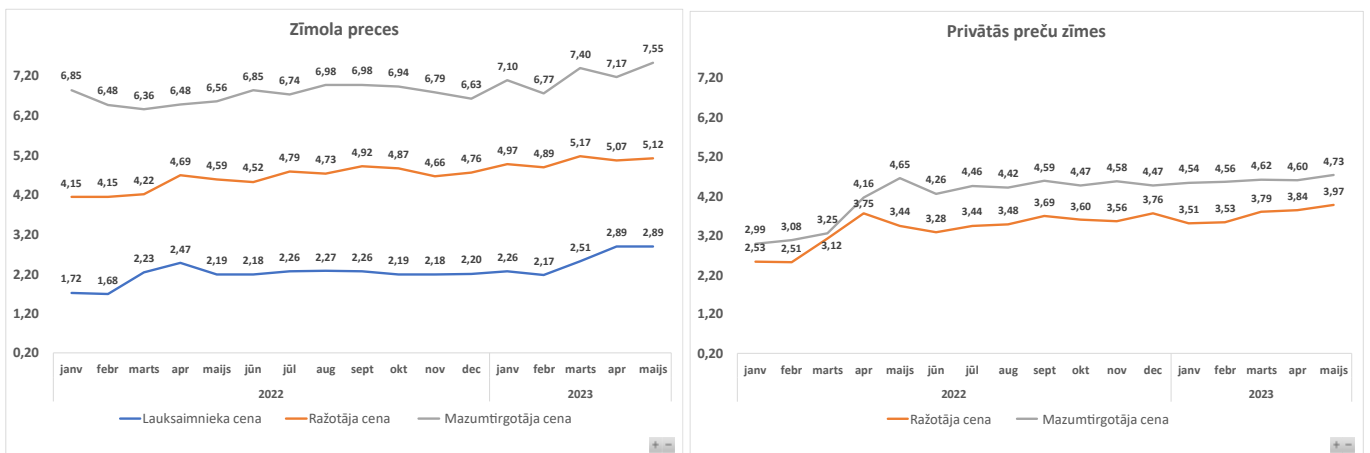
11. attēls. Vidējās Latvijā un ārpus Latvijas saražotās svaigas cūkgaļas cena, EUR/kg no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 58 Vienlaicīgi mazumtirdzniecības posmā ārpus Latvijas ražotās svaigas cūkgaļas cenas pārnese notiek asimetriski gan cenu pielāgošanas ātrumā, gan amplitūdas ziņā. Svaigas cūkgaļas cenu samazināšana ražošanas posmā 2022. gada maijā–jūnijā nav sekmējusi cenu samazināšanu mazumtirdzniecības posmā. Savukārt, kamēr ražošanas posmā 2023. gada februārī–majā svaigas cūkgaļas cenas pieauga, mazumtirdzniecības posmā svaigas cūkgaļas cenas palika nemainīgas. Vienlaicīgi konstatējams, ka ražošanas posmā vidējās iepirkuma cenas ārpus Latvijas ražotai svaigai cūkgaļai ir vidēji par 24,3 % lētākas nekā vidējās iepirkuma cenas Latvijā ražotai svaigai cūkgaļai.
- 59 Ražotāju cenu pārnese mazumtirdzniecības posmā Latvijā un ārpus Latvijas ražotai svaigai cūkgaļai nevar tikt uzskatīta par vienlīdz simetrisku, jo

mazumtirdzniecības posmā Latvijā un ārpus Latvijas saražoto svaigu cūkgaļu cenu dažādi. Kaut gan vidēji 17 mēnešu periodā Latvijā ražoto svaigu cūkgaļu cena līdzīgi kā ārpus Latvijas ražoto svaigu cūkgaļu, 2022. gada janvārī–aprīlī Latvijā ražotā svaigā cūkgaļa tika cenota par 198 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražotā svaigā cūkgaļa, un 2023. gada aprīlī–maijā Latvijā ražotā svaigā cūkgaļa tika cenota par 23 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražotā svaigā cūkgaļa. Savukārt pārējā periodā ārpus Latvijas saražotā cūkgaļa tika cenota par vidēji 20 % lētāk nekā Latvijā ražotā svaigā cūkgaļa.

- 60 Salīdzinot svaigas cūkgaļas, kas tiek pārdota ar ražotāju zīmolu, cenas, konstatējams, ka laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. tās mainījušās atšķirīgi. Cenu samazinājums lauksaimniecības posmā 2022. gada februārī nav rezultējies cenu samazinājumā ražošanas posmā, savukārt cenu kāpums lauksaimniecības posmā 2023. gada aprīlī par 15 % beidzies ar cenu samazinājumu ražošanas posmā par 1,93 %, salīdzinot ar cenām iepriekšējā mēnesī. Mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu svaigai cūkgaļai cenu pielāgošanas amplitūda nav bijusi simetriska, jo mazumtirgotāji mainījuši cenas neatkarīgi no svaigas cūkgaļas cenām ražošanas posmā: 2022. gada jūnijā ražošanas posmā svaigas cūkgaļas cenas samazinājās par 1,5 %, bet mazumtirdzniecības posmā – pieauga par 4,4 %; 2022. gada decembrī ražošanas posmā svaigas cūkgaļas cenas pieauga par 2 %, bet mazumtirdzniecības posmā – samazinājās par 2,3 %. Tas var liecināt par regulāri veiktām cenu akcijām ražotāju zīmolu svaigai cūkgaļai (sk. 12. attēlu).

12. attēls. Vidējās svaigas cūkgaļas lauksaimnieku, ražotāju un mazumtirgotāju cenas privāto preču zīmju un zīmolu precēm, EUR/kg 01.01.2022.– 31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 61 Arī svaigai cūkgaļai, kas tiek pārdota ar mazumtirgotāju privātām preču zīmēm, aplūkotajā periodā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. cenu pielāgošanas ātrums un amplitūda nevar tikt uzskatīta par simetrisku, jo cenas mazumtirdzniecības posmā nav mainījušās līdz ar izmaiņām ražošanas posmā. Mazumtirgotāju privātās preču zīmes svaigas cūkgaļas cenas samazinājums ražošanas posmā 2022. gada februārī beidzies ar cenu pieaugumu mazumtirdzniecības posmā, savukārt 2023. gada aprīlī cenu pieaugums ražošanas posmā – ar cenas samazināšanu mazumtirdzniecības posmā. Vienlaicīgi norādams, ka ražošanas posmā svaigas cūkgaļas cenas,

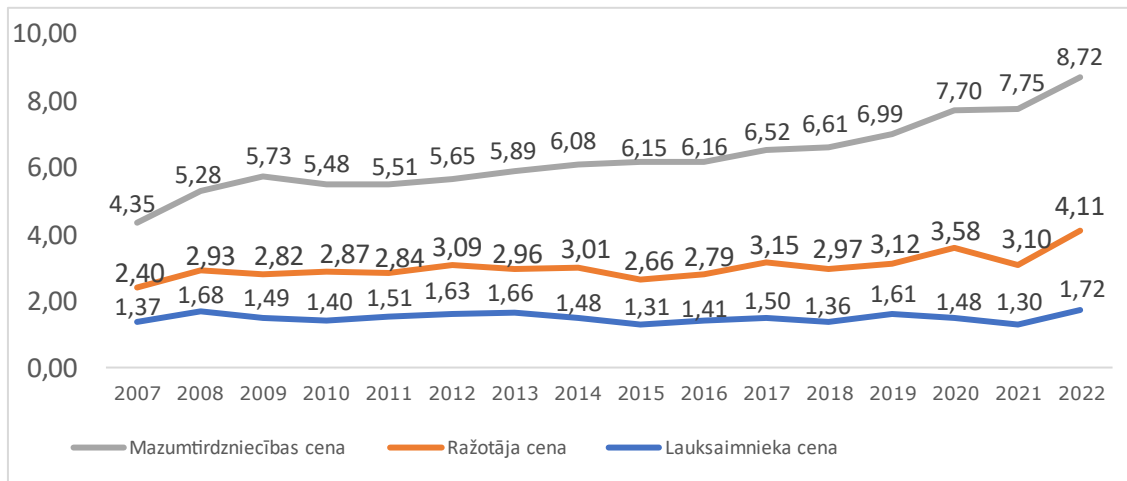
t. i., mazumtirgotāju iepirkumu cenas, ir acīmredzami zemākas tieši privāto preču zīmju precēm: svaigai cūkgaļai aplūkotajā periodā cenas ir par vidēji 26,7 % zemākas nekā iepirkuma cenas pašu ražotāju zīmolu svaigai cūkgaļai.

- 62 Ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigai cūkgaļai ir acīmredzami asimetriska, jo mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigu cūkgaļu cenu dažādi, t. i., 17 mēnešu periodā vidēji ražotāju zīmolu svaiga cūkgaļa tika cenota par 167 % dārgāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaiga cūkgaļa. Tā rezultātā visā aplūkotajā periodā gala patērētājiem tirdzniecības vietās par ražotāju zīmolu svaigu cūkgaļu bija jāmaksā vairāk nekā par mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigu cūkgaļu
- 63 Kā KP jau bija norādījusi, šīs tirgus uzraudzības I daļā, citu valstu pieredze attiecībā uz privāto preču zīmju precēm liecina, ka tām ir gan pozitīva, gan negatīva ietekme uz konkurenci, vienlaicīgi mazumtirgotāju privātās preču zīmes var sekmēt negodīgu tirdzniecības prakses veidu piemērošanu piegādātājiem.⁸⁰ No vienas puses, mazumtirgotāju privātās preču zīmes palielina preču izvēli gala patērētājiem bez acīmredzamiem kvalitātes zudumiem, nodrošinot zemākās cenas. No otras puses, mazumtirgotāju privātās preču zīmes sekmē mazumtirgotāju spēju panākt sev izdevīgus nosacījumus, palielina patērētāju lojalitāti mazumtirdzniecības vietām, kā arī samazina inovācijas, jo tās viegli kopē zīmolu jauninājumus. Mazumtirgotāju privātās preču zīmes vēl vairāk palielina nelīdzsvarotību starp mazumtirgotāju un piegādātāju, jo biznesa partneris kļūst par konkurentu.
- 64 Realizējot savu komercstratēģiju un veidojot savām privātām preču zīmēm cenas neatkarīgi no ražotāja posma cenām, mazumtirgotāji dod priekšroku saviem produktiem (angliski – *self-preferencing*). Savukārt, realizējot tādu pašu vai līdzīgu cenu veidošanas politiku ražotāju zīmola svaigai cūkgaļai, mazumtirgotāji to padarītu par pieejamāku gala patērētājiem un sekmētu patērētāju pirkspēju. Līdz ar to secināms, ka ne tikai ražotājs ir atbildīgs par savu zīmolu preču veicināšanu mazumtirdzniecības tīklos, bet arī mazumtirgotājs ir tikpat līdzatbildīgs, un vairāk ir jautājums par vēlmi vai tieši pretēji – nevēlēšanos – konkrētu produktu veicināt.

⁸⁰ Sk. OECD, Competition Policy Roundtables: Competition Issues in the Food Chain Industry, 2013, p. 6. Available: <https://www.oecd.org/daf/competition/CompetitionIssuesintheFoodChainIndustry.pdf#page=264&zoom=100,364,132>; European Commission, DG Internal Market. Study on the legal framework covering business-to-business unfair trading practices in the retail supply chain: Final report, 26 February 2014, p.61, 131, 156, 163. Available: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/imco/dv/com-140711-study-utp-legal-framework_/com-140711-study-utp-legal-framework_en.pdf

3.1.2. Kūpinātas cūkgaļas cenu transmisijas analīze

65 Absolūtās cenu svārstības 2007.–2022. gadā parāda svaigas cūkgaļas cenas lauksaimnieku/zemnieku posmā, sālītas, žāvētas, vītinātas un kūpinātas cūkgaļas cenas ražotāju posmā un žāvētas vai kūpinātas cūkgaļas un mazumtirdzniecības nominālās cenas šajā periodā. Kaut gan visos piegādes ķēdes posmos cenas pieaug, tomēr novērojams, ka cenu pielāgošanas amplitūda un ātrums mazumtirdzniecības posmā nav simetrisks. Cenu pielāgošanas ātrums ražošanas posmā ir samērā simetrisks pret lauksaimniecības posma cenu izmaiņām, tomēr atsevišķos periodos ir vērojama cenu pielāgošanas ātruma asimetrija: 2010., 2014., 2020. gadā, cenām samazinoties lauksaimniecības posmā par attiecīgi 6,6 %, 10,8 % un 8,1 %, cenas ražošanas posmā pieauga par attiecīgi 1,7 %, 1,7 %, 14,9 %, salīdzinot ar iepriekšējo gadu cenām. Savukārt 2011. gadā cenas lauksaimniecības posmā pieauga par 8,4 %, bet ražošanas posmā samazinājās par 1,1 %; 2019. gadā cenas lauksaimniecības posmā pieauga par 18,4 %, bet ražošanas posmā pieauga tikai par 5,1 %. Līdz ar to secināms, ka atsevišķos periodos ražošanas posms absorbējis lauksaimniecības posmā cenu paaugstināšanu un nav pārnēsis to uz mazumtirdzniecības posmu (sk. 13. attēlu).

13. attēls. Lauksaimnieku svaigas cūkgaļas, žāvētas vai kūpinātas cūkgaļas ražošanas un mazumtirdzniecības nominālās⁸¹ cenas⁸², EUR/kg 2007.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁸³

⁸¹ Nominālā cena ir konkrētās preces cena noteiktajā laika momentā vai periodā.

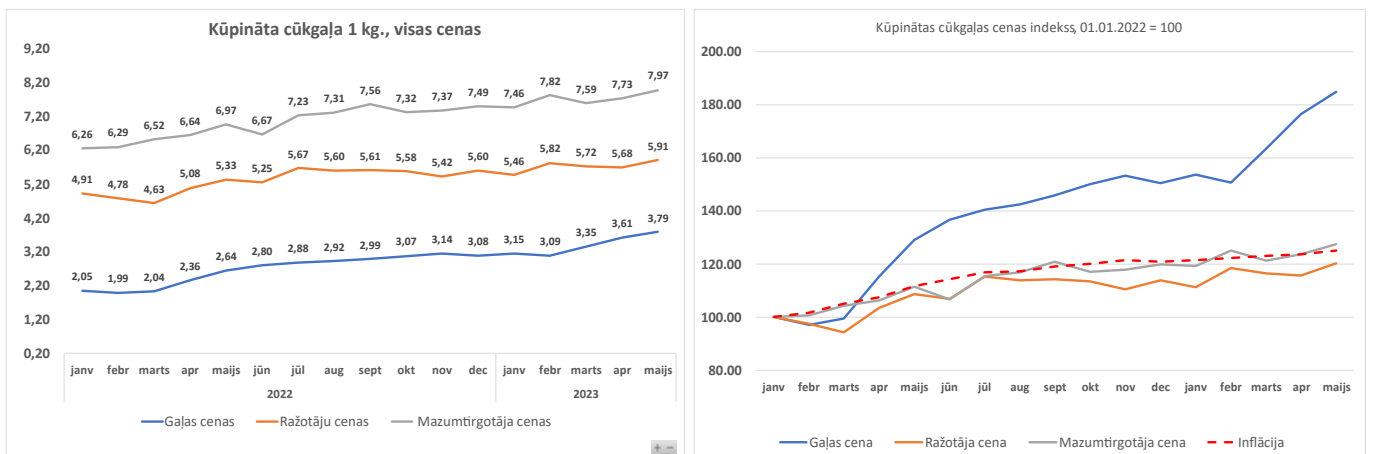
⁸² Lauksaimnieka un ražotāja cenas un mazumtirdzniecības cena norādītas par kilogramu.

⁸³ CSP dati. CSP norādījusi, ka 2022. gada dati lauksaimniecības produktu cenām ir provizoriski. Ražošanas posmā KP izmantojusi datus: 1013118000 Cūkgaļa: sālīta, sālījumā, žāvēta, vītināta, kūpināta (ieskaitot bekonu, 3/4 sāni/pavēdere, priekšējās, filejas to šķēles, izņemot ciskas, plecus, to izcirtņus ar kauliem, vēderdaļas un to izcirtņus). Sk. Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas (euro par 1 kg, ja citādāk – norādīts īpaši) 1995.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VEK_PC_PCC/PCC010/table/tableViewLayout1/; Lauksaimniecības produktu cenas 1995.–2022. Pieejams:

<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lac020-lauksaimniecibas-produktu-cenas?themeCode=LA>; RUA020. Saražotās rūpniecības

- 66 Cenu pielāgošanas ātrums mazumtirdzniecības posmā pret ražošanas posmu ir samērā simetrisks, tomēr atsevišķos periodos ir vērojama cenu pielāgošanas ātruma asimetrija: 2009., 2013., 2015., 2018., 2021. gadā cenu samazinājums ražošanas posmā par attiecīgi 3,7 %, 4,2 %, 11,7 %, 5,9 %, 13,5 % netika pārņests uz mazumtirdzniecības posmu, kur cenas pieauga par 8,5 %, 4,2 %, 1,2 %, 1,4 %, 0,6 %. 2022. gadā svaigas cūkgaļas cenas lauksaimniecības posmā palielinājās par 31,8 %, sālītas, žāvētas, vītinātas un kūpinātas cūkgaļas cenas ražotāju posmā palielinājās par 32,7 %, bet mazumtirdzniecības posmā žāvētas vai kūpinātas cūkgaļas cenas pieauga par 12,5 %. Novērojams, ka cenu starpībai starp ražošanas posmu un lauksaimniecības posmu, kā arī starp mazumtirdzniecības un ražošanas posmu ir tendence palielināties. Vienlaicīgi ir novērojams, ka arvien lielāku daļu no kūpinātas cūkgaļas gala cenas veido mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posms(sk. 13. attēlu).
- 67 Aplūkojot vidējās svaigas cūkgaļas cenas lauksaimnieku piegādes ķēdes posmā un kūpinātas cūkgaļas cenas ražotāju un mazumtirgotāju piegādes ķēdes posmā laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., secināms, ka cenu transmisija nav bijusi pilnīgi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos, kaut gan cenu pielāgošanas ātrums ir bijis samērā līdzīgs visos trīs piegādes ķēdes posmos (sk. 14. attēlu).

14. attēls. **Vidējās svaigas cūkgaļas, kūpinātas cūkgaļas ražotāju un mazumtirgotāju cenas, EUR/kg un kūpinātas cūkgaļas cenas indeksa izmaiņas 01.01.2022.–31.05.2023.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 68 Cenu pieaugumam lauksaimniecības posmā ne vienmēr ir sekojis cenu pieaugums ražošanas posmā, arī cenu samazinājums lauksaimniecības posmā ne vienmēr rezultējies cenu samazinājumā ražošanas posmā: ražotāji ražošanas posmā radušās izmaksas nav pārnesuši uz nākamo piegādes ķēdes posmu, tādējādi absorbējot lauksaimniecības posma cenu pieaugumu. Piemēram, 2022. gada martā, neskatoties uz cenu pieaugumu lauksaimniecības posmā par 2,5 %, ražošanas posmā kūpinātas cūkgaļas cenas samazinājās par 3,1 %, salīdzinot ar iepriekšējā mēneša cenām. Savukārt 2022. gada jūnijā cenu pieaugums lauksaimniecības posmā par

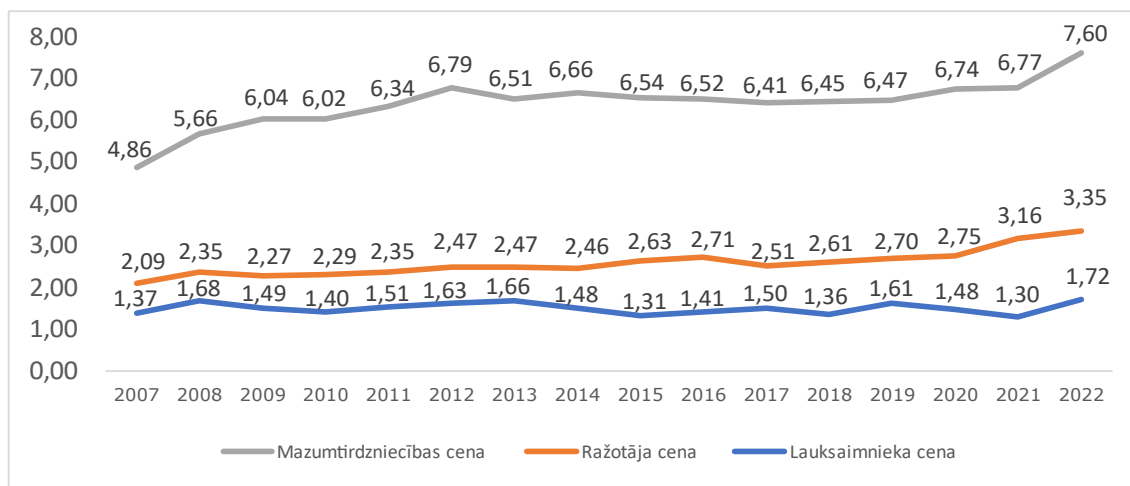
produkcijas realizācija (PRODCOM klasifikācijas 10 zīmēs), (daudzums; tūkst. eiro)
 2007.–2022. Pieejams:
https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_RU_RUA/RUA020/

2,86 % beidzies ar cenu samazinājumu ražošanas posmā par 1,5 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi.

- 69 Līdzīgi arī mazumtirdzniecības posmā ražošanas posma cenu samazinājumam ne vienmēr sekojis cenu samazinājums mazumtirdzniecības posmā: piemēram, 2022. gada martā ražošanas posmā kūpinātas cūkgaļas cenas samazinājās par 3,4 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās palielinājās par 3,66 %, salīdzinot ar cenām 2022. gada februārī; 2023. gada ražošanas posmā kūpinātas cūkgaļas cenas samazinājās par 0,7 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās palielinājās par 1,84 %, salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi. Laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. kūpinātai cūkgaļai arvien lielāks uzcenojums veidojies mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā.
- 70 Izvērtējot cenu indeksu kūpinātai cūkgaļai, konstatējams, ka lielākoties kūpinātas cūkgaļas cenas ražošanas un mazumtirdzniecības posmā nepārsniedz inflācijas līmeni; izņēmums ir kūpinātas cūkgaļas cenas mazumtirdzniecības posmā, kas 2022. gada septembrī, 2023. gada februārī un 2023. gada maijā pārsniedza inflācijas līmeni. Gaļas cenas no 2022. gada janvāra līdz martam nepārsniedza inflācijas līmeni, bet kopš 2022. gada aprīļa tās ir virs inflācijas līmeņa. Kūpinātas cūkgaļas cenu indeksa dati rāda, ka cenu pielāgošanas ātrums nav simetrisks, jo temps, kādā cenas mainās dažādos piegādes ķēdes posmos, nav vienāds. Arī cenu pielāgošanas amplitūda lauksaimniecības, ražošanas un mazumtirdzniecības posmā nav simetriska (sk. 14. attēlu).

3.1.3. Doktoresas cenu transmisijas analīze

- 71 Absolūtās cenu svārstības 2007.–2022. gadā parāda svaigas cūkgaļas lauksaimnieku/zemnieku posmā, desas un tamlīdzīgu izstrādājumu no gaļas, gaļas subproduktiem, asinīm vai insektiem/kukaiņiem; pārtikas izstrādājumu uz šo produktu bāzes (izņemot aknu desu); ilgi uzglabājamu gatavu ēdienu uz šo produktu bāzes ražošanas posmā un augstākā labuma vārītās desas mazumtirgotāju nominālās cenas šajā periodā. Kaut gan visos piegādes ķēdes posmos cenas pieaug, konstatējams, ka cenu pielāgošanas amplitūda un ātrums lauksaimniecības, ražošanas un mazumtirdzniecības posmā nav simetrisks. 2010., 2015., 2018., 2020., 2021. gadā cenu samazināšana lauksaimniecības piegādes ķēdes posmā par attiecīgi 6,6 %, 11,6 %, 9,7 %, 8,1 %, 11,9 % beigusies ar cenu pieaugumu ražošanas posmā par attiecīgi 0,7 %, 6,7 %, 4 %, 2 % un 14,6 %. Savukārt cenu samazināšanas rezultātā ražošanas posmā 2009., 2014., 2028., 2020. un 2021. gadā par 10,8 %, 10,8 %, 9,7 %, 8,1 %, 11,9 % augstākā labuma vārītās desas cena palielinājās mazumtirdzniecības posmā par attiecīgi 6,7 %, 2,3 %, 0,6 %, 4,2 %, 0,4 %. Novērojams, ka cenu starpībai starp ražošanas posmu un lauksaimniecības posmu, kā arī starp mazumtirdzniecības un ražošanas posmu ir tendence palielināties. Vienlaicīgi ir novērojams, ka arvien lielāku daļu no doktoresas gala cenas veido mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posms (sk. 15. attēlu).

15. attēls. Lauksaimnieku svaigas cūkgaļas, ražotāja desas un augstākā labuma vāritās desas mazumtirdzniecības nominālās⁸⁴ cenas⁸⁵, EUR/kg 2007.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁸⁶

- 72 Aplūkojot vidējās svaigas cūkgaļas cenas lauksaimnieku piegādes ķēdes posmā un doktordesas cenas ražotāju un mazumtirgotāju piegādes ķēdes posmos laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., secināms, ka cenu transmisija nav bijusi pilnīgi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos. Gaļas cenas pieauguma temps ir bijis straujāks nekā gatavas produkcijas cenu pieaugums ražošanas un mazumtirdzniecības posmā. Cenu pieaugumam lauksaimniecības posmā ne vienmēr ir sekojis cenu pieaugums ražošanas posmā, arī cenu samazinājums lauksaimniecības posmā ne vienmēr rezultējies cenu samazinājumā ražošanas posmā: 2022. gada februārī cenas lauksaimniecības posmā samazinājās par 2,14 %, bet ražošanas posmā – pieauga par 5,76 %; 2022. gada aprīlī cenas lauksaimniecības posmā palielinājās par 49,6 %, bet ražošanas posmā tās pieauga par 3,9 %; 2022. gada decembrī cenas lauksaimniecības posmā pieauga par 9,96 %, bet samazinājās ražošanas posmā par 0,6 % salīdzinājumā ar iepriekšējā mēneša cenām. Cenu pielāgošanas ātrums ražošanas un mazumtirdzniecības posmā ir samērā simetrisks, taču cenu pielāgošanas amplitūda mazumtirdzniecības un ražošanas posmā nav simetriska, jo cenu pieaugumam

⁸⁴ Nominālā cena ir konkrētās preces cena noteiktajā laika momentā vai periodā.

⁸⁵ Lauksaimnieka un ražotāja cenas un mazumtirgotāja cena norādītas par kilogramu.

⁸⁶ CSP dati. CSP norādījusi, ka 2022. gada dati lauksaimniecības produktu cenām ir provizoriski. Ražošanas posmā KP izmantojusi datus: 1013146100 Desas un tamlīdzīgi izstrādājumi no gaļas, gaļas subproduktiem, asinīm vai insektiem/kukaiņiem; pārtikas izstrādājumi uz šo produktu bāzes (izņemot aknu desu; ilgi uzglabājamus gatavus ēdienus uz šo produktu bāzes). Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas (euro par 1 kg, ja citādk – norādīts īpaši) 1995.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VEK_PC_PCC/PCC010/table/tableViewLayout1/; Lauksaimniecības produktu cenas 1995.–2022. Pieejams:

<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lac020-lauksaimniecibas-produktu-cenas?themeCode=LA>; RUA020. Saražotās rūpniecības produkcijas realizācija (PRODCOM klasifikācijas 10 zīmēs), (daudzums; tūkst. eiro) 2007.–2022.

Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ_RU_RUA/RUA020/

mazumtirdzniecības posmā ir pieaugoša tendence. Vienlaicīgi, analizējot tirgus dalībnieku sniegtos datus, ir novērojams, ka arvien lielāku daļu no doktordesas gala cenas veido mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posms (sk. 16. attēlu).

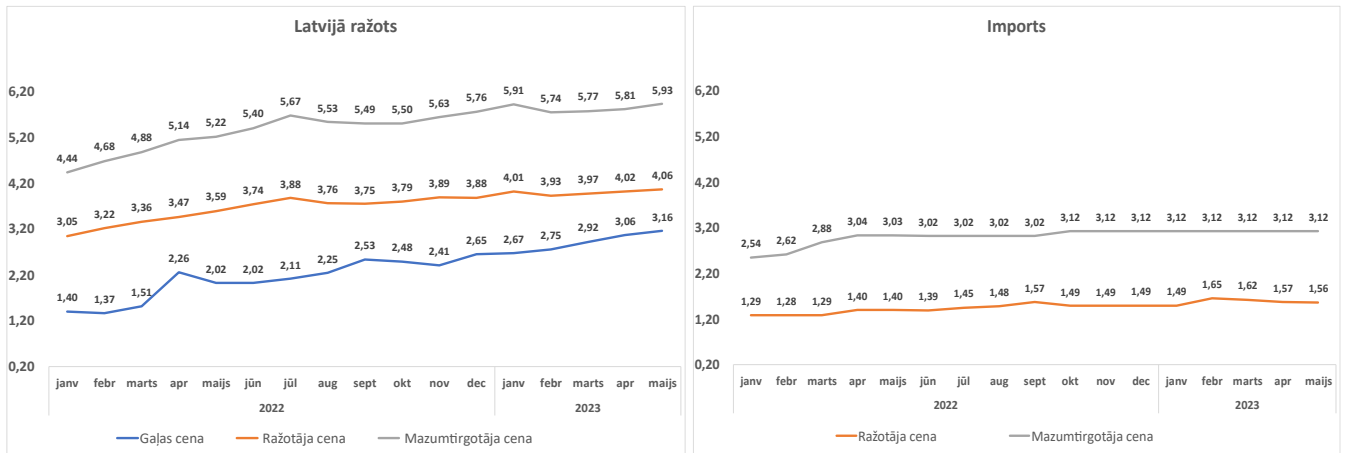

16. attēls. Vidējās svaigas cūkgaļas, doktordesas ražotāju un mazumtirgotāju cenas, EUR/kg un doktordesas cenas indeksa izmaiņas 01.01.2022.–31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 73 Izvērtējot cenu indeksu doktordesai, konstatējams, ka lielākoties doktordesas cenas lauksaimniecības, ražošanas un mazumtirdzniecības posmā pārsniedz inflācijas līmeni. Izņēmums ir bijis 2022. gada janvārī–februārī, kad cenas lauksaimniecības posmā bija zem inflācijas līmeņa. Doktordesas cenu indeksa dati rāda, ka cenu pielāgošanas ātrums nav simetrisks, jo temps, kādā cenas mainās dažādos piegādes ķēdes posmos, nav vienāds. Arī cenu pielāgošanas amplitūda lauksaimniecības, ražošanas un mazumtirdzniecības posmā nav simetriska (sk. 16. attēlu).
- 74 Salīdzinot Latvijā un ārpus Latvijas reģistrēto komersantu saražotās doktordesas cenas, konstatējams, ka laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. tās mainījušās atšķirīgi (sk. 17. attēlu). Latvijā ražotās doktordesas cenu pielāgošanas ātrums no lauksaimniecības posma uz ražošanas posmu nav bijis simetrisks nedz vienā ātrumā, nedz amplitūdā, kaut gan visā aplūkotajā periodā cenām lauksaimniecības posmā un ražošanas posmā ir pieaugoša tendence. 2022. gada aprīlī cenas lauksaimniecības posmā pieauga par 49,6 %, taču ražošanas posmā tās pieauga par 3,27 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi; 2022. gada jūnijā lauksaimniecības posmā cenas saglabājās nemainīgas, bet pieauga ražošanas posmā par 3,74 %; 2022. gada novembrī lauksaimniecības posmā cenas samazinājās par 2,82 %, bet pieauga par 2,64 % ražošanas posmā; 2023. gada februārī lauksaimniecības posmā cenas palielinājās par 2,99 %, bet samazinājās ražošanas posmā par 1,99 %. Savukārt mazumtirdzniecības posmā Latvijā ražotai doktordesai cenu pārnese no ražošanas posma uz mazumtirdzniecības posmu cenu pielāgošanas ātrumā ziņā ir samērā simetriska: palielinoties vai attiecīgi samazinoties cenām ražošanas posmā, palielinās vai attiecīgi samazinās cenas mazumtirdzniecības posmā, izņemot 2022. gada decembrī, kad cenas ražošanas posmā samazinājās, bet mazumtirdzniecības posmā

pieauga. Savukārt doktordezas cenas pielāgošanas amplitūdai mazumtirdzniecības posmā ir tendence palielināties (sk. 17. attēlu).

17. attēls. Vidējās Latvijā un ārpus Latvijas saražotās svaigas cūkgaļas un doktordezas cenas, EUR/kg no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 75 Vienlaicīgi mazumtirdzniecības posmā ārpus Latvijas ražotās doktordezas cenas pārnese notiek samēra simetriski, vērtējot cenu pielāgošanas ātrumu. Cenu pielāgošanas amplitūda mazumtirdzniecības posmā nav simetriska cenām ražošanas posmā: 2022. gada martā cenas ražošanas posmā pieauga par 0,3 %, bet mazumtirdzniecības posmā pieaugums bija 5,3 %; 2022. gada oktobrī ražošanas posmā cenas samazinājās par 5,1 %, bet mazumtirdzniecības posmā – par 11,7 %. Vienlaicīgi konstatējams, ka ražošanas posmā vidējās iepirkuma cenas ārpus Latvijas ražotai doktordesai ir vidēji par 154,4 % jeb divarpus reizes zemākas, nekā vidējās iepirkuma cenas Latvijā ražotai doktordesai. Šādas atšķirības doktordezas cenai var tikt skaidrotas ar ražojumos izmantotām izejvielām un to sastāvu, jo CSP apkopotās mazumtirdzniecības cenas, kas aplūkojamas 15. attēlā, augstākā labuma vāritai desai ir krietni virs mazumtirgotāju norādītām ārpus Latvijas ražotām doktordezas cenām.
- 76 Ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā Latvijā un ārpus Latvijas ražotai doktordesai nevar tikt uzskatīta par vienlīdz simetrisku, jo mazumtirdzniecības posmā Latvijā un ārpus Latvijas saražoto doktordezas cenu dažādi. 17 mēnešu periodā Latvijā ražota doktordeza vidēji tika cenota par 16 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražota doktordeza (piemēram, 2022. gada decembrī atšķirība sasniegusi 27 %, 2023. gada janvārī – 28 % un 2023. gada maijā – 29 %. Tā rezultātā visā aplūkotajā periodā gala patērētājiem tirdzniecības vietās par Latvijā ražotu doktordezu vajadzēja maksāt vairāk nekā par ārpus Latvijas ražotu doktordezu (izņēmums ir bijis 2022. gada septembrī, kad Latvijā ražota doktordeza tika cenota par 2 % lētāk nekā ārpus Latvijas ražota doktordeza).
- 77 Salīdzinot doktordezas, kas tiek pārdota ar ražotāju zīmolu, cenas, konstatējams, ka laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. tās mainījušās atšķirīgi. Cenu samazinājums lauksaimniecības posmā 2022. gada februārī, 2022. gada maijā un 2022. gada novembrī nav beidzies ar cenu samazinājumu ražošanas posmā, savukārt cenu kāpums lauksaimniecības posmā 2022. gada septembrī par 1,24 % rezultējies 0,27 % cenas

samazināšanā ražošanas posmā, salīdzinot ar cenām iepriekšējā mēnesī. Mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu doktordešai cenu pielāgošanas amplitūda bijusi samēra simetriska ražotāju cenām, jo cenas mazumtirdzniecības posmā mainījās līdzīgā amplitūdā un ātrumā, kā cenas mainījās ražošanas posmā (sk. 18. attēlu).

18. attēls. Vidējās svaigas cūkgaļas cenas, ražotāju un mazumtirgotāju doktordešas cenas privāto preču zīmju un zīmolu precēm, EUR/kg 01.01.2022.–31.05.2023.

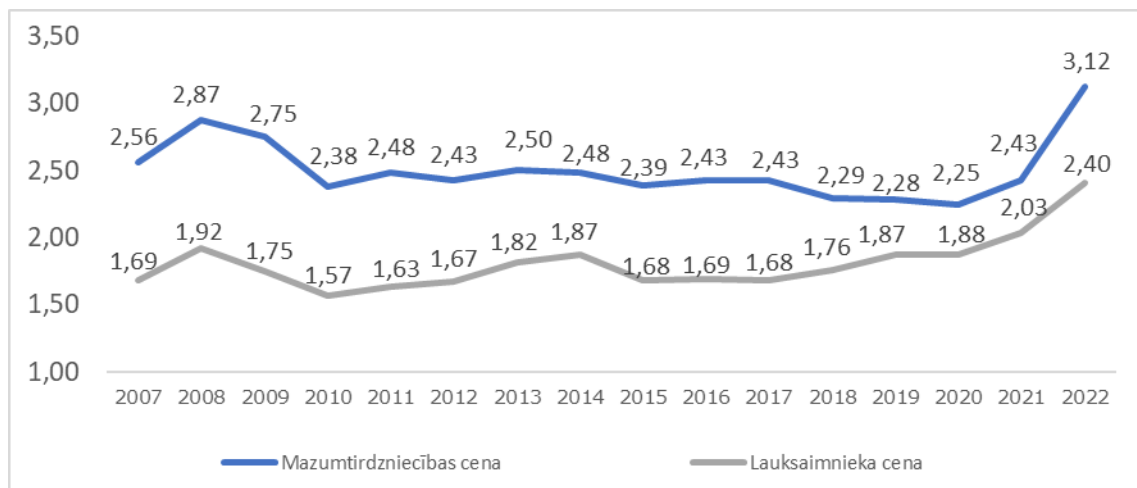
Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 78 Doktordešai, kas tiek pārdota ar mazumtirgotāju privātām preču zīmēm, aplūkotajā periodā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. cenu pielāgošanas ātrums mazumtirdzniecības un ražošanas posmā ir bijis samērā simetrisks, taču amplitūda nav bijusi simetriska. 2022. gada februārī cenas ražošanas posmā samazinājās par 0,5 %, bet pieauga par 4,2 % mazumtirdzniecības posmā. Neskatoties uz cenu svārstībām ražošanas posmā laikā no 2022. gada jūnija līdz 2023. gada janvārim, mazumtirdzniecības posmā privātās preču zīmes doktordešas cenas saglabājušās vienā līmenī. 2023. gada februārī cenas ražošanas posmā palielinājās par 37,1 %, bet mazumtirdzniecības posmā – par 5,5 %; 2023. gada martā cenas ražošanas posmā palielinājās par 17,7 %, bet mazumtirdzniecības posmā – par 8,8 %, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi. Savukārt cenu samazinājuma ražošanas posmā 2023. gada aprīlī un maijā dēļ nav bijis cenu samazinājuma mazumtirdzniecības posmā, kur cenas palika nemainīgas. Vienlaicīgi norādāms, ka ražošanas posmā doktordešas cenas, t. i., mazumtirgotāju iepirkumu cenas, ir acīmredzami zemākas tieši privāto preču zīmju precēm: doktordešai cenas ir vidēji divarpus reizes zemākas nekā iepirkuma cenas ražotāju zīmolu doktordešai.
- 79 Ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju doktordešai nav pilnīgi simetriska, taču mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju doktordešas vidējais uzcenojuma apmērs ir līdzīgs, t. i., 17 mēnešu periodā vidēji ražotāju zīmolu doktordeša tika cenota 5,7 % lētāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju doktordeša.
- 80 Kā jau iepriekš tika norādīts, situācijā, kad mazumtirgotāju privāto preču zīmju doktordešas iepirkumu cenas ir acīmredzami zemākas nekā iepirkuma cenas ražotāju zīmolu doktordešai. Mazumtirgotāju privātās preču zīmes vēl vairāk palielina nelīdzsvarotību starp mazumtirgotāju un piegādātāju, jo

biznesa partneris kļūst par konkurentu. Vienlaicīgi mazumtirgotāju privātās preču zīmes palielina preču izvēli gala patērētājiem, nodrošinot zemākās cenas.

3.1.4. Cāļa cenu transmisijas analīze

- 81 Absolūtās cenu svārstības 2007.–2022. gadā parāda lauksaimnieku mājputnu gaļas nominālās cenas un mazumtirgotāju svaiga cāļa nominālās cenas šajā periodā. Līdz 2011. gadam lauksaimnieku mājputnu gaļas un mazumtirgotāju svaiga cāļa cenas mainās samērā simetriski gan cenas pielāgošanas amplitūdas, gan ātruma ziņā. Kopš 2012. gada līdz 2015. gadam lauksaimnieku mājputnu gaļas un mazumtirgotāju svaiga cāļa cenas simetriski mainās tikai cenu pielāgošanas ātruma ziņā, bet cenu pielāgošanas amplitūda tām ir dažāda. 2017.–2019. gadā, lauksaimnieku mājputnu gaļas cenām pieaugot, mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā šajā periodā svaiga cāļa cenas samazinājušas. Taču jau kopš 2020. gada gan lauksaimnieku/zemnieku posmā, gan mazumtirdzniecības posmā cenas sāka palielināties ar pieaugošu tendenci: 2021. gadā cenas abos posmos palielinājušās par 8 % salīdzinājumā ar 2020. gadu. Savukārt 2022. gadā lauksaimnieku/zemnieku posmā mājputnu gaļas cenas pieauga par 18,1 % un mazumtirgotāju svaiga cāļa cenas pieauga par 28,4 % salīdzinājumā ar 2021. gadu (sk. 19. attēlu).

19. attēls. Lauksaimnieku mājputnu gaļas un mazumtirdzniecības svaiga cāļa nominālās⁸⁷ cenas⁸⁸, EUR/kg 2007.–2022. gadā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁸⁹

- 82 Aplūkojot vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju svaiga cāļa cenas laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., secināms, ka cenu transmisija

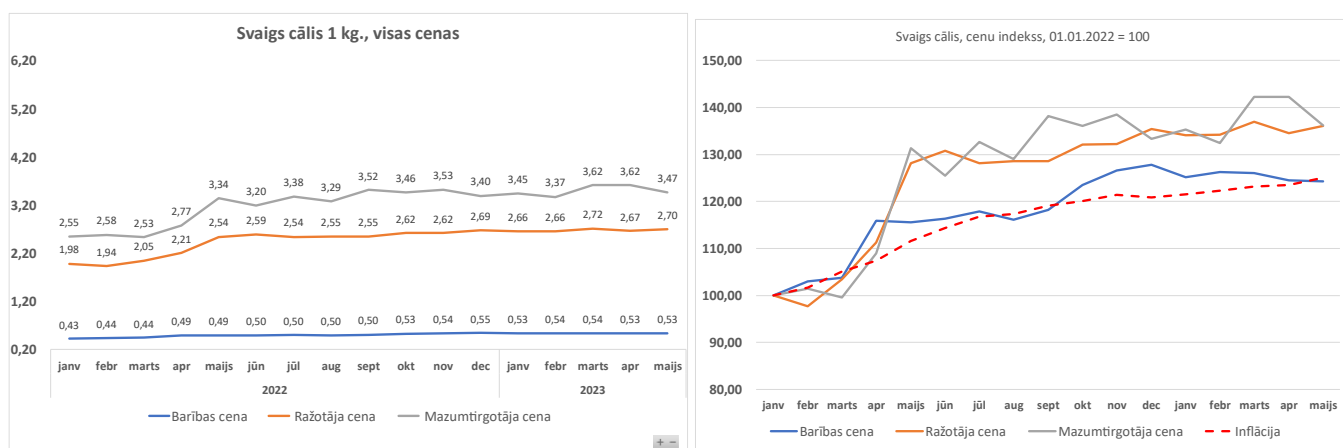
⁸⁷ Nominālā cena ir konkrētās preces cena noteiktajā laika momentā vai periodā.

⁸⁸ Lauksaimnieka, ražotāja un mazumtirgotāja cenas norādītas par kilogramu.

⁸⁹ CSP dati. CSP norādījusi, ka 2022. gada dati lauksaimniecības produktu cenām ir provizoriski. Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas (euro par 1 kg, ja citādi – norādīts īpaši) 1995.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VEK_PC_PCC/PCC010/table/tableViewLayout1/; Lauksaimniecības produktu cenas 1995.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lac020-lauksaimniecibas-produktu-cenas?themeCode=LA>

nav biju simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos. 2022. gada jūnijā–septembrī barības cenas bija nemainīgas, taču ražošanas posmā svaiga cāļa cenas svārstījās un 2022. gada jūnijā nebūtiski pieauga. Savukārt mazumtirdzniecības posmā svaiga cāļa cenas šajā periodā gan pieauga, gan samazinājās. Kopš 2022. gada maija svaiga cāļa cenām ražošanas posmā un mazumtirdzniecības posmā ir tendence palielināties neproporcionāli barības cenas svārstībām. 2023. gada februārī–martā barības cenas bija nemainīgas, taču 2023. gada martā svaiga cāļa ražotāju cenas palielinājās par 2,26 % un svaiga cāļa mazumtirdzniecības cenas pieauga par 7,42 %, salīdzinot ar cenām 2023. gada februārī. 2023. gada maijā barības cenas saglabājās iepriekšējā līmenī, vienlaicīgi svaiga cāļa ražotāju cenas palielinājās par 1,12 %, bet mazumtirdzniecības cenas samazinājās par 4,14 % salīdzinājumā ar 2023. gada aprīli. Tas liecina, ka ražošanas un mazumtirdzniecības posmā, neskaitot iepirkuma cenas, ir vairāki citi faktori, kas ietekmē tālākpārdošanas cenas (sk. 20. attēlu).

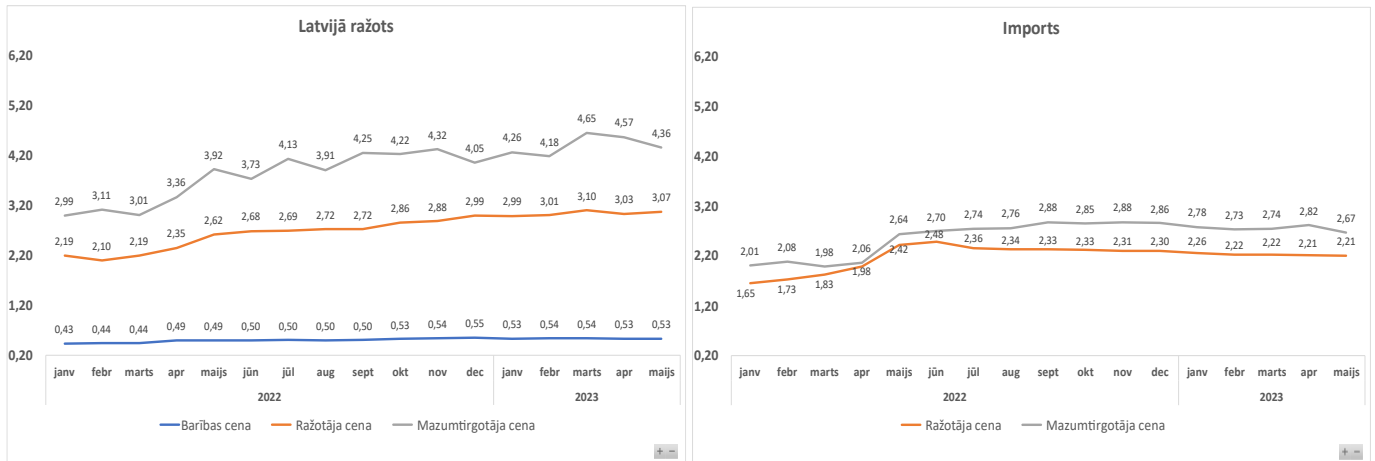

20. attēls. Vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju svaiga cāļa cenas, EUR/kg un svaiga cāļa cenas indeksa izmaiņas 01.01.2022.–31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 83 Izvērtējot cenu indeksu svaigam cālim, konstatējams, ka barības cenas pārsniedza inflācijas līmeni visu analizēto periodu. Svaiga cāļa cenas ražošanas posmā bija zem inflācijas līmeņa līdz 2022. gada martam, un svaiga cāļa cenas mazumtirdzniecības posmā nepārsniedza inflācijas līmeni līdz 2022. gada aprīlim. 2023. gada februārī, kad barības cenas sāka pietuvoties inflācijas līmenim, cenas ražošanas posmā un mazumtirdzniecības posmā vēl arvien turējās krietni virs inflācijas līmeņa: kaut gan cenu pielāgošanas ātrums visos piegādes ķēdes posmos ir bijis simetrisks, cenu pielāgošanas amplitūda ražošanas posmā un mazumtirdzniecības posmā nav bijusi proporcionāla (sk. 20. attēlu).
- 84 Salīdzinot Latvijā un ārpus Latvijas reģistrēto komersantu saražotā svaiga cāļa cenas, konstatējams, ka laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. tās mainījušās atšķirīgi (sk. 21. attēlu). Latvijā ražotā svaiga cāļa cenas pārnesē visā aplūkotajā periodā no barības cenām uz svaiga cāļa ražošanas posmu ir vērojama cenu pielāgošanas amplitūdas pieaugoša tendence, proti, ražotāju uzcenojamam (angliski – *mark-up*) ir pieaugoša tendence, jo ražotāju uzcenojums ir audzis, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi. Savukārt

mazumtirdzniecības posmā Latvijā ražotā svaiga cāļa cenas pārnese no ražošanas posma vērojama cenu pielāgošanas asimetrija, jo dati liecina, ka ražotāju cenu izmaiņas (cenām gan samazinoties, gan pieaugot) neietekmēja svaiga cāļa cenu mazumtirdzniecības posmā. Šādas cenu svārstības mazumtirdzniecības posmā var norādīt uz biežām cenu akcijām mazumtirdzniecības posmā.

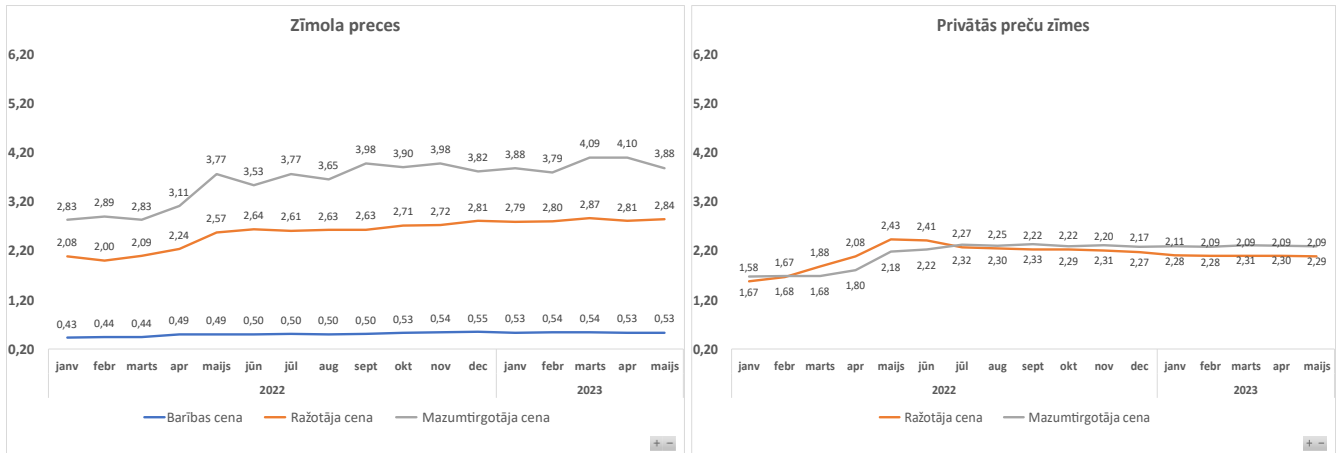

21. attēls. Vidējās Latvijā un ārpus Latvijas svaiga cāļa cena, EUR/kg no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 85 Vienlaicīgi mazumtirdzniecības posmā ārpus Latvijas ražotā svaiga cāļa cenas pārnese notiek samēra simetriski ražošanas posmam, attiecīgi cenu pieauguma vai samazinājuma ražotāju posmā rezultātā svaiga cāļa cena mazumtirdzniecības posmā pieauga vai samazinājās. Kaut gan cenu pielāgošanu ārpus Latvijas ražotam svaigam cālim arī nevar uzskatīt par pilnīgi simetrisku, jo ir periodi, kad cenu izmaiņas mazumtirdzniecības posmā nenotiek simetriski cenu izmaiņām ražošanas posmā, piemēram, 2022. gada augustā–decembrī ražošanas cenu samazinājuma rezultātā svaiga cāļa cena mazumtirdzniecības posmā pieauga. Savukārt nemainīgas cenas 2023. gada aprīlī–maijā ražošana posmā nebija šķērslis ārpus Latvijas ražotā svaiga cāļa cenu samazināšanai mazumtirdzniecības posmā. Vienlaicīgi konstatējams, ka ražošanas posmā vidējās iepirkuma cenas ārpus Latvijas ražotam svaigam cālim ir vidēji par 24 % zemākas nekā vidējās iepirkuma cenas Latvijā ražotam svaigam cālim.
- 86 Ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā Latvijā un ārpus Latvijas ražotam svaigam cālim ir acīmredzami asimetriska, jo mazumtirdzniecības posmā Latvijā un ārpus Latvijas saražoto svaigo cāli cenu dažādi, t. i., 17 mēnešu periodā Latvijā ražots svaigs cālis vidēji tika cenots par 196 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražots (piemēram, 2022. gada martā atšķirība ir sasniegusi vairāk nekā četras reizes, 2022. gada aprīlī – vairāk nekā 12 reizes un 2022. gada maijā – vairāk nekā četrarpus reizes. Tā rezultātā visā aplūkotajā periodā gala patērētājiem tirdzniecības vietās par Latvijā ražotu svaigu cāli vajadzēja maksāt vairāk nekā par ārpus Latvijas ražotu.
- 87 Svaigam cālim, kas tiek pārdots ar ražotāju zīmolu, aplūkotajā periodā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. cenu pielāgošanas ātrums bijis samēra simetrisks visos piegādes ķēdes posmos. Taču cenas pielāgošanas amplitūdai

ražošanas posmā ir bijusi pieaugoša tendence, proti, svaiga cāļa cenas ražošanas posmā pieauga vairāk nekā pieauga barības cenas. Savukārt mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu svaigam cālim cenu pielāgošanas amplitūda nav bijusi simetriska, jo mazumtirgotāji mainījuši cenas neatkarīgi no svaiga cāļa cenām ražošanas posmā. Tas var liecināt par regulāri veiktajām cenu akcijām ražotāju zīmolu svaigam cālim (sk. 22. attēlu).

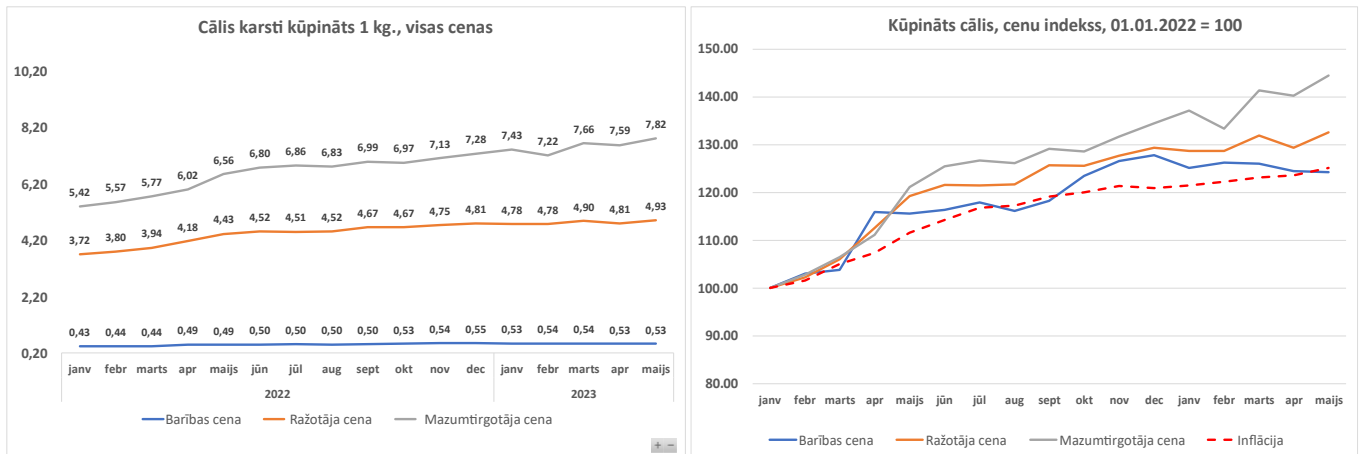
22. attēls. Vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju svaiga cāļa cenas privāto preču zīmju un zīmolu precēm, EUR/kg 01.01.2022.–31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 88 Attiecībā uz svaigu cāli, kas tiek pārdots zem mazumtirgotāju privātās preču zīmes, aplūkotajā periodā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. cenu pielāgošanas ātrums bijis gandrīz simetrisks ražošanas un mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmos. 2022. gada janvārī–februārī un jūlijā–decembrī, kā arī 2023. gada janvārī–maijā mazumtirgotāju privātās preču zīmes svaigam cālim bija gandrīz vienādas. Proti, šajos periodos mazumtirgotāji privātās preču zīmes svaigu cāli pārdevuši gala patērētājiem par cenām, kuras tiem nodrošinājuši piegādātāji ar nelielu uzcenojumu. Savukārt 2022. gada martā–jūnijā cenas mazumtirdzniecības posmā bija pat par dažiem centiem zemākas nekā cenas ražošanas posmā. Vienlaicīgi novērojams, ka ražošanas posmā privāto preču zīmju svaigam cālim cenas ir par vidēji 22,4 % zemākas nekā iepirkuma cenas ražotāju pašu zīmolu svaigam cālim.
- 89 Ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigam cālim ir acīmredzami asimetriska, jo mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigu cāli cenu dažādi, t. i., 17 mēnešu periodā vidēji ražotāju zīmolu svaigs cālis tika cenots par 69,2 % dārgāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigs cālis. Rezultātā visā aplūkotajā periodā gala patērētājiem tirdzniecības vietās par ražotāju zīmolu svaigu cāli bija jāmaksā vairāk nekā par mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigu cāli. Līdz ar to norādams, ka, realizējot tādu pašu vai līdzīgu cenu veidošanas politiku ražotāju zīmolu svaigam cālim, kā mazumtirgotāji to dara savu privāto preču zīmju svaigam cālim, mazumtirgotāji ražotāju zīmolu svaigu cāli padarītu par pieejamāku gala patērētājiem un sekmētu patērētāju pirkospēju.

3.1.5. Kūpināta cāļa cenu transmisijas analīze

- 90 Aplūkojot vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju karsti kūpināta cāļa cenas laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., secināms, ka cenu transmisija nav biju simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos. 2022. gada jūnijā–septembrī barības cenas bija nemainīgas, taču ražošanas posmā karsti kūpināta cāļa cenas svārstījās un 2022. gada septembrī pieauga par 3,3 %. Savukārt mazumtirdzniecības posmā karsti kūpināta cāļa cenas gan pieauga, gan samazinājās. Visā aplūkotajā periodā karsti kūpināta cāļa cenām ražošanas posmā un mazumtirdzniecības posmā bija tendence palielināties neproporcionāli barības cenu svārstībām. No 2022. gada janvāra līdz 2023. gada maijam barības cenas palielinājās par 24,3 %, savukārt ražošanas posmā karsti kūpināta cāļa cenas palielinājās par 32,6 %, bet mazumtirdzniecības posmā – par 44,5 %. Līdzīgi, kā tika norādīts attiecībā uz svaiga cāļa cenu izmaiņām, arī attiecībā uz karsti kūpināta cāļa cenām norādāms, ka šādas cenu pielāgošanas tendences liecina par citu faktoru, neskatot iepirkuma cenas, kas ietekmē tālākpārdošanas cenas piegādes ķēdē (sk. 23. attēlu).

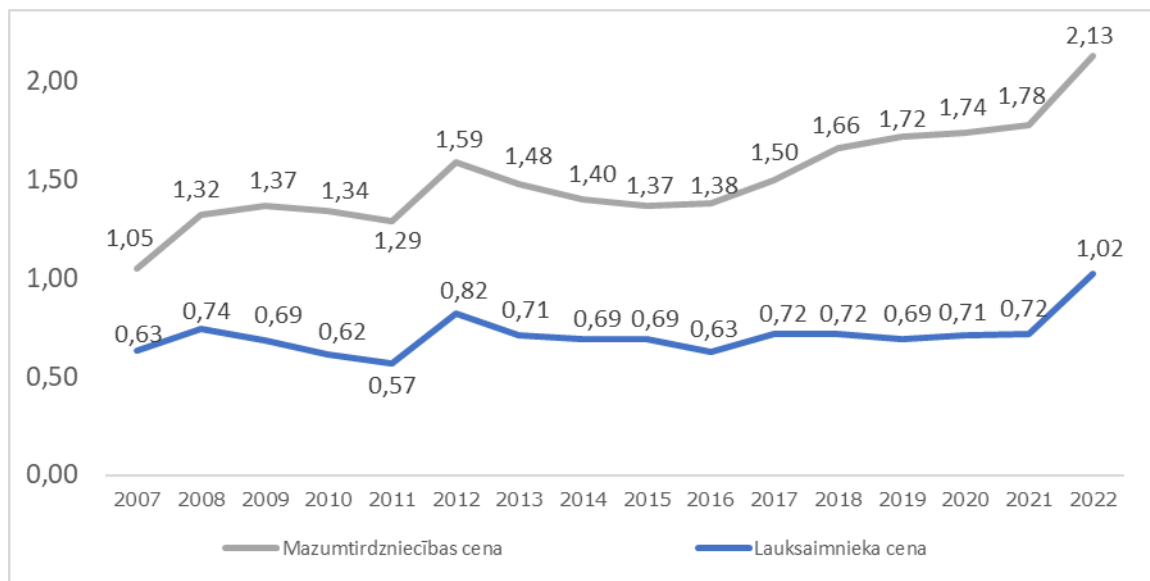
23. attēls. Vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju kūpināta cāļa cenas, EUR/kg un kūpināta cāļa cenas indeksa izmaiņas 01.01.2022.–31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 91 Izvērtējot karsti kūpināta cāļa cenu indeksu, konstatējams, ka ražošanas un mazumtirdzniecības posma cenas pārsniedza inflācijas līmeni visā analizētajā periodā. Vienlaicīgi konstatējams, ka mazumtirdzniecības posmā cenas karsti kūpinātam cālim pārsniedza inflācijas līmeni vairāk nekā lauksaimniecības un ražošanas posma cenas. Kad cenas lauksaimniecības posmā bija zem inflācijas līmeņa 2022. gada martā un 2022. gada augustā–septembrī, cenas ražošanas un mazumtirdzniecības posmā kaut gan nedaudz pietuvinājās inflācijas līmenim, tomēr to nerasniedza. Vienlaicīgi konstatējams, ka, neskatoties uz cenu samazināšanu lauksaimniecības posmā 2023. gada maijā, karsti kūpināta cāļa cenas ražošanas un mazumtirdzniecības posmos palielinājās. Cenu pielāgošanas ātrums ražošanas un mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmos ir bijis samērā simetrisks, taču cenu pielāgošanas amplitūda ne ražošanas posmā, ne mazumtirdzniecības posmā nav bijusi proporcionāla (sk. 23. attēlu).

3.1.6. Olu cenu transmisijas analīze

- 92 Absolūtās olu cenu svārstības ilglaicīgajā periodā 2007.–2022. gadā parāda olu nominālās cenas (sk. 24. attēlu). Piemēram, 2009. gadā, lauksaimnieku/zemnieku cenām pazeminoties, mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā olu cenas palielinājušās. Tāda pati tendence novērota arī 2016. un 2019. gadā, kad, neskatoties uz cenu samazināšanos lauksaimnieku/zemnieku piegādes ķēdes posmā, olu cenas mazumtirdzniecības posmā pieaugušas. Kopš 2018. gada ir vērojama arvien pieaugoša olu cenu pielāgošanas asimetrija starp mazumtirdzniecības un lauksaimnieku/zemnieku posmu, 2022. gadā olu cenas pārneses amplitūdai sasniedzot vēl nebijušo maksimumu, kā arī olu cenai sasniedzot maksimumu 16 gadu periodā.

24. attēls. **Olu lauksaimnieku un mazumtirdzniecības nominālās⁹⁰ cenas⁹¹, EUR/10 gab. 2007.–2022. gadā**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot CSP datus⁹²

- 93 No ilglaicīgā perioda datiem secināms, ka olu cenu pārnese mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā ir asimetriska un olu cenu pazemināšanās lauksaimnieku/zemnieku piegādes ķēdes posmā netiek pārnesta līdz mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmu. Līdzīgi, kā tas tika konstatēts maizes un graudu produktu grupā attiecībā uz rudzu un kviešu maizi, arvien lielāka daļa olu gala cenas veidojas mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā.
- 94 KP, aplūkojot olu cenu transmisiju piegādes ķēdes posmos, lauksaimnieku/zemnieku posmā ir analizējusi barības cenas, ražošanas

⁹⁰ Nominālā cena ir konkrētās preces cena noteiktajā laika momentā vai periodā.

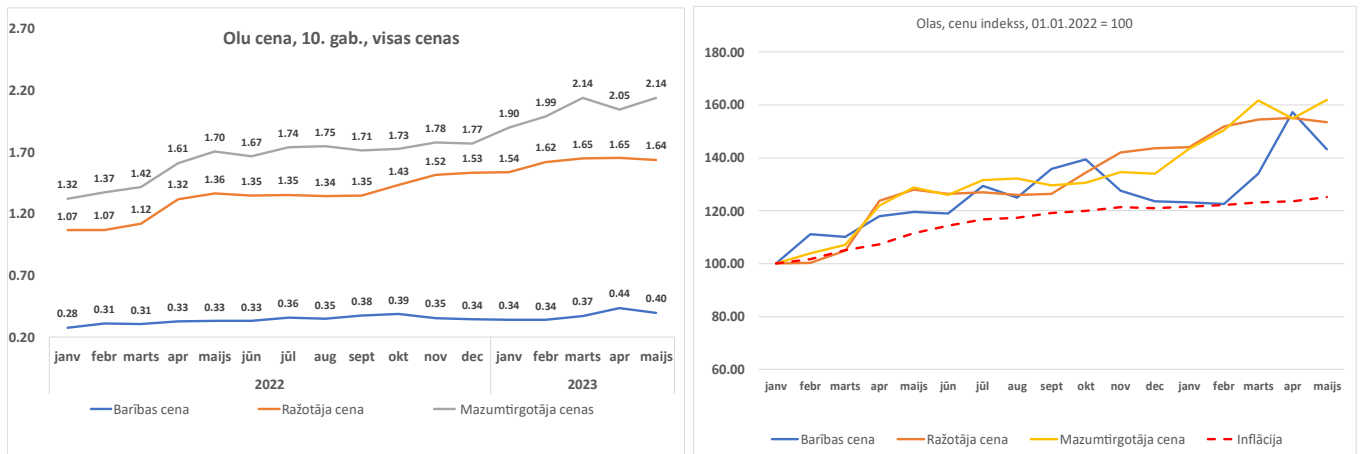
⁹¹ Lauksaimnieka un ražotāja cenas un mazumtirgotāja cena norādītas par kilogramu.

⁹² CSP dati. CSP norādījusi, ka 2022. gada dati lauksaimniecības produktu cenām ir provizoriski. Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas (euro par 1 kg, ja citādi – norādīts īpaši) 1995.–2022. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VEK_PC_PCC/PCC010/table/tableViewLayout1/; Lauksaimniecības produktu cenas 1995.–2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/lauksaimn/tabulas/lac020-lauksaimniecibas-produktu-cenas?themeCode=LA>

posmā – dažādu ražotāju 10 gab. iepakojuma olu cenas un mazumtirdzniecības posmā – dažādu mazumtirgotāju sniegtos datus par 10 gab. iepakojuma Nr. 2, t. i., kūtī dētām, olām. Vienlaicīgi KP analizējusi sniegtos datus par Nr. 3, t. i., sprostos turētu dējējvistu dētām, olām, jo šādi turētu dējējvistu olas, kas ražotas ārpus Latvijas, ir pieejamas mazumtirdzniecības vietās. Norādāms, ka atšķirībā no CSP datiem, kur lauksaimniecības produktu cenas ir norādītas par 100 gab. olām čaumalā apkopotā veidā neatkarīgi no dējējvistu turēšanas veida, KP analizē tirgus dalībnieku iesniegtos datus. Līdz ar to dati var atšķirties.

- 95 Aplūkojot vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju olu cenas laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., secināms, ka visā piegādes ķēdē cenas ir augušas līdz 2022. gada oktobrim. Sākot samazināties barības cenām no 2022. gada novembra, ražotāju un mazumtirgotāju olu cenas turpināja augt. Ražotāju un mazumtirgotāju olu cenas sāka samazināties vien 2023. gada aprīlī. Taču jau 2023. gada maijā, neskatoties uz ražotāju posma olu cenu samazinājumu, mazumtirdzniecības posmā olu cenas atsāka pieaugt (sk. 25. attēlu).

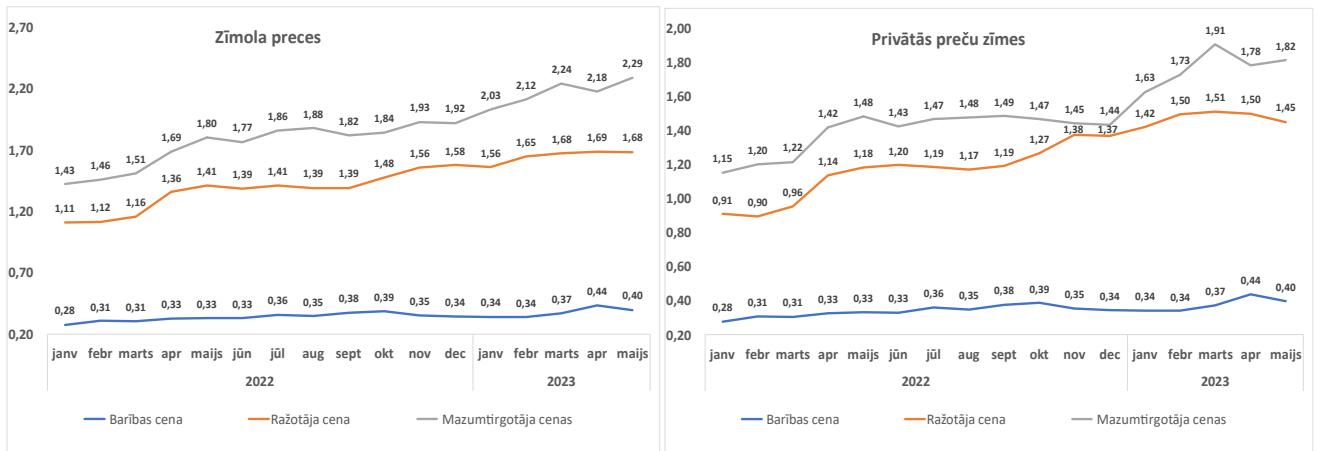

25. attēls. Vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju olu cenas, EUR/10 gab. un olu cenas indeksa izmaiņas 01.01.2022.–31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 96 Attiecībā uz importa olām secināms, ka tās ir pārsvarā gan ārpus ES, gan ES ražotās Nr. 3, t. i., sprostos dētās, olas. Mazumtirdzniecības vietās šādas olas bija pieejamas atsevišķos laika posmos. KP rīcībā esošie dati par Latvijā un ārpus Latvijas ražotām olām neļauj sniegt patieso faktiskās situācijas atspoguļojumu, tāpēc atsevišķs attēls par Latvijā un ārpus Latvijas ražotām olām netiek atspoguļots.
- 97 Salīdzinot cenu transmisiju zīmola olām un privātās preču zīmes olām, konstatējams, ka gan zīmolu olām, gan privātās preču zīmes olām cenu pielāgošanas amplitūda un cenu pielāgošanas ātrums nav bijis vienmērīgs visos piegādes ķēdes posmos. Zīmola olām barības cenu samazinājums 2022. gada novembrī un, barības cenām paliekot nemainīgam līdz 2023. gada februārim, nav rezultējies cenu samazinājumā ražošanas posmā; tieši pretēji, zīmola olu cenas turpināja pieaugt. Savukārt mazumtirdzniecības posmā zīmola olām cenu pielāgošanas amplitūda kopš 2023. gada janvāra katru

mēnesi palielinājās, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, kaut gan cenu pielāgošana ir bijusi vienmērīga visā aplūkotajā periodā (sk. 26. attēlu).

26. attēls. Vidējās barības cenas, ražotāju un mazumtirgotāju olu cenas privāto preču zīmju un zīmolu precēm, EUR/10gb. 01.01.2022.–31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 98 Privātās preču zīmes olām ražošanas posmā cenu pielāgošanas amplitūda ir bijusi simetriska barības cenu samazinājumam 2022. gada decembrī, kad, samazinoties barības cenām, samazinājās arī tālākpārdošanas cena ražošanas posmā. Barības cenām paliekot nemainīgām līdz 2023. gada februārim, privātās preču zīmes olu cenas turpināja pieaugt. 2023. gada maijā barības cenu samazinājuma rezultātā tālākpārdošanas cenas ražošanas posmā samazinājās, līdz ar to arī šajā periodā cenu pielāgošanas amplitūda ir bijusi simetriska barības cenu samazinājumam. Vienlaicīgi norādams, ka ražošanas posmā olu cenas, t. i., mazumtirgotāju iepirkumu cenas, ir acīmredzami zemākas tieši privāto preču zīmju precēm: olu cenas ir vidēji par 15,9 % zemākas nekā iepirkuma cenas ražotāju pašu zīmolu olām.
- 99 Ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju olām ir acīmredzami asimetriska, jo mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju olas cenā dažādi, t. i., 17 mēnešu periodā vidēji ražotāju zīmolu olas tika cenotas par 66 % dārgāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju olas (piemēram, 2022. gada novembrī atšķirība sasniedusi 437 %, 2022. gada decembrī – 429 %, 2023. gada janvārī – 126 %). Rezultātā visā aplūkotajā periodā gala patērētājiem tirdzniecības vietās par ražotāju zīmolu olām bija jāmaksā vairāk nekā par mazumtirgotāju privāto preču zīmju olām. Līdz ar to norādams, ka, realizējot tādu pašu vai līdzīgu cenu veidošanas politiku ražotāju zīmolu olām, kā mazumtirgotāji īsteno savu privāto preču zīmju olām, mazumtirgotāji ražotāju zīmolu olas padarītu par pieejamākām gala patērētājiem un sekmētu patērētāju pirkspēju.
- 100 KP jau norādījusi, ka, realizējot savu komercstratēģiju un veidojot savām privātām preču zīmēm cenas neatkarīgi no ražotāja posma cenām, mazumtirgotāji dod priekšroku saviem produktiem (angliski – *self-*

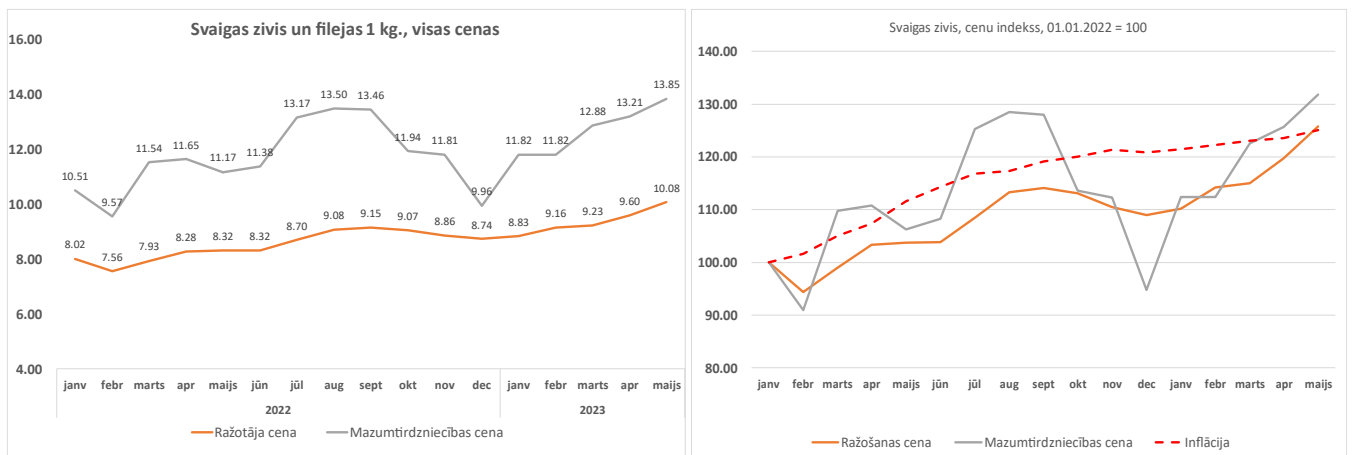
preferencing).⁹³ Papildus norādams, ka situācija, kad privāto preču zīmju preču iepirkuma cena ir zemāka nekā ražotāju pašu zīmolu precēm, acīmredzot, ir saistīta ar to, ka zemas iepirkuma cenas privāto preču zīmju precēm piegādātājiem būtu jākompensē uz citu preču rēķina. Līdz ar to piegādātāji savas ražošanas izmaksas privāto preču zīmju olām sedz uz ražotāju zīmola izmaksu rēķina.

3.2. ZIVS CENU TRANSMISIJA

3.2.1. Svaigas zivs cenu transmisijas analīze

- 101 Ņemot vērā, ka CSP datos nav nepieciešamo datu, lai aplūkotu svaigas zivs (foreles) nominālās cenas ilglaicīgajā periodā 2007.–2022. gadā, šajā sadaļā tiks apskatītas cenas īslaicīgajā laika periodā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.
- 102 Aplūkojot vidējās zivju ražotāju un mazumtirgotāju cenas par laiku no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., konstatējams, ka visā piegādes ķēdē cenām ir augoša tendence, jo, neskatoties uz cenu samazināšanu atsevišķos laika posmos gan ražošanas, gan mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā, cenas zivīm ir pieaugušas. Vienlaicīgi konstatējams, ka, kaut gan cenu pielāgošanas ātrums ražošanas un mazumtirdzniecības posmā ir simetrisks, tomēr cenu pielāgošanas amplitūda nav bijusi simetriska: zivju cenu izmaiņu ražošanas posmā dēļ mazumtirdzniecības posmā cenas gan pieauga, gan samazinājās. Piemēram, 2022. gada februārī ražošanas posmā zivju cenas samazinājās par 6 %, bet mazumtirdzniecības posmā par 10 %; 2022. gada decembrī ražošanas posmā zivju cenas samazinājās par 1,4 %, bet mazumtirdzniecības posmā – par 19 %. Savukārt 2022. gada jūlijā ražošanas posmā zivju cenu pieauga par 4,5 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās pieauga par 15,7 % (sk. 27. attēlu).
- 103 Izvērtējot cenu indeksu zivīm, konstatējams, ka zivju cenas ražošanas posmā nepārsniedza inflācijas līmeni līdz 2023. gada maijam. Savukārt zivju cenas mazumtirdzniecības posmā nepārsniedza inflācijas līmeni 2022. gada janvārī–februārī, maijā–jūnijā, oktobrī–decembrī un 2023. gada janvārī–martā. Zivju cenas mazumtirdzniecības posmā bija virs inflācijas līmeņa 2022. gada martā–aprīlī, jūlijā–septembrī un 2023. gada aprīlī–maijā (sk. 27. attēlu).

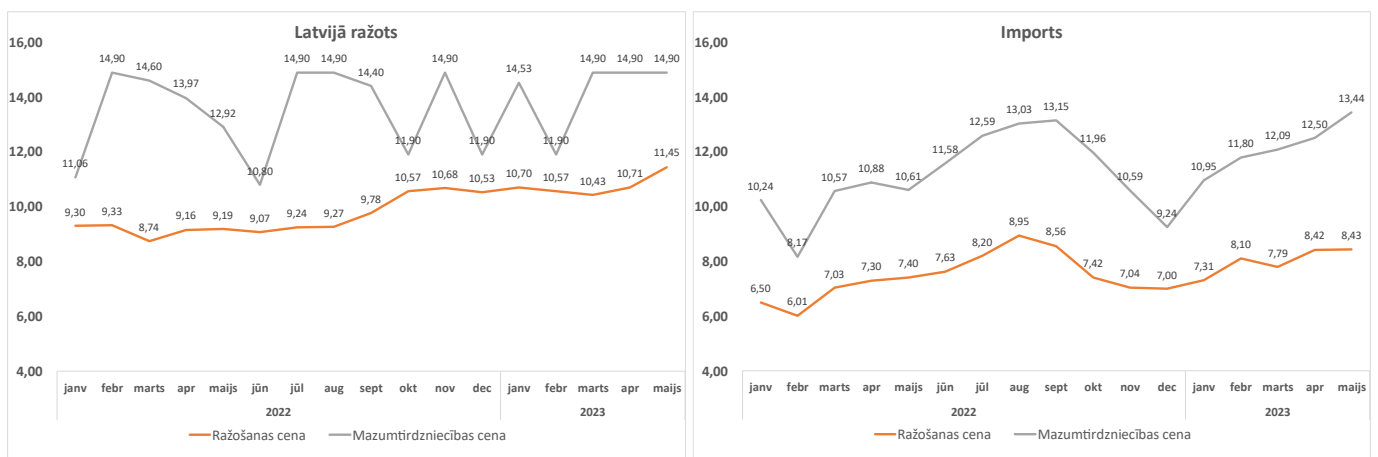
⁹³ KP. "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums (I daļa – piena produkti), 99. rindkopa; KP. "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums (II daļa – maize un graudu produkti), 63. rindkopa.

27. attēls. Zivju pārdošanas un iepirkuma cenas un zivju cenu indeksa izmaiņa no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

104 Salīdzinot Latvijā un ārpus Latvijas reģistrēto komersantu saražotu zivju cenas, konstatējams, ka laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. tās mainījušās atšķirīgi. No cenu pielāgošanas amplitūdas atšķirībām, kas vērojamas, analizējot zivju cenas datus, secināms, ka Latvijā ražotām zivīm regulāri tiek veiktas cenu akcijas. Līdz ar to arī tad, kad ražošanas posmā zivju pārdošanas cenas pieaug, piemēram, 2022. gada oktobrī vai 2023. gada aprīlī-maijā, mazumtirdzniecības posmā zivju cenas tiek samazinātas vai paliek nemainīgā līmenī (sk. 28. attēlu).

28. attēls. Vidējās Latvijā un ārpus Latvijas ražoto zivju cena, EUR/kg no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.

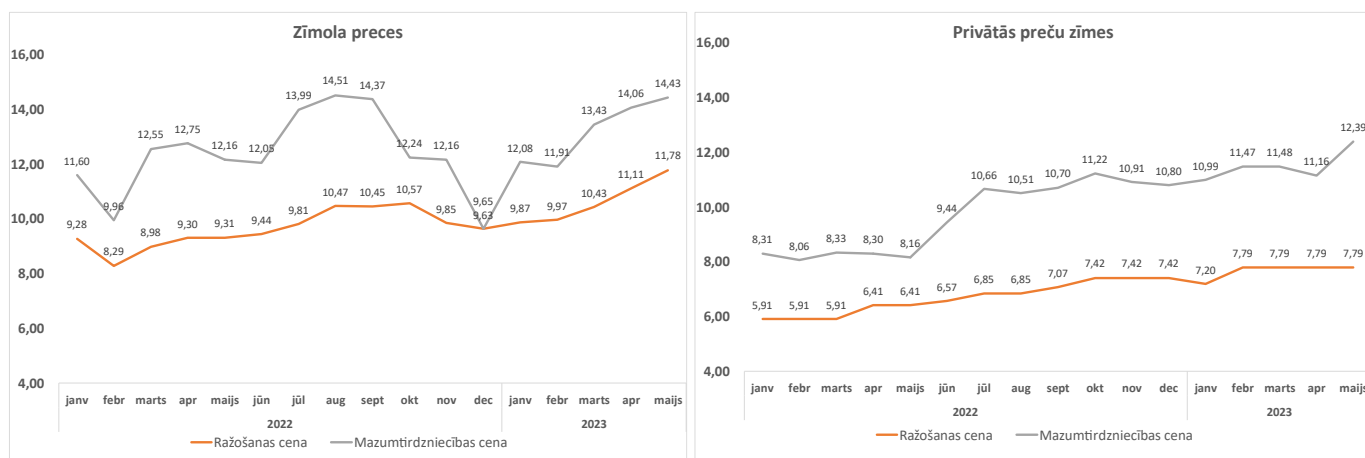
Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

105 Attiecīgi ārpus Latvijas reģistrēto komersantu saražoto zivju cenas laikā no 01.01.2022. līdz 31.05.2023. mainījušās samēra simetriski mazumtirdzniecības līmenī: samazinoties zivju cenām ražošanas līmenī, samazinājās cenas arī mazumtirdzniecības līmenī.

106 Ņemot vērā aplūkotās atšķirības cenu pielāgošanas amplitūdā Latvijā un ārpus Latvijas saražotām zivīm, tikai ar aprēķinu palīdzību ir iespējams

konstatēt, ka mazumtirgotāju vidējais uzcenojums Latvijā un ārpus Latvijas saražotām zivīm aplūkotajā 17 mēnešu laikā atšķīries vien par 1 %: importa zivīm mazumtirgotāju uzcenojums ir bijis praktiski līdzvērtīgs Latvijā ražotām zivīm.

- 107 Salīdzinot cenu transmisiju zīmola zivīm un privātās preču zīmes zivīm, konstatējams, ka mazumtirdzniecības posmā privātās preču zīmes zivju cenu transmisija notikusi mēreni visā apskatītajā periodā, izņemot 2022. gada janvāri–maiju, kad ražošanas cenām bija pieaugoša, bet mazumtirdzniecības cenām – lejupejoša tendence. Taču 2022. gada jūnijā un jūlijā privātās preču zīmes zivju cenas mazumtirdzniecības posmā strauji pieauga un atkal mēreni turpināja savu pieaugošo tendenci. Savukārt zīmola zivju cenas mazumtirdzniecības posmā samazinājušās un palielinājušās līdzīgā ātrumā, taču dažādā amplitūdā no ražošanas posma zivju cenām (sk. 29. attēlu).

29. attēls. Vidējās zivju ražotāju un mazumtirgotāju cenas privāto preču zīmju un zīmolu precēm, EUR/kg 01.01.2022.– 31.05.2023.

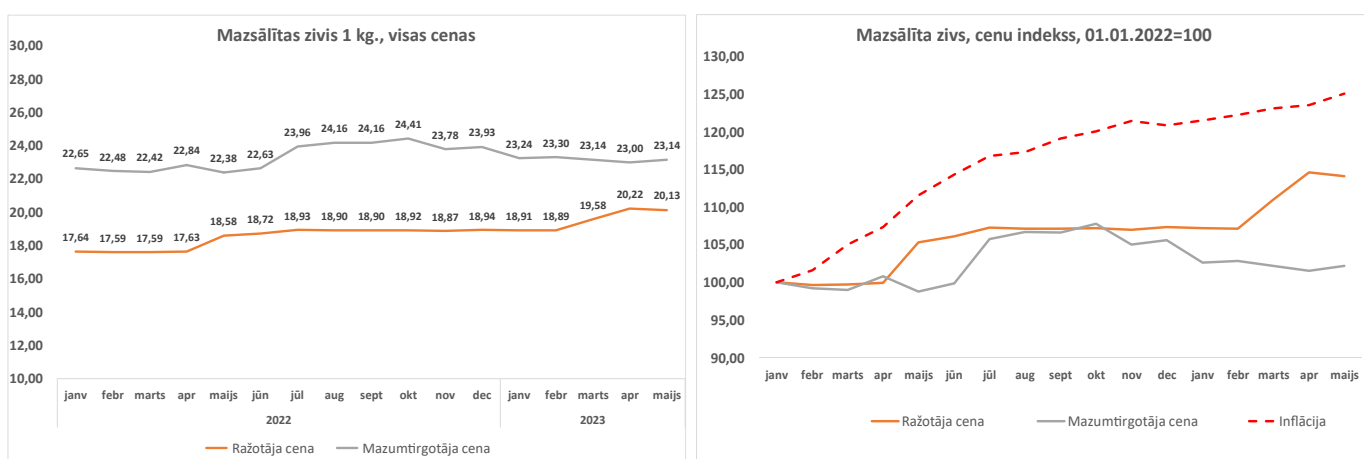
Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 108 Konstatējams, ka privāto preču zīmju zivju iepirkuma cenas ir par vidēji 43 % zemākas nekā piegādātāju zīmolu zivju cenas. Vienlaicīgi konstatējams, ka mazumtirdzniecības posmā aplūkotajā 17 mēnešu periodā ražotāju zīmolu zivis tika cenotas par vidēji 17 % lētāk nekā privāto preču zīmju zivis. Kaut gan atsevišķos periodos ražotāju zīmolu zivis tika cenotas dārgāk nekā privāto preču zīmju zivis, piemēram, 2022. gada martā – par 47 % , 2022. gada aprīlī – par 83 % , 2022. gada maijā – par 62 %.

3.2.2. Mazsālītas zivs cenu transmisijas analīze

- 109 Aplūkojot vidējās mazzālītu zivju ražotāju un mazumtirgotāju cenas par laiku no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., konstatējams, ka visā piegādes ķēdē cenām ir augoša tendence, jo, neskatoties uz cenu samazināšanu atsevišķos laika posmos gan ražošanas, gan mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmos, cenas mazzālītām zivīm ir pieaugušas. Konstatējams, ka cenu pielāgošanas ātrums ražošanas un mazumtirdzniecības posmā mazzālītām zivīm nav simetrisks, jo cenu samazinājuma vai palielinājuma dēļ ražošanas posmā cenas nav samazinājušās vai palielinājušās mazumtirdzniecības posmā. Mzzālītu zivju cenu pielāgošanas amplitūda ražošanas un mazumtirdzniecības posmā arī nav simetriska. Mzzālītu zivju cenām pieaugot ražošanas posmā, tās samazinājās mazumtirdzniecības posmā: 2022. gada

maijā, ražošanas posma cenām pieaugot par 5,4 %, mazumtirdzniecības posmā cenas samazinājās par 2 %; 2023. gada martā, ražošanas posma cenām pieaugot par 3,6 %, mazumtirdzniecības posmā cenas samazinājās par 0,7 %. Vienlaicīgi, ražošanas posmā mazzālītu zivju cenām samazinoties, tās pieauga mazumtirdzniecības posmā: 2022. gada augustā ražošanas posmā cenas samazinājās par 0,13 %, taču pieauga par 0,9 % mazumtirdzniecības posmā, 2023. gada maijā ražošanas posmā cenas samazinājās par 0,5 %, bet mazumtirdzniecības posmā tās pieauga par 0,6 %. Šādas cenu izmaiņas liecina, ka mazumtirdzniecības posmā mazzālītu zivju cenas tiek veidotas pārsvarā neatkarīgi no cenu izmaiņām ražošanas posmā (sk. 30. attēlu).

30. attēls. **Mazzālīto zivju pārdošanas un iepirkuma cenas un mazzālīto zivju cenu indeksa izmaiņa no 01.01.2022. līdz 31.05.2023.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

110 Izvērtējot cenu indeksu mazzālītām zivīm, konstatējams, mazzālītu zivju cenas ražošanas posmā nepārsniedza inflācijas līmeni visā aplūkotā periodā. Vienlaicīgi mazzālītu zivju cenas mazumtirdzniecības posmā arī nepārsniedza inflācijas līmeni (sk. 31. attēlu).

111 Izvērtējot ražošanas un mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmu reakciju uz cenu pielāgošanas ātrumu, asimetriju un amplitūdu, secināms:

- 1) ražošanas un mazumtirdzniecības posmā, neskaitot iepirkuma cenas, ir vairāki citi faktori, kas ietekmē tālākpārdošanas cenas. Cenu izmaiņas nav vienīgais ietekmējošais faktors, vai cenu transmisija notiek momentāni un precīzi apjomā, kādu to nosaka lauksaimnieku/zemnieku piegādes ķēdes posms. Pie pārējiem faktoriem pieskaitāmi arī, piemēram, pašu komercsabiedrību stratēģija, notikumi starptautiskajos tirgos;
- 2) svaigas cūkgaļas cenu pielāgošanas amplitūda nav bijusi pilnīgi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos. Savukārt cenu pielāgošanas ātrums ir bijis samērā līdzīgs visos trīs piegādes ķēdes posmos. Latvijā un ārpus Latvijas saražotās svaigas cūkgaļas cenas pārnese no lauksaimniecības posma uz ražošanas posmu nav notikusi nedz vienā ātrumā, nedz amplitūdā; mazumtirdzniecības posmā Latvijā

ražotai svaigai cūkgaļai cenu pārnese no ražošanas posma uz mazumtirdzniecības posmu cenu pielāgošanas ātrumā ziņā ir samērā simetriska, taču svaigas cūkgaļas cenas pielāgošanas amplitūda mazumtirdzniecības posmā nav bijusi simetriska ražošanas posma cenām. Ārpus Latvijas ražotās svaigas cūkgaļas cenas pārnese mazumtirdzniecības posmā notiek asimetriski gan cenu pielāgošanas ātruma, gan amplitūdas ziņā. Latvijā ražotai svaigai cūkgaļai ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā Latvijā un ārpus Latvijas nevar tikt uzskatīta par vienlīdz simetrisku: 2022. gada janvārī–aprīlī Latvijā ražotā svaigā cūkgaļa tika cenota par 198 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražotā, un 2023. gada aprīlī–maijā Latvijā ražotā svaigā cūkgaļa tika cenota par 23 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražotā. Savukārt pārējā periodā ārpus Latvijas saražotā cūkgaļa tika cenota par vidēji 20 % lētāk nekā Latvijā ražotā. Ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigai cūkgaļai ražotāju cenu pārnese mazumtirgotāju posmā ir acīmredzami asimetriska, jo mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu un mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigu cūkgaļu cenu dažādi, t. i., 17 mēnešu periodā vidēji ražotāju zīmolu svaiga cūkgaļa tika cenota par 167 % dārgāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaiga cūkgaļa;

- 3) kūpinātas cūkgaļas cenu transmisija nav bijusi pilnīgi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos, kaut gan cenu pielāgošanas ātrums ir bijis samērā līdzīgs visos posmos;
- 4) doktordesas cenu transmisija nav notikusi pilnīgi simetriski visos trīs piegādes ķēdes posmos: gaļas cenas pieauguma temps ir bijis straujāks nekā gatavās produkcijas cenu pieaugums ražošanas un mazumtirdzniecības posmos. Doktordesas cenu pielāgošanas ātrums ražošanas un mazumtirdzniecības posmā ir samērā simetrisks, taču cenu pielāgošanas amplitūda mazumtirdzniecības un ražošanas posmā nav simetriska. Latvijā un ārpus Latvijas saražotās doktordesas cenu pielāgošanas ātrums no lauksaimniecības posma uz ražošanas posmu nav bijis simetrisks ne ātruma, ne amplitūdas ziņā, kaut gan visā aplūkotajā periodā cenām lauksaimniecības un ražošanas posmos ir pieaugoša tendence; mazumtirdzniecības posmā doktordesai cenu pārnese no ražošanas uz mazumtirdzniecības posmu cenu pielāgošanas ātruma ziņā ir samērā simetriska, kā arī cenas pielāgošanas amplitūdai mazumtirdzniecības posmā ir tendence palielināties. Latvijā ražotā doktordesa vidēji tika cenota par 16 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražotā. Ražotāju zīmolu doktordesa vidēji tika cenota 5,7 % lētāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju doktordesa.
- 5) gan svaigai, gan kūpinātai cūkgaļai, gan doktordesai arvien lielāka daļa no preču gala cenas veidojas mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā. To apliecina gan tirgus dalībnieku sniegtie dati par laiku no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., gan CSP pieejamie dati par 2007.–2022. gadu. Ievērojot, ka tieši ražošanas posmā produkts tiek saražots un tajā ir visas ražošanas, iepakojuma un pārējās ražošanas posmam nepieciešamās izmaksas, turpretī mazumtirdzniecības posmā tiek nodrošināta pārdošana un pārdošanas izmaksas, tad attiecīgi šāda situācija ar mazumtirgotāju uzcenojumu, kas vairākkārt pārsniedz ražošanas posma uzcenojumu, nevar tikt uzskatīta par godprātīgu;

- 6) svaiga cāļa cenu transmisija nav bijusi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos. Latvijā ražotā svaiga cāļa cenas pārnesē visā aplūkotajā periodā no barības cenām uz svaiga cāļa ražošanas posmu ir vērojama cenu pielāgošanas amplitūdas pieaugoša tendence. Latvijā un ārpus Latvijas saražotā svaiga cāļa cenu izmaiņas var norādīt uz biežām cenu akcijām mazumtirdzniecības posmā. Mazumtirdzniecības posmā ārpus Latvijas ražotā svaiga cāļa cenas pārnese notiek samērā simetriski ražošanas posmam. Latvijā ražots svaigs cālis vidēji tika cenots par 196 % dārgāk nekā ārpus Latvijas ražots. Svaigam cālim, kas tiek pārdots ar ražotāju zīmolu, cenu pielāgošanas ātrums bijis samērā simetrisks visos piegādes ķēdes posmos; mazumtirdzniecības posmā ražotāju zīmolu svaigam cālim cenu pielāgošanas amplitūda nav bijusi simetriska, jo mazumtirgotāji mainījuši cenas neatkarīgi no svaiga cāļa cenām ražošanas posmā. Ražotāju zīmolu svaigs cālis vidēji tika cenots par 69,2 % dārgāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju svaigs cālis;
- 7) kūpināta cāļa cenu transmisija nav bijusi pilnīgi simetriska visos trīs piegādes ķēdes posmos nedz ātruma, nedz amplitūdas ziņā;
- 8) olu cenu pielāgošana nav bijusi pilnīgi simetriska visos piegādes ķēdes posmos. Gan zīmola, gan privātās preču zīmes olām konstatējams, ka cenu pielāgošanas amplitūda un cenu pielāgošanas ātrums nav bijis vienmērīgs visos piegādes ķēdes posmos, kaut gan mazumtirdzniecības posmā zīmola olām cenu pielāgošanas ātruma ziņā cenu pielāgošana ir bijusi samērā vienmērīga visā aplūkotajā periodā. Ražotāju zīmolu olas vidēji tika cenotas par 66 % augstāk nekā mazumtirgotāju privāto preču zīmju olas;
- 9) svaigām zivīm cenu pielāgošanas ātrums ražošanas un mazumtirdzniecības posmos bija simetrisks, tomēr cenu pielāgošanas amplitūdā vērojamas asimetrijas pazīmes. Ārpus Latvijas saražotām zivīm mazumtirgotāju uzcenojums ir bijis teju līdzvērtīgs Latvijā ražotām zivīm. Vidējā starpība ir bijusi vien 1 %. Mazumtirgotāju privāto preču zīmju zivīm mazumtirdzniecības posmā cenu transmisija notikusi mēreni visā apskatītajā periodā, izņemot 2022. gada janvāri-maiju, kad ražošanas cenām bija pieaugoša, bet mazumtirdzniecības – lejupejoša tendence. Savukārt zīmola zivju cenas mazumtirdzniecības posmā samazinājušās un palielinājušās līdzīgā ātrumā, taču dažādā amplitūdā no ražošanas posma zivju cenām. Ražotāju zīmolu zivis tika cenotas par vidēji 17 % lētāk nekā privāto preču zīmju zivis, kaut gan atsevišķos periodos ražotāju zīmolu zivis tika cenotas dārgāk nekā privāto preču zīmju zivis;
- 10) mazzālītām zivīm cenu pielāgošanas amplitūda ražošanas un mazumtirdzniecības posmā arī nav simetriska: mazzālītu zivju cenām pieaugot ražošanas posmā, tās samazinājās mazumtirdzniecības posmā, vienlaicīgi, mazzālītu zivju cenām samazinoties ražošanas posmā, tās pieauga mazumtirdzniecības posmā;
- 11) privāto preču zīmju iepirkuma cenas, t. i., mazumtirgotāju iepirkumu cenas, svaigai cūkgaļai, doktordesai, svaigam cālim, olām, svaigām zivīm, ir acīmredzami zemākas tieši privāto preču zīmju precēm, kuras piegādātāji ražo mazumtirgotājiem, salīdzinājumā ar

ražotāju zīmola precēm: privāto preču zīmju svaigai cūkgaļai – par 26,7 %), doktordesai – trīssarpus reizes, svaigam cālim – par 22,4 %, olām – par 15,9 %, zivīm – par 43 %. Šāda situācija, visticamāk, liecina, ka piegādātāji/ražotāji savas ražošanas izmaksas privāto preču zīmju precēm sedz uz savu zīmola preču peļņas rēķina.

IV. CENU NOTURĪBAS ANALĪZE

112 Cenu noturības analīze tika veikta pēc apsekojuma datiem no piecu zīmolu mazumtirgotāju (Rimi, Mego, Lidl, Top un Sky) datiem par noteiktu preču cenām olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu kategorijās.

113 Tā kā mērījumi veikti īsākā laika periodā, t. i., no 01.01.2022. līdz 31.05.2023., tad cenas noturības analīzei KP lietojusi vidējo nemainīgo cenu periodu nedēļās⁹⁴, nevis mēnešos, kā tas tika darīts citos pētījumos⁹⁵. Cenu noturība tika aprēķināta, izmantojot formulu

$$PRIG = w/w PCH ,$$

kur w – apskatīto nedēļu skaits un $w PCH$ – nedēļas skaits ar cenu izmaiņām.

114 Noturība tiek rēķināta, izdalot visu apskatīto nedēļu laiku (75 nedēļas) ar to nedēļu skaitu, kurās bija cenas pieaugums vai samazinājums. Jo augstāks vidējais cenu noturības koeficients, jo lielāka cenas noturība konkrētajā mazumtirgotāja tīklā.

115 Cenu noturības indeksa datu analīzes rezultātā mazumtirdzniecības tīkli tika iedalīti trīs kategorijās: (1) ar zemu cenas noturību, (2) ar vidēju cenas noturību, un (3) ar augstu cenas noturību. Cenas noturība ir saistīta ar akciju skaitu – jo vairāk akciju, jo zemāka cenas noturība. Turpretī mazumtirdzniecības tīkliem, kas akcijas rīko samēra reti vai cenu akciju nav, ir visaugstākais cenu noturības indekss. Cenas noturības koeficients uzrāda, cik nedēļās vidēji notiek cenu izmaiņa.

116 Vienlaicīgi cenu noturība ir atkarīga arī no produkta rakstura. Piemēram, ātrbojīgām precēm tādām kā piens, desa, olas cenu noturība ir zemāka nekā graudu produktiem, kuriem ir ilgāks uzglabāšanas laiks.

117 Papildus tika veikts vidējo cenu pieaugumu un samazinājumu aprēķins⁹⁶. Aprēķins parādīja, ka veikala ķēdēm ar zemāko cenu noturību ir augstākais cenas pieaugums un samazinājums. Tas ir saistīts ar akcijām, kurās cenas tiek īslaicīgi pazeminātas un arī paaugstinātas vairākas reizes, un cenu noturības aprēķinā tas tiek ņemts vērā.

⁹⁴ Weber, S. A., & Anders, S. M. (2007). Price Rigidity and Market Power in German Retailing. *Managerial and Decision Economics*, 28(7), p. 740
<http://www.jstor.org/stable/25151559>

⁹⁵ Latvijas Banka. K. Beņkovskis, K. Kalnbērziņa, L. Fadejeva, Cenu veidošanas mehānisms Latvijā: ko var uzzināt, analizējot PCI mikrodatu. 2010.

⁹⁶ Vidējais cenu pieaugums un samazinājums noteikts kā asolūtās cenu izmaiņās EUR. Sk. Herrmann, Roland; Möser, Anke (2003): Price variability or rigidity in the food-retailing sector? Theoretical analysis and evidence from German scanner data, Discussion Paper, No. 11, Justus-Liebig-Universität Gießen, Zentrum für Internationale Entwicklungs- und Umweltforschung (ZEU), Giessen, p. 7.

- 118 Secināms, ka nav novērojama cenu maiņas papildu izmaksu (*menu costs*) ietekme uz cenu noturību. Taču cenu noturību vairāk ietekmē mazumtirdzniecības tīklu izvēlētā cenu akciju politika – jo lielāks akciju skaits, jo mazāka cenu noturība. Tāpat kā cenu mainības gadījumā, arī cenu noturības izmaiņas atšķiras dažādiem mazumtirdzniecības tīkliem, tādējādi tiem ir spēja rīkoties neatkarīgi, kas savukārt norāda arī uz tirgus varas klātbūtni atsevišķiem mazumtirdzniecības tīkliem.

V. CENU KOMPONENTES RAŽOŠANAS UN TIRDZNICĪBAS PIEGĀDES ĶĒDES POSMIEM

- 119 Lai rastu pamatojumu tālākpārdošanas cenu noteikšanai, KP ir lūdza piegādes ķēdes dalībniekiem (ražotājiem un mazumtirgotājiem) sniegt datus par pārdošanas cenu komponentēm, kā arī sniegt informāciju par faktoriem, kas ietekmē preču cenu (piemēram, konkurentu cenu politika, pircēju pieprasījums, izejvielu biržas cenas, loģistikas izmaksas, energoresursu izmaksas u. c.). Ņemot vērā, ka ne visi tirgus dalībnieki veic pārdošanas cenu sadalījumu komponentēs, KP lūdza tirgus dalībniekus par pamatu pārdošanas cenu sadalījumu komponentēs ņemt to peļņas un zaudējumu aprēķinos esošo informāciju.
- 120 Gaļas, olu un zivju produktu ražotāji sniedza informāciju par faktoriem, kas ietekmē preču cenu: (1) izejvielu biržas cenas, (2) pircēju tirgus vara, (3) energoresursu izmaksas, (4) konkurentu cenu politika, (5) pircēju pieprasījums. Visi gaļas, olu un zivju produktu ražotāji norādījuši, ka galvenā pārdošanas cenas komponente ir galvenās izejvielas cena, šeit gan norādams, ka katram ražotājam galvenās izejvielas cena ir cita: vienam tā ir lauksaimniecības dzīvnieku barība, bet citam – pats lauksaimniecības dzīvnieks. Atkarībā no preces veida pārējās komponentes ir uzskaitītas dažādā secībā. Piemēram, olu ražošanā no svara ir (1) pārējās izejvielas, (2) citas izmaksas, (3) personāla izmaksas un (4) elektrības cenas. Savukārt zivīm pēc galvenās izejvielas seko (1) elektrības cenas, (2) personālā izmaksas un (3) iepakojums. Tas skaidrojams gan ar šo preču ražošanas procesu specifiku, gan ar aizvietojamību no patērētāju viedokļa.
- 121 Gaļas, olu un zivju produktu ražošanas uzņēmumi norādījuši, ka tiem ir ierobežotas iespējas ietekmēt cenu komponentes. Biežāk nosauktās komponentes, kuras ražotāji tomēr spēja ietekmēt, bija (1) personāla izmaksas, (2) ražotāja uzcenojums un (3) mārketinga izmaksas.
- 122 Uz jautājumu, vai pārdošanas preču cenas komponentu īpatsvars vai sastāvs atšķiras privātām preču zīmēm, gaļas, olu un zivju produktu ražotāji, kas ražo privātās preču zīmes mazumtirgotājiem, norādījuši, ka izejvielu cenas privātām preču zīmēm ir tādas pašas kā ražotāju zīmola precēm. Privāto preču zīmju ražotājiem papildu izmaksas veidojas uz iepakojuma izmaksu rēķina, kas sadarbības pārtraukšanas gadījumā var beigties ar iepakojuma norakstīšanu un attiecīgi ražotāja zaudējumiem.
- 123 Mazumtirgotāji, sniedzot atbildes par faktoriem, kas ietekmē preču cenu to mazumtirdzniecības kanālos, norādījuši, ka tie ir: (1) preču iepirkuma cenu izmaiņas, (2) pašu mazumtirgotāju izmaksu izmaiņas, (3) nodokļu izmaiņas, (4) konkurentu cenu politika, (5) energoresursu cenu izmaiņas, (6) patērētāju pieprasījums un lojalitāte u. c. Sniedzot atbildes par pārdošanas cenu

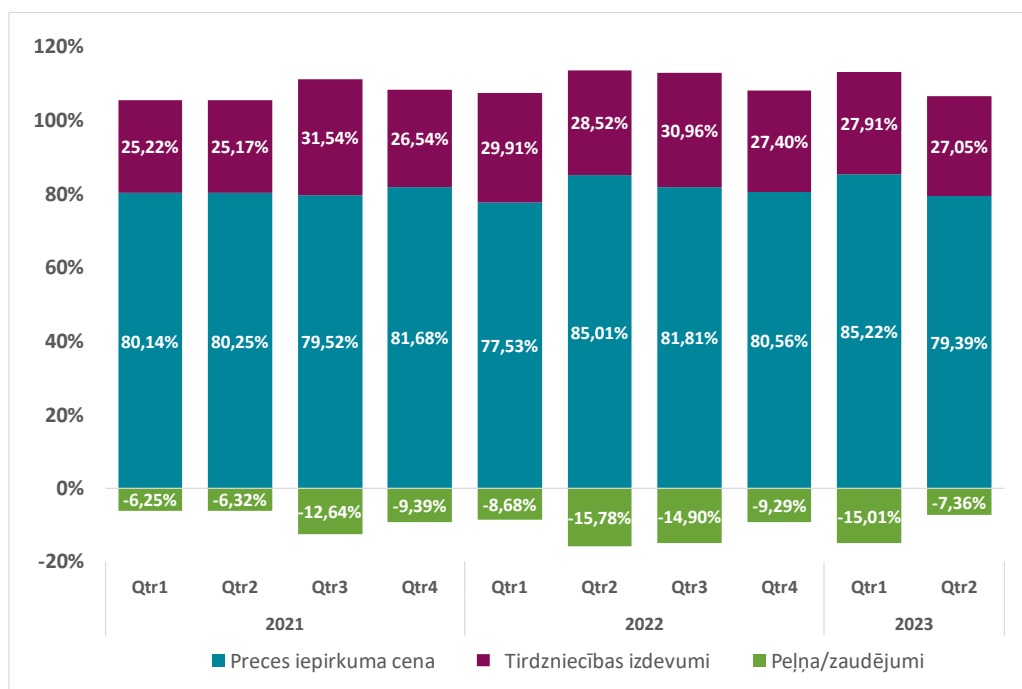
komponentēm, mazumtirgotāji norādījuši šādas komponentes: (1) preču iepirkuma cenas, (2) pašu mazumtirgotāju izmaksas, tostarp izmaksas, kas saistītas ar veikalu uzturēšanu, (3) administratīvās izmaksas, tostarp darbinieku algas, (4) konkurentu cenu politika, (5) energoresursu cenas. Mazumtirgotāji norādījuši, ka tiem ir ierobežotas iespējas ietekmēt kādu no cenu komponentēm, tie var vienīgi regulēt pašu izmaksas un peļņas rādītājus, darbinieku algas un mārketinga izdevumus.

- 124 Uz jautājumu, vai pārdošanas preču cenas komponentu īpatsvars vai sastāvs privātām preču zīmēm atšķiras, daļa mazumtirgotāju, kuru vajadzībām tiek ražotas privātās preču zīmju preces, atbildējuši, ka komponentu īpatsvars neatšķiras. Vienlaicīgi daļa no mazumtirgotājiem norādījuši, ka preču iepirkuma cenas komponentu īpatsvars privātām preču zīmēm ir augstāks nekā zīmola precēm, savukārt iepirkuma cena privātām preču zīmēm ir zemāka nekā zīmola precēm, kas skaidrojams ar zemākām nepieciešamām mārketinga izmaksām no ražotāju puses. Savukārt daļa no mazumtirgotājiem nevarēja atbildēt, vai ir kādas atšķirības pārdošanas preču cenu komponentēs.
- 125 Attiecībā uz pārdošanas preču cenas komponentu īpatsvara atšķirībām Latvijā un ārpus Latvijas ražotām precēm mazumtirgotāji lielākoties norādījuši, ka šādas atšķirības nepastāv vai tie šādas atšķirības nevērtē. Daži mazumtirgotāji norādījuši, ka tie veido cenu politiku visam attiecīgās kategorijas sortimentam, nenošķirot Latvijā un ārpus Latvijas ražotās preces. Daži mazumtirgotāji arī norādījuši, ka ārpus Latvijas ražotām precēm papildus jāreķinās ar transportēšanas izmaksām.
- 126 KP, analizējot komponentes, kas veido tālākpārdošanas cenu, ir apkopojusi vidējos datus gan ražošanas posmā, gan mazumtirdzniecības posmā katram no zivju, gaļas un olas produktiem atsevišķi (svaiga un kūpināta cūkgaļa, doktordesa, svaigs un kūpināts cālis, fasētas olas, zivis (foreles)) un turpmāk redzamajos attēlos (sk. 31.–41. attēlu) sniedz ieskatu vidējos rādītājos pa ceturkšņiem. Atzīmējams, ka šajā tirgus uzraudzībā ar vārdu "uzcenojums" katrā piegādes ķēdes posmā tiek saprasta piegādes ķēdes dalībnieka pie konkrētā produkta pievienotā sadaļa naudas izteiksmē, kas ietver gan komersanta izmaksas, gan peļņas vai zaudējuma daļu. Uzcenojumā nav pievienotās vērtības nodokļa.

Cūkgaļa

- 127 Par cūkgaļas ražošanu KP rīcībā ir dati tikai no viena Latvijas ražotāja, līdz ar to KP, ievērojot ierobežotas pieejamības informācijas statusu, atsevišķu attēlu par cūkgaļas ražošanas komponentēm neatspoguļo. Izvērtējot sniegtos datus, konstatējams, ka cūkgaļas ražotājiem galveno izmaksu komponenti veido galvenās izejvielas – gaļas izejvielu vai dzīvo dzīvnieku – izmaksas, kas apskatītajā periodā ir bijusi vidēji 78 % no tālākpārdošanas cenas. Ražošanas izdevumus cūkgaļas ražošanas posmā veido pārējās izejvielas un personāla izmaksas, kā arī energoresursi un iepakojums.
- 128 Izvērtējot mazumtirdzniecības posma vidējās pārdošanas izmaksu komponentes, konstatējams, ka galveno komponenti veido cūkgaļas iepirkuma cena – vidēji 81 % aplūkotajā periodā. Nākamās svarīgākās komponentes ir veikalu uzturēšanas izmaksas (vidēji ap 15 %), personāla izmaksas (vidēji ap 12 %) un ieņēmumi/zaudējumi. Nebūtisku daļu no cenu

veidojošām komponentēm cūkgaļai ir izdevumi, kas veidojušies no preču zudumiem (sk. 31. attēlu).

31. attēls. **Mazumtirdzniecības posma cūkgaļas pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

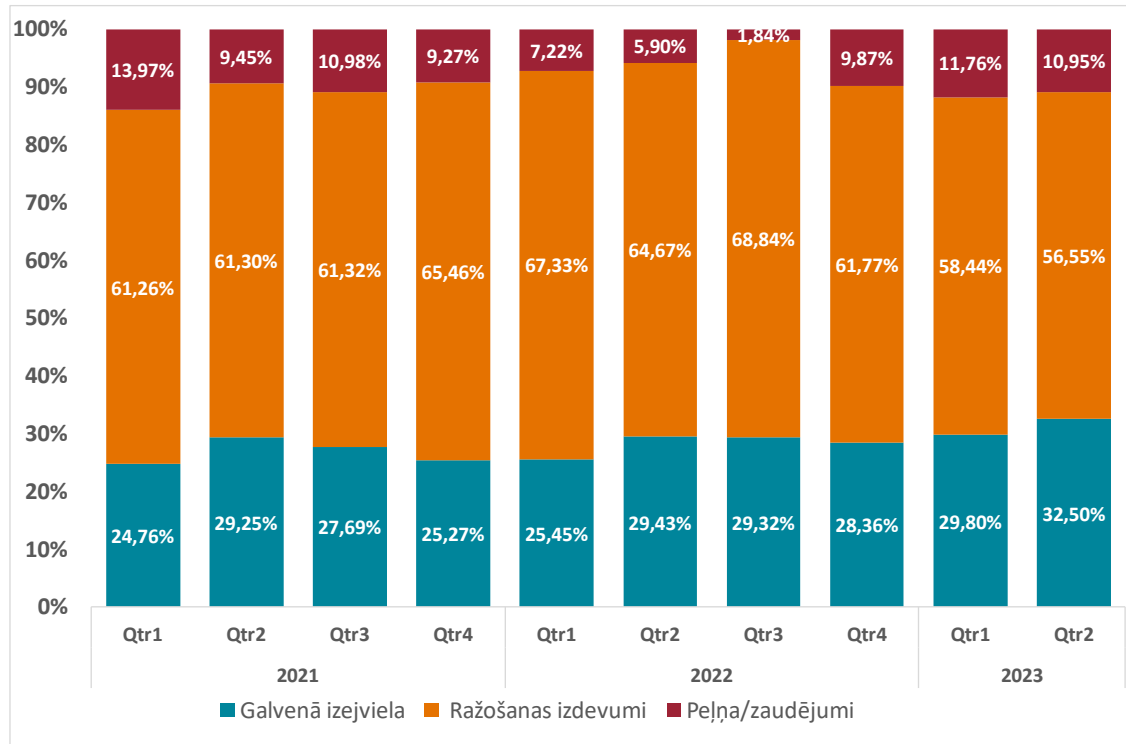
Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

129 No mazumtirgotāju sniegtajiem datiem secināms, ka visā aplūkotajā periodā cūkgaļas tirdzniecība mazumtirgotājiem ir nesusi zaudējumus. Šādas tendences bija vērojamas arī noslēguma ziņojuma I daļas par piena produktiem un II daļas par maizi un graudu produktiem novērojumos attiecībā uz zemas pievienotās vērtības precēm (piemēram, pienam un kviešu miltiem). Šādas tendences var tikt skaidrotas ar to, ka zemas pievienotās vērtības precēm visos piegādes ķēdes posmos tiek piemērots zemāks uzcenojums nekā augstākas pievienotās vērtības precēm, kuru ražošanai tiek izmantoti vairāk resursu.

Doktordeša

130 Izvērtējot doktordesas ražošanas posma tālākpārdošanas cenas komponentu sarakstu, konstatējams, ka lielākais to īpatsvars ir ražošanas izmaksas, kas veido ap 63 % visā apskatītajā periodā. Ražošanas izmaksās ietilpst personāla izmaksas (vidēji ap 17,5 %), citas izmaksas (vidēji ap 17,7 %) pārējo izejvielu izmaksas (vidēji ap 16 %), energoresursi (vidēji ap 9 %), iepakojuma izmaksas (vidēji ap 4 %). Ražotāji ir norādījuši, ka komponentē 'citas izmaksas' ietilpst amortizācija un nolietojums, loģistikas izmaksas, ražošanas funkcijas nodrošināšanas izmaksas u. c. Konstatējams, ka

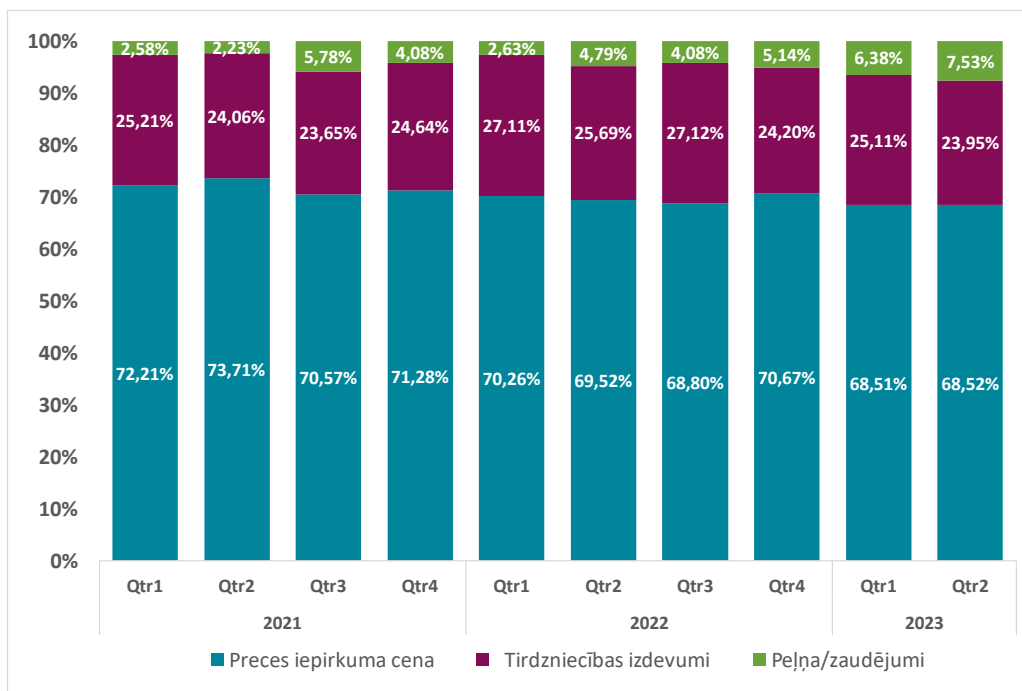
doktordesas ražošana ir bijusi rentabla visā aplūkotajā periodā (sk. 32. attēlu).

32. attēls. **Ražošanas posma doktordesas pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 131 Vienlaicīgi norādāms, ka 2022. gadā ražotāju vidējais peļņas procents ir bijis zemāks nekā 2021. gadā un 2023. gada pirmajos divos ceturkšņos. Vidējā peļņas procenta samazinājums ir saistīts ar ražošanas izmaksu pieaugumu 2022. gadā, ko lielākoties veidojušas energoresursu izmaksas.
- 132 Vērtējot doktordesas mazumtirdzniecības posma izmaksu komponentes, konstatējams, ka visā apskatītajā periodā galvenās izmaksu komponentes bijušas: preces iepirkuma cena, veikala uzturēšanas izmaksas (vidēji ap 15 %), personāla izmaksas (vidēji ap 10 %), preču zudumi, peļņa/zaudējumi. Lielāko daļu no doktordesas gala cenas veido iepirkuma cena (vidēji ap 70 %). Vismazākais īpatsvars doktordesas gala cenā ir preču zudumiem (vidēji ap 1,4 %). Konstatējams, ka visā apskatītajā periodā mazumtirgotājiem doktordesas tirdzniecība nesusi peļņu – kopš 2022. gada 2. ceturkšņa mazumtirgotāju peļņai ir pieaugoša tendence (sk. 33. attēlu).

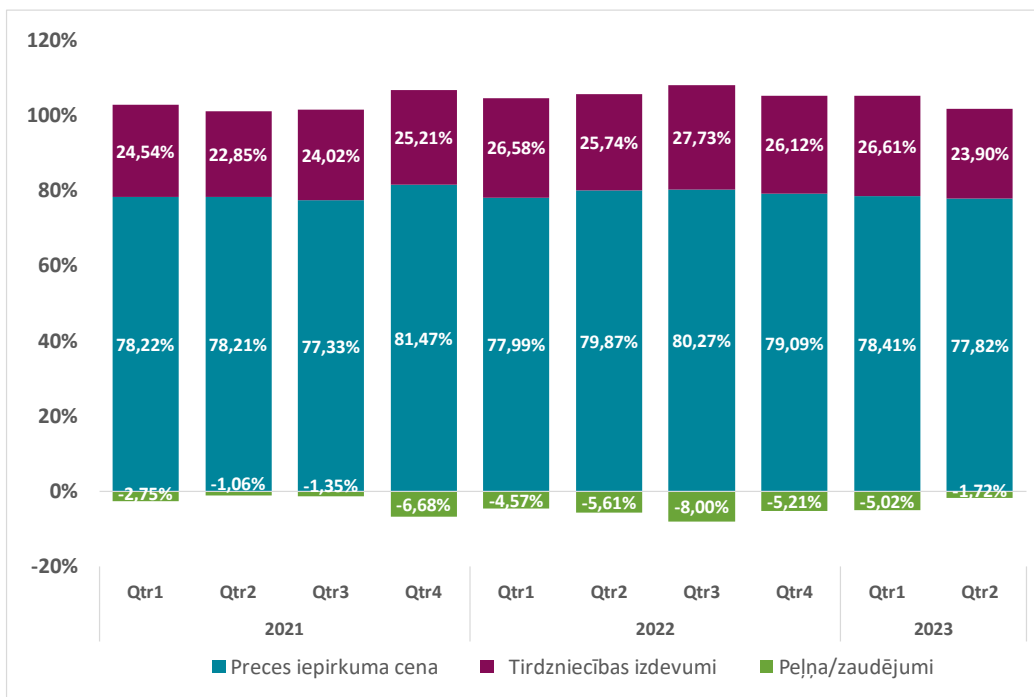
33. attēls. **Mazumtirdzniecības posma doktordesas pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 133 Vienlaicīgi, salīdzinot mazumtirgotāju peļņas un zaudējumu komponenti cūkgaļai un doktordesai, konstatējams, ka attiecībā uz svaigu cūkgaļu mazumtirgotāji strādā ar zaudējumiem, bet attiecībā uz doktordesas realizāciju gala patērētājiem mazumtirgotāji no to pārdošanas gūst tīros ieņēmumus, līdz ar to doktordesa ir produkts, kas nosedz visas pārdošanas izmaksas, un tādēļ tās pārdošana ir rentablāka.

Kūpināta cūkgaļa

- 134 Par kūpinātas cūkgaļas ražošanu KP rīcībā ir dati tikai no viena Latvijas ražotāja, līdz ar to KP, ievērojot ierobežotas pieejamības informācijas statusu, atsevišķu attēlu par kūpinātas cūkgaļas ražošanas komponentēm neatspoguļo. KP konstatē, ka ražotājam kūpinātas cūkgaļas galveno komponenti veido ražošanas izmaksas, tostarp personāla izmaksas, energoresursi un citas izmaksas, kas ietver jau minētos administratīvos, loģistikas, aizņēmuma procentu maksājumus un citus izdevumu, kas visā apskatītajā periodā bija vidēji 50 % no kūpinātas cūkgaļas tālākpārdošanas cenas. Vienlaicīgi arī konstatējams, ka ceturkšņos, kad ražošanas izmaksas veidoja lielāko īpatsvaru, tas ietekmējis ražotāja peļņu. Cita komponente, kas veido mazāku īpatsvaru, bet ir nozīmīga kūpinātas cūkgaļas ražošanā, ir galvenā izejviela.
- 135 Mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā kūpinātai cūkgaļai vidēji ap 79 % no tālākpārdošanas cenas veido preces iepirkuma cena. Pārējo izmaksu komponentes ir tirdzniecības izdevumi, kas ietver veikalu uzturēšanas izmaksas (vidēji ap 13 %) un personāla izmaksas (vidēji ap 12 %). Vienlaicīgi arī konstatējams, ka visu apskatīto periodu kūpinātas cūkgaļas tirdzniecība ir nesusi zaudējumus, attiecīgi vidējie zaudējumi ir bijuši 4,2 % (sk. 34. attēlu).

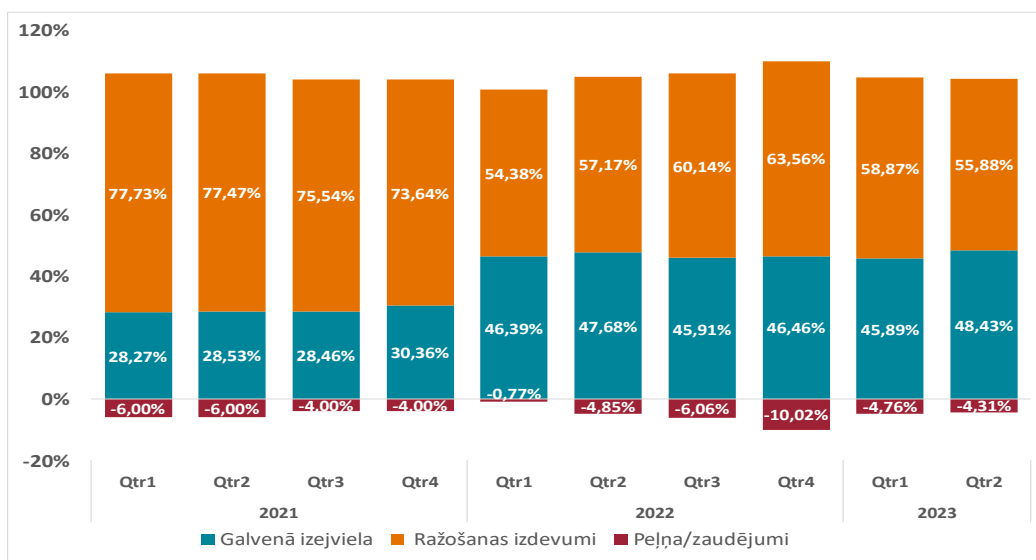
34. attēls. **Mazumtirdzniecības posma kūpinātas cūkgaļas pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 136 Pēc mazumtirgotāju sniegtajiem datiem secināms, ka tie ir cietuši vislielākos zaudējumus no kūpinātas cūkgaļas tirdzniecības no 2021. gada 4. ceturkšņa līdz 2023. gada 1. ceturksnim, t. i., laikā, kad kūpinātas gaļas iepirkuma cena ir bijusi visaugstākā aplūkotajā periodā.

Cālis

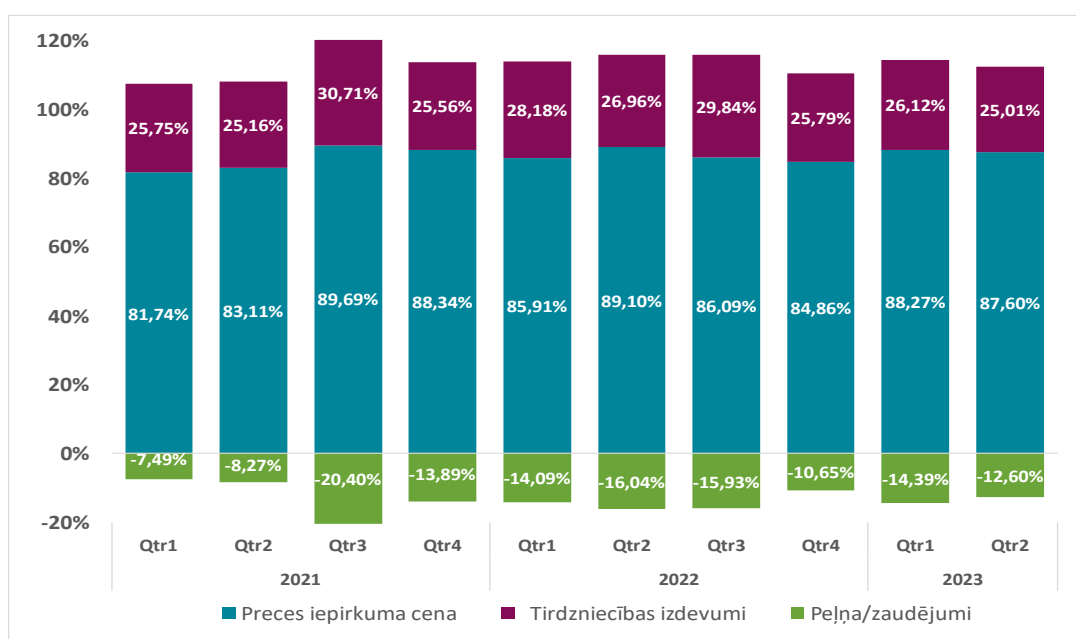
- 137 Līdzīgi kā citiem iepriekš apskatītiem gaļas produktiem, arī svaiga cāļa ražošanā galvenā izejviela nav būtiskāka tālākpārdošanas cenas komponente; galvenā izejviela veido vidēji ap 40 % no tālākpārdošanas cenas. Lielāko tālākpārdošanas cenas īpatsvaru ražošanas posmā svaigam cālim veido ražošanas izdevumi (vidēji ap 65 %). Svaiga cāļa tālākpārdošanas cenas ražošanas izdevumu komponentēs ietilpst parējās izejvielas (vidēji ap 24 %), personāla izmaksas (vidēji ar 19 %), citas izmaksas (vidēji ap 12 %), energoresursu izmaksas (vidēji ap 6,5 %) un iepakojums (vidēji ap 5 %). Vienlaicīgi secināms, ka visā apskatītajā periodā svaiga cāļa ražotāji ir strādājuši ar zaudējumiem (sk. 35. attēlu).

35. attēls. **Ražošanas posma svaigo cāļu pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

138 Analizējot maizes tirdzniecības komponentu sastāvu mazumtirdzniecības posmā, secināms, ka svaiga cāļa gala cenu veido preces iepirkuma cena (vidēji ap 86 %). Nākamā galvenā komponente ir tirdzniecības izdevumi, kas ietver veikala uzturēšanas izmaksas (vidējie ap 15 %) un personālā izmaksas (vidēji ap 11 %). Apskatot mazumtirgotāju sniegtos datus attiecībā uz peļņas/zaudējumu rādītājiem, norādams, ka visā aplūkotajā periodā mazumtirgotāji ir strādājuši ar zaudējumiem, tirgojot svaigu cāli (sk. 36. attēlu).

36. attēls. **Mazumtirdzniecības posma svaigo cāļu pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

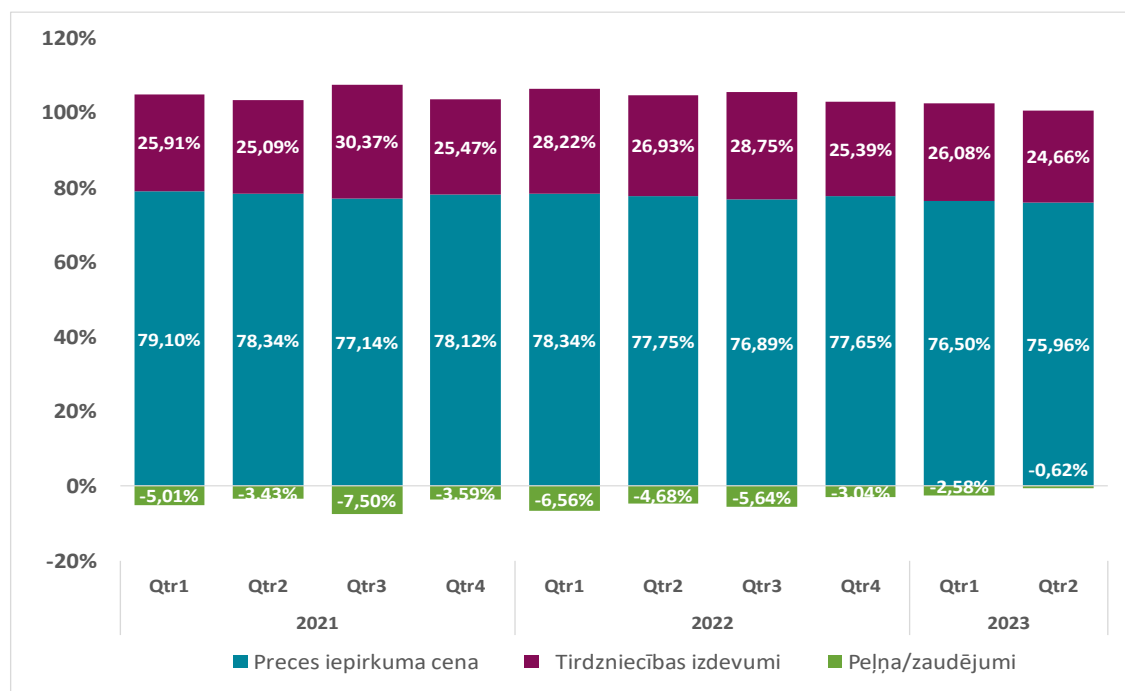
Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

139 Secināms, ka vislielākos zaudējumus mazumtirgotāji ir cietuši laika posmos, kad pieauga preces iepirkuma cenas īpatsvars (2021. gada 3. ceturksnī, 2022. gada 2. un 3. ceturksnī). Mazumtirgotāji ir cietuši zaudējumus arī laikā, kad bija pieaudzis tirdzniecības izdevumu īpatsvars (2021. gada 3. ceturksnī un 2022. gada 2. ceturksnī), kas bija saistīts lielākoties ar veikalu uzturēšanas izmaksu, personāla izmaksu un preču zudumu pieaugumu.

Kūpināts cālis

140 Par kūpināta cāļa ražošanu KP rīcībā ir dati tikai no viena Latvijas ražotāja, līdz ar to KP, ievērojot ierobežotas pieejamības informācijas statusu, atsevišķu attēlu par kūpināta cāļa ražošanas komponentēm neatspoguļo. KP konstatē, ka ražotājam kūpināta cāļa ražošanā lielāko komponenti veido ražošanas izmaksas, tostarp pārējo izejvielu izmaksas, personāla izmaksas, energoresursi, iepakojuma izmaksas un citas izmaksas, kas ietver administratīvos, loģistikas, aizņēmuma procentu maksājumus un citus izdevumu, kas visā apskatītajā periodā bija vidēji 65.44 % no kūpināta cāļa tālākpārdošanas cenas. Cita komponente, kas veido mazāku īpatsvaru, bet ir nozīmīga kūpināta cāļa ražošanā, ir galvenā izejviela. Vienlaicīgi arī konstatējams, ka visā aplūkotajā periodā ražotājs ir strādājis ar zaudējumiem.

141 Vērtējot mazumtirdzniecības posma izmaksu komponentes, konstatējams, ka iepirkuma cena veido lielāko daļu kūpināta cāļa gala cenas (vidēji ap 78 %). Pārējās izmaksu komponentes bijušas: veikala uzturēšanas izmaksas (vidēji ap 15 %), personāla izmaksas (vidēji ap 11 %) un preču zudumi (vidēji ap 2 %). Konstatējams, ka mazumtirgotāji ir strādājuši ar zaudējumiem, tirgojot kūpinātu cāli (sk. 37. attēlu).

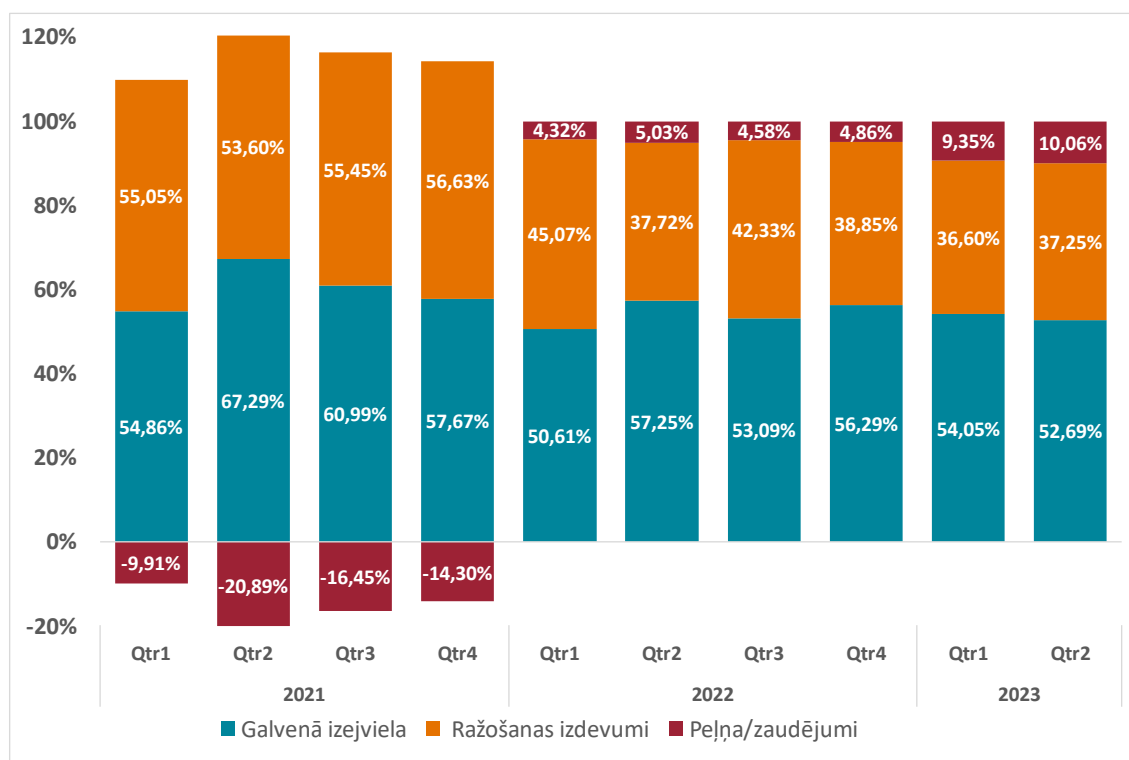
37. attēls. Mazumtirdzniecības posma kūpināta cāļa pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

142 Vienlaicīgi, analizējot mazumtirgotāju iesniegtos datus par peļņas un zaudējumu komponenti kūpinātam cālim, konstatējams, ka vislielākos zaudējumus mazumtirgotāji ir piedzīvojuši laikā, kad pārsvarā uz veikalu uzturēšanas izmaksu un ne tik lielā mērā uz personāla izmaksu rēķina pieauga to tirdzniecības izdevumi (2021. gada 3. ceturksnī, 2022. gada 1. un 3. ceturksnī).

Olas

143 Apskatot olu ražošanas posma galveno komponentu sarakstu, konstatējams, ka galvenā komponente ir galvenās izejvielas – putnu barības, t. i., graudu un proteīnu saturošu piedevu, – izmaksas, kas veido vidēji ap 56 % visā apskatītajā periodā. Savukārt ražošanas izdevumi, kuri ietver pārējās izejvielas, citas izmaksas, personāla izmaksas, iepakojumu un energoresursu izmaksas, veido vidēji 46 %. Ražotāji arī norādījuši, ka būtisku īpatsvaru komponentu sarakstā veido citu izmaksu pozīcija (vidēji ap 14 %), kas tostarp ietver investīcijas dējējvistu labturības prasību nodrošināšanai (sk. 38. attēlu).

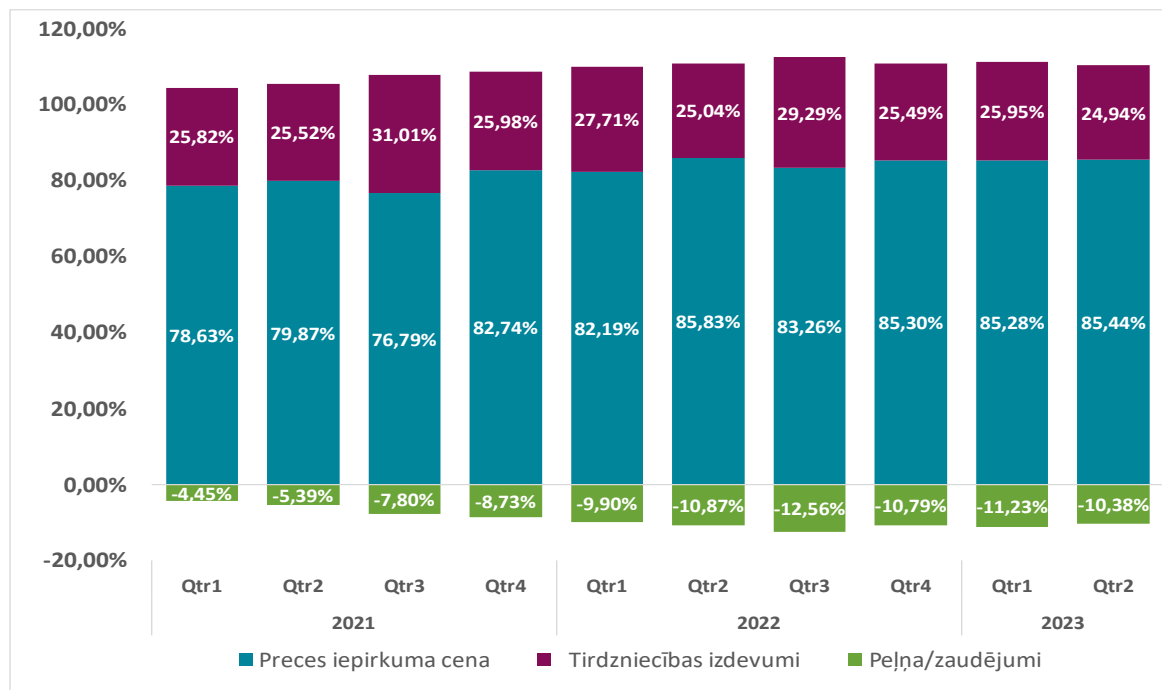
38. attēls. **Ražošanas posma olu pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

144 Konstatējams, ka 2021. gadā olu ražošanas uzņēmumi ir strādājuši ar zaudējumiem. Savukārt kopš 2022. gada olu ražošanas uzņēmumi sākuši strādāt ar peļņu, vienlaicīgi tie nenosēdza iepriekšējā periodā radušos zaudējumus. Turklāt konstatējams, ka galvenās izejvielas – putnu barības,

t. i., graudu un proteīnu saturošu piedevu, – izmaksu pieaugums, kā arī ražošanas izdevumu, kas lielākoties pamatots ar pārējo izejvielu, citu izmaksu, personāla izmaksu, iepakojuma un energoresursu, pieaugums 2021. gadā negatīvi ietekmēja ražotāju pelnītspēju.

- 145 Vērtējot mazumtirdzniecības posma izmaksu komponentes, konstatējams, ka visā apskatītajā periodā izmaksu komponentes bija : preces iepirkuma cena (vidēji ap 83 %), veikala uzturēšanas izmaksas (vidēji ap 15 %), personāla izmaksas (vidēji ap 11 %), preču zudumi (vidēji ap 1,5 %) un peļņa/zaudējumi. Analizējot mazumtirgotāju sniegtos datus, konstatējams, ka olu tirdzniecība radījusi mazumtirgotājiem zaudējumus visā aplūkotajā periodā (sk. 39. attēlu).

39. attēls. **Mazumtirdzniecības posma olu pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

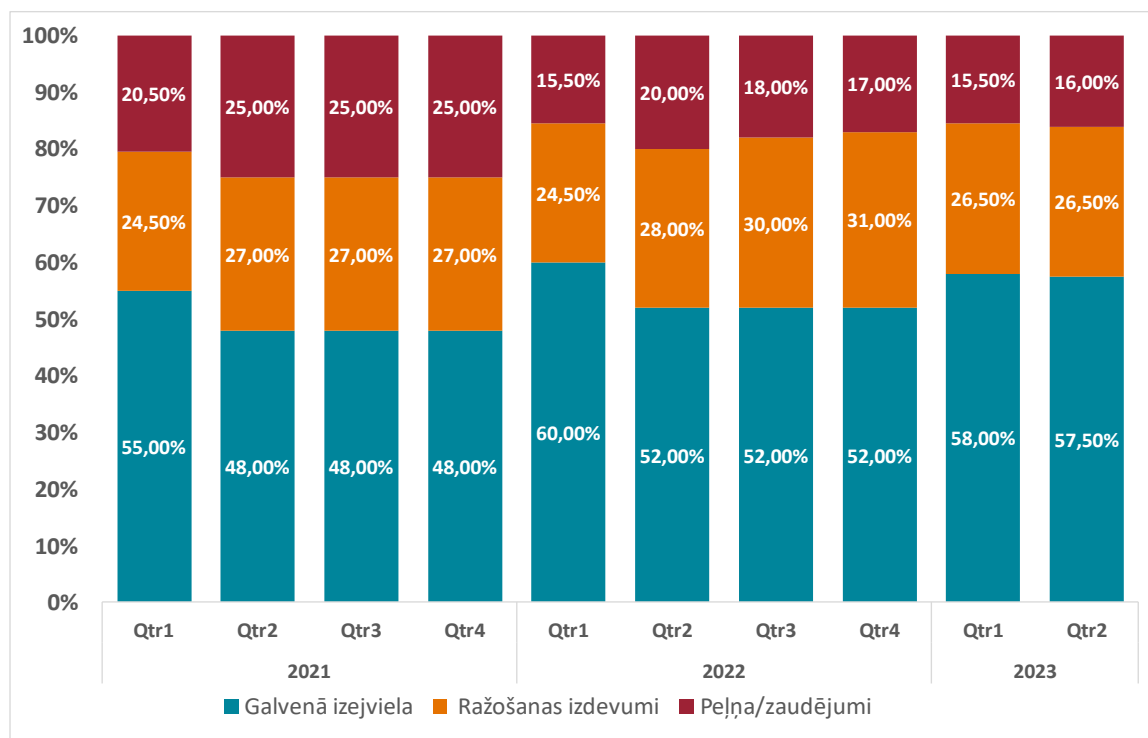
Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 146 Vienlaicīgi, analizējot mazumtirgotāju iesniegtos datus par peļņas un zaudējumu komponenti olām, konstatējams, ka vislielākos zaudējumus mazumtirgotāji ir piedzīvojuši laikā, kad no 2022. gada 2. ceturkšņa līdz 2023. gada 2. ceturksnim bija vērojams olu iepirkuma cenu kāpums, un 2022. gada 3. ceturksnī būtiski kāpuši tirdzniecības izdevumi uz veikalu uzturēšanas izmaksu rēķina.

Zivis

- 147 Apskatot zivju ražošanas posma galveno komponentu sarakstu, konstatējams, ka galvenā komponente ir galvenās izejvielas izmaksas, kas visā apskatītajā periodā veidoja vidēji ap 53 %. Nākamās nozīmīgākās komponentes bija energoresursi (vidēji ap 8.5 %), personāla izmaksas (vidēji ap 8 %) un iepakojums (vidēji ap 4 %). Konstatējams, ka zivju ražotāji ir strādājuši ar peļņu visā apskatītajā periodā (sk. 40. attēlu). Zivis ir viena no

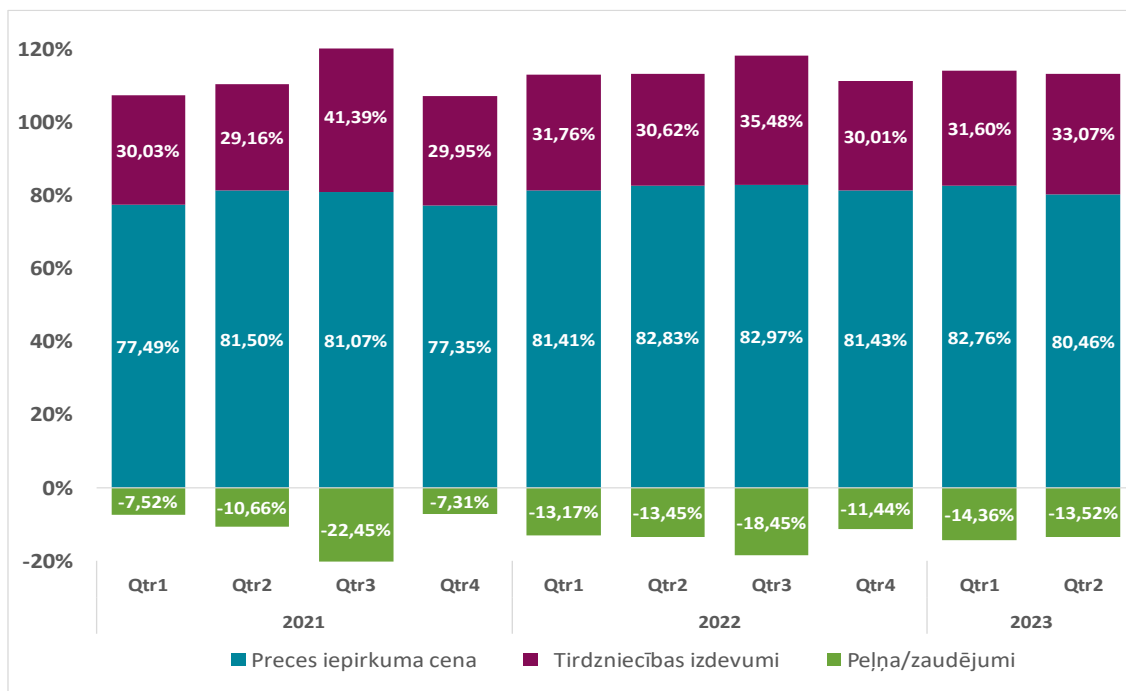
retajām preču grupām, kur ražotāji ir spējuši sasniegt pozitīvu peļņas rādītāju visā analizētajā laika periodā. Taču līdzīgi kā citu preču ražošanas piegādes ķēdes posmā un mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā, pieaugot galvenās izejvielas izmaksām, kā arī energoresursu izmaksām, samazinās zivju ražotāju peļņa.

40. attēls. **Ražošanas posma zivju pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 148 Vērtējot mazumtirdzniecības posma izmaksu komponentes, konstatējams, ka visā apskatītajā periodā zivju tirdzniecībā galvenās izmaksu komponentes bija: preces iepirkuma cena (vidēji ap 81 %), veikala uzturēšanas izmaksas (vidēji ap 17,8 %), personāla izmaksas (vidēji ap 14 %), preču zudumi, peļņa/zaudējumi. Lielāko daļu no gala cenas veido zivju iepirkuma cena. Konstatējams, ka zivju tirdzniecība mazumtirgotājiem nav biju rentabla visā apskatītajā periodā un mazumtirgotāji ir cietuši zaudējumus (sk. 41. attēlu).

41. attēls. **Mazumtirdzniecības posma zivju pārdošanas izmaksu galvenās komponentes (%) 01.01.2021.–31.05.2023. pa ceturkšņiem.**

Avots: KP izstrādāts, izmantojot tirgus dalībnieku sniegtos datus.

- 149 Analizējot mazumtirgotāju iesniegtos datus par peļņas un zaudējumu komponenti zivīm, konstatējams, ka vislielākos zaudējumus mazumtirgotāji ir piedzīvojuši laikā, kad 2021. gada 3. ceturksnī un 2022. gada 3. ceturksnī būtiski pieauga veikalu uzturēšanas izmaksas. Tas, acīmredzot, ir saistīts ar energoresursu izmaksu straujo pieaugumu šajā laikā. Vienlaicīgi lieli mazumtirgotāju zaudējumi 2021. gada 3. ceturksnī ir saistīti ar personāla izmaksu straujo pieaugumu.
- 150 Attiecībā uz izmaksu mijiedarbību vienai ar otru konstatējams, ka gan ražošanas, gan mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmi ir atkarīgi no izmaksu pieauguma, kas palielināšanas gadījumā tiek segti uz tīro ieņēmumu rēķina. Gaļas, olu un zivju preču grupā tikai atsevišķi produkti ir nesuši peļņu to ražotājiem un mazumtirgotājiem. Vienīgā prece, kuras ražošana un tirdzniecība nesuši peļņu abiem piegādes ķēdes posmiem, ir bijusi doktordesa. Cūkgaļas, kūpinātas cūkgaļas, svaigo un kūpināto cāļu, olu un zivju tirdzniecība pēc mazumtirgotāju sniegtajiem datiem nesuši tiem zaudējumus. Ražotāji strādājuši ar zaudējumiem, ražojot svaigos un kūpinātos cāļus visā apskatītajā periodā, atsevišķos periodos zaudējumi novēroti arī olu ražošanā. Savukārt peļņu ražotājiem nesuši zivju ražošana un atsevišķos periodos arī kūpinātas cūkgaļas un olu ražošana.
- 151 Analizējot mazumtirgotāju sniegtos datus par cenu komponentēm gaļas, olu un zivju produktu grupā, KP konstatē, ka tādas izmaksas kā personāla izmaksas un veikala uzturēšanas izmaksas šajā produktu grupā bija augstākas nekā mazumtirgotāji norādījuši piena produktu grupā un graudu un maizes produktu grupā. Piena produktu grupā (sieram, skābajam krējumam, pienam) veikala uzturēšanas izmaksas bija robežās vidēji no 11–

13 %, un personāla izmaksas svārstījās vidēji 9–10 % robežās. Maizes un graudu produktu grupā (maizei, miltiem, spageti makaroniem, griķiem) cenu komponentēs stabili 14 % veidoja veikala uzturēšanas izmaksas un 10 % personāla izmaksas. Savukārt gaļas, olu un zivju produktu grupā veikalu uzturēšanas izmaksas veidoja no 13–17,5 % un personāla izmaksas bija robežās no 10–14 %.

- 152 Kopsakarā ar iepriekš minēto attiecībā uz visiem preču piegādes posmiem norādams, ka grāmatvedības peļņas (angliski – *accounting profits*) jēdziens būtu nošķirams no ekonomiskās peļņas (angliski – *economic profits*) jēdziena.⁹⁷ Savukārt grāmatvedības dati attiecībā uz peļņas rādītājiem būtu interpretējami ar piesardzību.⁹⁸ Līdz ar to viennozīmīgi nevar apgalvot, ka gaļas, olu un zivju produktu grupas preču ražošana vai mazumtirdzniecība būtu nerentabla vai nestu zaudējumus, jo šo preču ražošana un mazumtirdzniecība attiecīgajā preču piegādes posmā sedz vismaz daļu no izmaksām. Pretējā gadījumā daļa no izmaksām paliktu nenosegtas un tirgus dalībniekiem būtu jāmeklē avoti, no kuriem šīs izmaksas segt. Vēl jo vairāk tas apliecināms ar faktu, ka neviens no mazumtirgotājiem, kura sniegtie dati tika analizēti preču cenu komponentu sakarā, savā saimnieciskajā darbībā nav cietis zaudējumus; tieši pretēji – tie visi strādājuši ar peļņu.

VI. LĪGUMU ANALĪZE

- 153 Papildus datu analīzei KP aplūkoja pircēju un piegādātāju iesniegtos sadarbības līgumus. Iesniegtajos līgumos KP īpašu uzmanību ir veltījusi līgumu noteikumu izvērtēšanai, lai novērtētu to atbilstību NTPAL noteikumiem par apmaksas termiņiem, līguma grozījumu veikšanas noteikumiem, preču atpakaļ atdošanu un līgumsodu piemērošanu.
- 154 Norādams, ka NTPAL attiecas ne tikai uz mazumtirdzniecību, bet uz visu lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdi. Līdz ar to KP vērtējusi gan mazumtirgotāju un to piegādātāju, gan vairumtirgotāju un to piegādātāju, gan ražotāju un to piegādātāju sadarbības noteikumus.
- 155 KP analizēja iesniegtos līgumus, kas noslēgti starp pircējiem un to piegādātājiem olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu grupās. Līdz ar to līgumu analīzes sadaļā sniegtais līgumu izvērtējums attiecas uz visām tirgus uzraudzībā apskatītajām preču grupām un tiek ietverts tirgus uzraudzības III daļā, kā kopējās tirgus uzraudzības noslēguma daļā. KP norāda, ka veiktā analīze neskar iepriekš veiktās tirgus uzraudzības par mazumtirgotāju sankcijām pret piegādātājiem par līguma noteikumu pārkāpumiem⁹⁹ tvērumu.

⁹⁷ Deconinck, K. (2021-02-17), "Concentration and market power in the food chain", OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 151, OECD Publishing, Paris, pp. 11-12. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/3151e4ca-en>

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ KP. Par mazumtirgotāju sankcijām pret piegādātājiem par līguma noteikumu pārkāpumiem: Tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums, 2022. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/10863/download?attachment>

6.1. APMAKSAS TERMIŅI

- 156 Atbilstoši NTPAL 5. panta ceturtā daļas noteikumiem attiecībā uz lauksaimniecības un pārtikas precēm *pircējam, sadarbojoties ar lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju, ir aizliegts piemērot netaisnīgus un nepamatoti garus termiņus norēķiniem par piegādātajām lauksaimniecības un pārtikas precēm: ātrbojīgām precēm – ilgākus par 30 dienām pēc to piegādes, bet precēm, kas nav ātrbojīgas, – ilgākus par 60 dienām pēc to piegādes.*
- 157 KP NTPAL piemērošanas vadlīnijās jau skaidrojusi, ka NTPAL nosaka, ka norēķinu termiņš lauksaimniecības un pārtikas precēm iestājas pēc to piegādes. Tas attiecas gan uz ātrbojīgām precēm, gan uz precēm, kas nav ātrbojīgas.¹⁰⁰
- 158 KP aplūkotajos līgumu noteikumos samaksa par piegādātām lauksaimniecības un pārtikas precēm tika noteikta gan dienās pēc preču piegādes, gan dienās pēc preču noteiktā preču piegādes perioda beigām, gan dienās pēc preču piegādes un pavaddokumentu izrakstīšanas, gan dienās no pavaddokumentu parakstīšanas dienas. Līdz ar to KP vēš tirgus dalībnieku uzmanību, ka par atskaites punktu apmaksas termiņa noteikšanai lauksaimniecības un pārtikas precēm kalpo to piegādes datums nevis pavaddokumentu izrakstīšanas vai saņemšanas datums. KP norāda, ka pircējam ir pienākums iekļauties 30 dienu termiņā arī gadījumos, kad starp piegādātāju un pircēju ir noteikts preču piegādes periods, pēc kura tiek veikta apmaksa par piegādātām lauksaimniecības un pārtikas precēm, t. i., samaksas termiņš nedrīkst pārsniegt 30 dienas no preču piegādes perioda sākuma. Vienlaicīgi KP norāda, ka pircēja taisnošanās par apmaksas termiņa neievērošanu ar novēloti saņemtiem lauksaimniecības un pārtikas preču pavaddokumentiem nav attaisnojama.

6.2. VIENPUSĒJI LĪGUMA GROZĪJUMI

- 159 Atbilstoši NTPAL 5. panta pirmās daļas 1. punktam pircējam ir aizliegts *izdarīt lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes līgumā vienpusējus grozījumus, kas attiecas uz šo preču piedāvājumu vai piegādes biežumu, metodi, vietu, laiku vai apjomu, kvalitātes standartiem, maksājuma nosacījumiem vai cenu, vai uz šā panta otrajā daļā minēto pakalpojumu sniegšanu.*
- 160 KP NTPAL piemērošanas vadlīnijās skaidrojusi, ka par piegādes līguma izmaiņām tiek uzskatītas izmaiņas lauksaimniecības un pārtikas preču piedāvājumā, piegādes biežumā, piegādes metodē, piegādes vietā, laikā vai apjomā, kvalitātes standartos, maksājuma nosacījumos vai cenā.¹⁰¹ Tas nozīmē, ka par šādām izmaiņām pircējam ir jāinformē piegādātājs un abiem par šādām izmaiņām ir jāvienojas. Ja pircējs savlaicīgi neinformē piegādātāju par izmaiņām lauksaimniecības un pārtikas preču piedāvājumā vai piegādes biežumā, metodē, vietā, laikā vai apjomā, kvalitātes standartos, maksājuma nosacījumos vai cenā, tad šāda pircēja rīcība kvalificējama kā NTPAL noteikumu neievērošana.

¹⁰⁰ Sk. KP. NTPAL piemērošanas vadlīnijas, 175.-183. punktā. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/9853/download>

¹⁰¹ Sk. KP. NTPAL piemērošanas vadlīnijas, 21. punktā.

- 161 Aplūkotajos līgumu noteikumos KP konstatēja līgumu noteikumus, kas noteica pircēju tiesības neatbilstošas kvalitātes lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes gadījumā, vienpusēji bez iepriekšēja brīdinājuma samazināt tiem iepirkuma cenu. KP norāda, ka pircējam ir jāinformē piegādātājs par to piegādāto lauksaimniecības un pārtikas preču neatbilstību kvalitātes noteikumiem. Vienlaicīgi šādai neatbilstībai ir jābūt dokumentētai un pierādāmai.
- 162 Līgumos starp pircējiem un piegādātājiem KP konstatējusi noteikumus, kas nosaka pircējam tiesības izbeigt līgumus ar saviem piegādātājiem bez brīdināšanas gadījumos, kad piegādātāji nepienācīgi pilda savas saistības un nevar novērst līguma noteikumu pārkāpumus. KP ieskatā līgumu noteikumos būtu detalizēti norādama procedūra, kad līgums starp pircēju un piegādātāju izbeidzams, ieskaitot gadījumus, kad piegādātājs nepienācīgi pilda savas saistības. Šādā gadījumā pircējam būtu rakstveidā jāinformē piegādātājs par līguma noteikumu pārkāpumu, uz kuru pamata līgums tiek izbeigts. Vienlaicīgi KP ieskatā, piemēram, atbilstību kvalitātes standartiem būtisko līgumsodu piemērošanas gadījumā būtu jākonstatē atbildīgai iestādei vai akreditētai laboratorijai. Tikai pēc atbildīgās iestādes vai akreditētās laboratorijas slēdziena pircējam būtu laicīgi jābrīdina piegādātājs par līguma izbeigšanu.
- 163 Dažā no aplūkoti līgumiem KP konstatējusi noteikumus, kas nosaka pircējiem tiesības vienpusēji mainīt ar tirgvedības jeb mārketinga pakalpojumu sniegšanu saistītus cenrāžus. Attiecībā uz šādiem līgumu noteikumiem, KP norāda, ka NTPAL 5. panta otrās daļas 2. punkta noteikumi aizliedz pircējiem pieprasīt, lai lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājs tiešā vai netiešā veidā maksā par pārdoto lauksaimniecības un pārtikas preču tirgvedību, ja vien attiecīgie nosacījumi nav iepriekš skaidri un nepārprotami paredzēti rakstveida līgumā starp lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju un pircēju. Šīs normas kontekstā KP vērs uzmanību uz NTPAL 5. panta trešo daļu, kas paredz, ka pircējs par pieprasīto maksājumu sniedz lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājam skaidru un izsekojamu rakstveida pamatojumu attiecībā uz kopējo maksājumu vai maksājumu par vienu vienību. Vienlaicīgi pircējs pēc lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāja pieprasījuma papildus rakstveida pamatojumam sniedz arī aplēsi ar objektīvām un izsekojamām izmaksām un tās pamatojumu. KP norāda, ka par izmaiņām tirgvedības jeb mārketinga pakalpojumu cenrāžos pircējiem ir jāinformē piegādātāji un par to it jābūt noslēgtam attiecīgam līgumam. Vienlaikus KP norāda ka, vienojoties par tirgvedības jeb mārketinga pakalpojumu izmaksām, pircējam jānosaka to godprātīga sadale, lai izvairītos no riska, ka iepirkuma varas apstākļos piegādātājs būtu spiests uzņemties segt nepamatotu daļu no minētām izmaksām. Iepriekš minētais attiecināms arī uz NTPAL 5. panta otrās daļas 1. punkta noteikumiem par reklāmas izmaksām un NTPAL 5. panta otrās daļas 3. punkta noteikumiem par loģistikas pakalpojumiem.
- 164 Vienlaicīgi KP norāda, ka, vērtējot pircēja darbību atbilstību NTPAL 5. panta otrās daļas 2. punkta noteikumiem, piemērojot maksu par tirgvedību, KP ņems vērā šādus kritērijus:
- 1) noslēgtā rakstveida līguma esamība ar skaidri formulētiem tirgvedības veidiem (piemēram, cenu politikas izvērtēšana, klientu lojalitātes pētījumi, preču iepakojuma dizaina pētījumi utt.);

- 2) to, vai līgums noslēgts pirms pakalpojuma sniegšanas un maksas piemērošanas;
- 3) līgumā ir norādītas konkrētas preces, par kuru tirgvedību piemērota maksa;
- 4) līgumā ir skaidri un nepārprotami formulēti noteikumi par piemērojamo maksu (piemēram, maksas apmērs, samaksas kārtība utt.)¹⁰².

6.3. PREČU ATPAKAĻ ATDOŠANA

- 165 Atbilstoši NTPAL 5. panta pirmās daļas 5. punktam pircējam ir aizliegts *atdot lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājam nepārdotās lauksaimniecības un pārtikas preces, nesamaksājot par tām vai par to iznīcināšanu, ja preces ir iznīcināmas, izņemot šādus gadījumus: a) ir piegādātas nekvalitatīvas lauksaimniecības un pārtikas preces, b) lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājs ir iepriekš skaidri un nepārprotami rakstveidā vienojies ar pircēju, ka pieņems atpakaļ jaunas un patērētājiem nezināmas lauksaimniecības un pārtikas preces, kuru piegādi vai tās apjoma palielinājumu ierosinājis lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājs.*
- 166 NTPAL piemērošanas vadlīnijās¹⁰³ KP skaidrojusi, ka tiesību norma ir vērsta pret darbībām, kad pircējs, piemēram, neapdomīgi prognozējot tirgus tendences, vai kļūdainas plānošanas rezultātā, pasūtīto un nerealizēto lauksaimniecības un pārtikas precis atdod atpakaļ bez zaudējumu atlīdzināšanas, kas rodas šo lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem no preču atpakaļpieņemšanas. Pircējam jāuzņemas atbildība par savu tieši veicamo komercdarbību un par nepareizu noieta plānošanu, un tas nedrīkst šo atbildību pārnest uz lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju.
- 167 Līgumos starp pircējiem un piegādātājiem KP konstatējusi noteikumus, kas atspoguļo NTPAL 5. panta pirmās daļas 5. punkta noteikumus ar izņēmumiem no preču atpakaļ atdošanas aizlieguma. KP atgādina, ka ievērojot NTPAL 5. panta pirmās daļas 5. punkta noteikumus, ka arī prasības par labticību un godprātību darījumos¹⁰⁴, kas noteikti NTPAL 5. panta pirmajā daļā, lai tiktu novērsti lauksaimniecības un pārtikas preču atpakaļ atdošanas riski, pircējiem būtu jānodrošina šo preču izsekošana.
- 168 KP līgumos ir konstatējusi noteikumus, kas paredz, ka pircēji sniedz piegādātājiem aplēses par iepirkuma apjomiem, bet tās ir provizoriskās un pircējiem šādas aplēses izsakt nerodas nekādas saistības. KP norāda, ka pircējiem šādu aplēšu izteikšana rūpīgi jāizvērtē kopsakarā ar jaunām un patērētājiem nezināmām lauksaimniecības un pārtikas precēm, lai nepārliktu ekonomisko risku uz piegādātāju.

¹⁰² Sk. KP. NTPAL piemērošanas vadlīnijas, 149.-155. punktā.

¹⁰³ Sk. Ibid., 69.-75. punktā.

¹⁰⁴ Sk. KP. Par mazumtirgotāju sankcijām pret piegādātājiem par līguma noteikumu pārkāpumiem: Tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums, 2022. 87.-103., 132. rindkopu.

6.4. LĪGUMSODU PIEMĒROŠANA

- 169 Atbilstoši NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punktam pircējam, sadarbojoties ar lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju, ir aizliegts *noteikt netaisnīgas un nepamatotas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu.*
- 170 NTPAL piemērošanas vadlīnijās¹⁰⁵ KP skaidrojusi, ka sankcijas šo tiesību normu izpratnē saprotamas to plašākajā nozīmē gan kā līgumsods, soda nauda, procenti, gan arī kā citi pasākumi ar sodošu raksturu.
- 171 KP analizējusi līgumu noteikumus saistībā ar preču piegādi, kas neatbilst kvalitātes¹⁰⁶ un nekaitīguma¹⁰⁷ prasībām. KP ir konstatējusi, ka līgumos šādi līgumsodi ir izteikti noteiktā naudas summā vai procentos. KP konstatē, ka procentos izteiktie līgumsodi par kvalitātes un nekaitīguma prasību ir lielāki nekā līgumsodu apmērs par pārtikas preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi īstā laikā (termiņā). Vienlaicīgi atsevišķos līgumos KP konstatējusi, ka salīdzinājumā ar ārpus Latvijas reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem, Latvijā reģistrētiem piegādātājiem ir paredzēti būtiski lielāki līgumsodi par kvalitātes un nekaitīguma prasību neatbilstībām. Līdz ar to KP atgādina, ka saistībā ar līgumsoda apmēra samērīguma izvērtēšanu tirgus dalībnieku ikdienas sadarbībā tie var izmantot šādus kritērijus, kaut gan tie nav izsmeļoši:
- 1) noteikt līgumsoda apmēru atkarībā no līguma pārkāpuma veida, smaguma un ilguma;
 - 2) izvērtēt līgumsoda samērīgumu, ņemot vērā līgumsoda samērību attiecībā pret mazāko iespējamo tipisko līguma pārkāpumu, par kuru līgumsods var tikt piemērots;
 - 3) līgumsoda samērīguma izvērtēšanai noskaidrot, (1) vai piemērotais līgumsods atbilst vispārpieņemtai praksei, (2) vai norādes par piemērojamo līgumsodu bija skaidras un nepārprotamas, (3) vai attiecīgie noteikumi par līgumsodiem būtu pieņemami, godīgi un līdzvērtīgi izturoties pret piegādātāju.¹⁰⁸
- 172 Gadījumos, kad pircēji par tiem pašiem līguma noteikumu pārkāpumiem saviem piegādātājiem līdzvērtīgos apstākļos piemēro dažāda apmēra sankcijas, nevar tikt uzskatīts par atbilstošu prasībām par labticību un godprātību darījumos. Tāpēc KP aicina pircējus pārskatīt līgumsodu apmērus par kvalitātes un nekaitīguma prasībām sadarbībā gan ar Latvijā reģistrētiem, gan ar ārpus Latvijas reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem.

¹⁰⁵ Sk. KP. NTPAL piemērošanas vadlīnijas, 76.-86. punktā.

¹⁰⁶ Pārtikas aprites uzraudzības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/47184-partikas-aprites-uzraudzibas-likums>

¹⁰⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 178/2002 (2002. gada 28. janvāris), ar ko paredz pārtikas aprites tiesību aktu vispārīgus principus un prasības, izveido Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestādi un paredz procedūras saistībā ar pārtikas nekaitīgumu. Oficiālais Vēstnesis L 031 , 01/02/2002 Lpp. 0001 – 0024. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002R0178>

¹⁰⁸ Sk. KP. Par mazumtirgotāju sankcijām pret piegādātājiem par līguma noteikumu pārkāpumiem: Tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums, 2022. 134. rindkopu.

- 173 Analizējot iesniegtos līgumus, daļā no tiem KP konstatējusi atšķirīgus noteikumus par komercnoslēpumu noteikumu pārkāpumiem. Pirmkārt, atbildība par šādu noteikumu pārkāpumu ir noteikta tikai piegādātājiem, bet pircējiem nav noteikta nekāda atbildība. Otrkārt, KP konstatējusi, ka salīdzinājumā ar ārpus Latvijas reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem, Latvijā reģistrēto piegādātāju līgumos ir paredzēti būtiski lielāki līgumsodi par komercnoslēpumu noteikumu pārkāpumiem. Līdz ar to KP atgādina, ka atbilstoši NTPAL 5. panta pirmās daļas 8. punkta noteikumiem pircējam, sadarbojoties ar lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju, ir noteikts aizliegums nelikumīgi iegūt, izmantot vai izpaust lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāja komercnoslēpumu. Vienlaicīgi KP aicina pircējus pārskatīt līgumsodu apmērus par komercnoslēpumu noteikumu pārkāpumiem sadarbībā gan ar Latvijā, gan ar ārpus Latvijas reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem.

VII. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

- 174 Tirgus uzraudzības mērķis bija sniegt informāciju par cenu transmisijas norisi piegādes ķēdes posmos, vienlaicīgi ar KP izvērtējumu sniedzot nozarei un sabiedrībai piegādes ķēdes dalībnieku mijiedarbību produkta gala cenu jautājumos. KP sniegusi ieskatu lauksaimniecības un piegādes ķēdes posmos attiecībā uz maizes un graudu produktu grupu. KP veikusi cenu transmisiju analīzi, novērtējot cenu izmaiņu korelācijas ražošanas un tirdzniecības posmos. KP analizējusi tirgus dalībnieku sniegtos datus par gaļas, olu un zivju produktu cenu komponentēm. Veicot tirgus uzraudzību, KP ir konstatējusi un **secinājusi** turpmāk norādīto.
- 175 Gaļas, olu un zivju produktu nozares attīstība ir cieši saistīta ar pasaulē notiekošo, tostarp arī ar tirgus liberalizāciju vai pretēji embargo pasākumu ieviešanu citās valstīs. Vienlaicīgi gaļas, olu un zivju produktu tirgus attīstība ir atkarīga no dzīvnieku veselības, slimībām un klimatiskajiem apstākļiem. Starptautiskajos tirgos cūkgaļas tirdzniecība pieaugusi, neskatoties uz ražošanas samazināšanos. Liellopu gaļas pieprasījumam un tirdzniecības apjomiem bija lejupejoša tendence. Ir tendence mājputnu gaļas patēriņa pieaugumam. Savukārt starptautiskā tirdzniecība ar olām ir salīdzinoši neliela salīdzinājumā ar mājputnu gaļu, jo olas nav iespējams sasaldēt transportēšanai lielos attālumos. Zivsaimniecības dati liecina, ka pasaulē nozvejas apjomi sarūk, toties palielinās akvakultūras apjomi.
- 176 Attiecībā uz globālajā piegādes ķēdē esošajiem starptautiskiem standartiem, kuriem tiek atvēlēta arvien lielāka nozīme, KP konstatējusi, ka ES pastāv virkne tiesību aktu, kas regulē dzīvnieku labturības prasību ievērošanu. Minēto tiesību aktu ievērošana var tikt atlikta ar ES dalībvalstu noslēgtajiem nolīgumiem. KP konstatē, ka mazumtirdzniecības vietās Latvijā galapatērētājiem ir pieejamas ārpus Latvijas ražotās olas, kuru marķējumā norādīts, ka to dējējvistu labturības prasības neatbilst ES noteiktajām. Līdz ar to Latvijas un ārpus Latvijas olu ražotājiem tiek izvirzītas dažādas prasības dējējvistu labturībai¹⁰⁹ Latvijā un ārpus Latvijas ražotām olām, tā ietekmējot Latvijas ražotājus. Norādāms, ka attiecībā uz Ukrainā ražotām olām, kuru

¹⁰⁹ 07.07.2009. MK noteikumi Nr. 744 "Noteikumi par dējējvistu labturības prasībām un dējējvistu turēšanas uzņēmumu reģistrācijas kārtību".

marķējumā norādīts, ka to dējējvistu labturības prasības neatbilst ES noteiktajām, konkrētā situācija ir regulēta "Asociācijas nolīgumā starp Eiropas Savienību un Eiropas Atomenerģijas kopienu un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Ukrainu, no otras puses"¹¹⁰ un saskaņā ar Sanitārās un fitosanitārās pārvaldības apakškomitejas, kas regulāri uzrauga sanitārās un fitosanitārās un dzīvnieku labturības prasību tuvināšanas procesa īstenošanas gaitu, pieņemtajiem atzinumiem, ieteikumiem un lēmumiem.

- 177 Lauksaimniecību skaits ar lauksaimniecības dzīvniekiem, t. i., cūkām, liellopiem, aitām un kazām, samazinās. Saimniecību skaits, kur tiek audzēti mājputni, tostarp dējējvistas, arī piedzīvo izmaiņas: kaut gan saimniecību skaitam ir tendence palielināties, to skaits ir samazinājies 2022. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu (acīmredzot, šādas izmaiņas ir saistītas ar straujo reģistrēto paipalu skaita samazināšanos salīdzinājumā ar 2021. gadu). Arī dējējvistu skaitam ir tendence palielināties, bet to skaits 2022. gadā ir samazinājies, salīdzinot ar 2021. gadu. KP jau iepriekš bija norādījusi, ka šāda saimniecību konsolidācija nodrošina apjomradītus ietaupījumus (angliski – *economies of scale*), kā arī veicina tirgus varas pozīcijas (angliski – *buyer power*) un spēju aizstāvēt savas intereses (angliski – *bargaining power*), taču samazina gala patērētāju izvēles iespējas.
- 178 Gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilances dati parāda, ka Latvija ir gaļas neto importētāja. Līdzīgi, kā to rāda globālās tendences, arī Latvijā pieaug mājputnu gaļas īpatsvars saražotā, importa, eksporta un patēriņa apjomos. Mājputnu gaļas importam Latvijā līdz 2020. gadam bija pieaugoša tendence, bet, sākot ar 2021. gadu, mājputnu gaļas imports sāka samazināties. Savukārt mājputnu gaļas eksporta temps palēninājās no 5.5 % 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu līdz 3,2 % 2022. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu. Cūkgaļas eksports saglabāja pieaugošu tendenci: 2021. gadā cūkgaļas eksporta apjoma pieaugums ir bijis 20,3 % un 2022. gada pieaugums bija 22,3 %.
- 179 Veicot cenu transmisijas analīzi gaļas, olām un zivju produktiem mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā, KP secinājusi, ka cenu veidošanā ražotāju zīmolu svaiga cūkgaļa, svaigs cālis, olas un svaigas zivis tiek cenotas vairāk nekā mazumtirgotāju pašu privāto preču zīmju preces šajās preču kategorijās.
- 180 Attiecībā uz Latvijas un ārpus Latvijas produkcijas mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posma cenošanas politiku norādams, ka, kaut gan atsevišķas preces gaļas, olu un zivju produktu kategorijās Latvijas ražotām precēm, t. i., doktordesai, svaigam cālim, svaigām zivīm, tiek piemērots augstāks uzcenojums nekā ārpus Latvijas ražotām precēm, tomēr šādas atšķirības uzcenojumā nav tik acīmredzamas, kā KP konstatējusi pienam un piena produktiem, kā arī maizei un graudu produktiem. Vienlaicīgi norādams, ka Latvijā ražotam svaigam cālim mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā piemērotais uzcenojums ir salīdzinoši liels salīdzinājumā ar ārpus Latvijas ražotajam, uzcenojuma atšķirībai vidēji sasniedzot 196 %.
- 181 KP konstatējusi, ka privāto preču zīmju iepirkuma cenas, t. i., mazumtirgotāju iepirkumu cenas, svaigai cūkgaļai, doktordesai, svaigam cālim, olām, svaigām

¹¹⁰ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/267667-par-asociacijas-noligumu-starp-eiropas-savienibu-un-eiropas-atomenergijas-kopienu-un-to-dalibvalstim-no-vienas-puses-un-ukrainu-no-otras-puses>

zivīm, ir acīmredzami zemākas tieši privāto preču zīmju precēm, kuras piegādātāji ražo mazumtirgotājiem, salīdzinājumā ar ražotāju zīmola precēm. Šāda situācija norāda, ka piegādātāji/ražotāji savas ražošanas izmaksas privāto preču zīmju precēm, visticamāk, sedz uz savu zīmola preču peļņas rēķina. Šādās situācijās, it īpaši, kad piegādātājs ražo gan privātās preču zīmes preces, gan ražotāja zīmolu preces, mazumtirgotājiem ir jābūt īpaši uzmanīgiem, lai tie pret saviem piegādātājiem neveiktu NTPAL noteiktās aizliegtās darbības, kas konsolidētā veidā apkopotas šīs tirgus uzraudzības I daļā¹¹¹.

- 182 KP konstatēja, ka svaigai cūkgaļai, kūpinātai cūkgaļai, doktordesai un olām arvien lielāka daļa no preču gala cenas veidojas mazumtirdzniecības piegādes ķēdes posmā. Ievērojot, ka tieši ražošanas posmā produkts tiek saražots un attiecīgi tas ietver visas ražošanas, iepakojuma un pārējās ražošanas posmam nepieciešamās izmaksas, turpretī mazumtirdzniecības posmā tiek nodrošināta pārdošana un attiecīgi pārdošanas izmaksas, tad attiecīgi šāda situācija ar mazumtirgotāju uzcenojumu, kas vairākkārt pārsniedz ražošanas posma uzcenojumu, nevar tikt uzskatīta par godprātīgu.
- 183 Veicot cenu noturības analīzi, KP konstatējusi, ka tāpat kā cenu mainības, arī cenu noturības izmaiņas atšķiras dažādiem mazumtirdzniecības tīkliem, tādējādi tiem ir spēja rīkoties neatkarīgi, kas savukārt norāda arī uz tirgus varas klātbūtni atsevišķiem mazumtirdzniecības tīkliem.
- 184 Analizējot pircēju un piegādātāju iesniegtos līgumus, KP konstatēja, ka dažos no tiem pircēji kļūdaini norāda norēķinu termiņa iestāšanās kritēriju par lauksaimniecības un pārtikas precēm. Pircējiem līgumos ir noteiktas tiesības vienus pusējiem līgumu grozījumiem (1) neatbilstošas kvalitātes lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes gadījumā, (2) kad piegādātāji nepienācīgi pilda savas saistības un nevar novērst līguma noteikumu pārkāpumus, (3) tirgvedības jeb mārketinga pakalpojumu cenrāžos. Sadarbības līgumos KP konstatēja riskus NTPAL noteikumu pārkāpumiem attiecībā uz preču atpakaļ atdošanu. Vienlaicīgi KP konstatēja, ka, salīdzinājumā ar ārpus Latvijas reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem, Latvijā reģistrēto piegādātāju līgumos ir paredzēti būtiski lielāki līgumsodi par kvalitātes un nekaitīguma prasību neatbilstībām un par komercnoslēpumu noteikumu pārkāpumiem.
- 185 Pamatojoties uz tirgus uzraudzības secinājumiem un tirgus uzraudzības gaitā konstatēto problemātiku, KP attiecībā uz gaļas, olu un zivju produktu tirgus izpēti var attiecināt lielāko daļu **priekšlikumu**, kas tika izteikti tirgus uzraudzības pirmajā un otrajā daļā saistībā ar piena un maizes un graudu produktu grupu¹¹².
- 186 Izvērtējot sadarbības apstākļus, KP aicina tirgus dalībniekus augstās inflācijas un tirgus nenoteiktības apstākļos domāt ne tikai par tūlītējā labuma gūšanu uz savu piegādātāju rēķina, bet arī par patērētāju pirktspēju, jo tieši mazāk aizsargātiem gala patērētājiem augstās inflācijas apstākļos pirktspēja kļūst arvien zemāka.

¹¹¹ KP. "Olu, zivju, piena, gaļas, graudu un maizes produktu mazumtirdzniecības" tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums (I daļa – piena produkti), 15.–21. rindkopa.

¹¹² Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/11577/download?attachment>; <https://www.kp.gov.lv/lv/media/11691/download?attachment>

- 187 KP norāda, ka mazumtirgotāji, piemērojot tādu pašu vai līdzīgu cenu pielāgošanas amplitūdu Latvijā saražotiem produktiem, kādu tie piemēro ārpus Latvijas saražotiem produktiem, varētu padarīt Latvijā saražotos produktus pieejamākus gala patērētājiem. Savukārt, realizējot tādu pašu vai līdzīgu cenu pielāgošanas amplitūdu ražotāju zīmola produktiem, kādu mazumtirgotāji realizē pašu privātām preču zīmēm, varētu ražotāju zīmola produktus padarīt pieejamākus gala patērētājiem un sekmēt patērētāju pirkspēju. Līdz ar to KP aicina mazumtirgotājus veidot tādu cenu politiku Latvijā saražotiem produktiem un ražotāju zīmola produktiem, lai tie būtu pieejamāki gala patērētājiem.
- 188 Situācijās, kad piegādātājs ražo gan mazumtirgotāja privātās preču zīmes preces, gan ražotāja zīmolu preces, kas pēc sastāva ir identiskas, mazumtirgotājiem ir jābūt īpaši uzmanīgiem, lai tie pret saviem piegādātājiem neveiktu Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likumā¹¹³ noteiktās aizliegtās darbības. KP konstatējusi, ka ražotāju posmā ražošanas izmaksas pēc sastāva identiskām precēm ir nemainīgas ražotāja zīmola precēm un privātās preču zīmes precēm, taču to iepirkuma cenas būtiski atšķiras. Līdz ar to pirmšķietami mazumtirgotāji ir pakļauti NTPAL pārkāpuma riskam šādās situācijās, ievērojot, ka privātās preču zīmes preces ir lētākas, arī uz mārketinga un reklāmas rēķina, loģistikas izcenojuma un apjoma atlaides rēķina. Līdz ar to KP aicina mazumtirgotājus būt īpaši vērīgiem, lai šādās situācijās netiktu pārkāpta NTPAL noteiktā godīgā tirdzniecības prakse. Mazumtirgotāju godīgai tirdzniecības praksei un prasībām par labticību un godprātību darījumos atbilstošas darbības kļūst aktuālākas, jo šis piegādes ķēdes posms kļūst arvien ietekmīgāks, proti, lielāks uzcenojuma īpatsvars (piemēram, kūpinātai cūkgaļai, doktordesai un olām) veidojas tieši mazumtirdzniecības posmā.
- 189 Gandrīz ikkatrs mazumtirdzniecības tīkls mūsdienās izdod akcijas bukletu, un, lai gan akciju salīdzināšana bukletos nav vairs aktuāla tendence, cenu salīdzināšanu iespējams veikt mazumtirgotāju interneta veikalos. Līdz ar to KP aicina patērētājus, veicot ikdienas pirkumus, izmantot šo izdevību, sekojot līdzi produktu cenām un izvērtējot sev piemērotāko iepirkšanās vietu. Izvēloties savu pirkuma grozu pārdomāti, izmeklējot produktu alternatīvas, kopējā groza cena var būtiski atšķirties.
- 190 KP vienlaicīgi uzsver, ka mūsdienu mainīgajā pasaulē informācijai ir spēks, jo savstarpējo komersantu konkurenci veido ne tikai cenas, bet arī informācijas pieejamība, tostarp arī par cenām. Līdz ar to KP aicina mazumtirgotājus pielāgoties laikam un arī iepirkumu grupu biedrus apdomāt par to produkciju cenu izvietojumu tīmekļa vietnēs, lai dotu iespēju sabiedrībai piekļūt plašākai cenu caurskatāmībai. Ievērojot iepriekš norādīto par informācijas spēku, KP aicina Zemkopības ministriju apdomāt pārņemt Lietuvas praksi attiecībā uz tīmekļa vietnes izstrādi, kurā būtu publiski pieejama informācija par dažādu pārtikas produktu vidējo mazumtirdzniecības (plaukta) cenu struktūru. Šādā veidā būtu iespējams atrast informāciju par to, kādu daļu no plaukta cenas saņem audzētājs, pārstrādātājs, mazumtirgotājs, kā arī atspoguļota daļa, kas nonāk valsts budžetā (nodokļi).¹¹⁴

¹¹³ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322554-negodigas-tirdzniecibas-prakses-azlieguma-likums>

¹¹⁴ Lietuvas prakse. Pieejams: <https://www.produktukainos.lt/Analitika/KainuGrandines>

- 191 Mazumtirdzniecības tirgū, ņemot vērā to caurskatāmību, ir iespējama inteliģentā pielāgošanās, kad konkurenti monitorē viens otra piedāvātās cenas un, lai varētu tirgū piedāvāt konkurētspējīgu cenu, attiecīgi reaģē uz konkurentu cenu izmaiņām. Konkurences tiesībās šāda pielāgošanās nav aizliegta, ja tā notiek neatkarīgi, kad mazumtirgotājs pats monitorē konkurentu publiski pieejamās cenas un neatkarīgi, patstāvīgi izvērtējot konkurentu piedāvājumu, nosaka savas produkcijas cenu. Lai salīdzinātu visu mazumtirgotāju cenas, patērētājiem ir ierobežotas iespējas, jo ne katram mazumtirgotājam ir pieejams interneta veikals, kas nodrošinātu cenu caurspīdīgumu. Te tiek novērota informācijas asimetrija starp mazumtirgotāja un patērētāja iespējām. Tāpēc KP ierosina nozares pārstāvjiem/atbildīgajām nozares institūcijām izveidot cenu salīdzināšanas rīku, kas ļautu patērētājiem pieņemt apsvērtus lēmumus par labu konkrēto preču iepirkšanai par visizdevīgāko cenu konkrētajā periodā mazumtirdzniecības vietās. Līdzīgs monitoringa rīks darbojas vairākās citās ES dalībvalstīs, tostarp Rumānijā, kur kopš 2009. gada cenu salīdzināšanas rīks izstrādāts sadarbībā ar privātajiem komersantiem.
- 192 Izvērtējot produktu cenu mainīgumu visos piegādes ķēdes posmos un katra individuālā komersanta cenošanas stratēģiju, kas ietver peļņas vai zaudējumu balansu, kā arī novērojumus un rīcību kopsakarā ar iepriekšējā piegādes posma darbībām, cenu paaugstinot vai pazeminot, secināms, ka tirgus ir plūstošs un tas pielāgojas mainīgajiem apstākļiem. Līdz ar to KP atkārtoti uzsver nozares atbildīgajām institūcijām saglabāt tirgu brīvu, bez cenu fiksēšanas vai papildu regulējumiem, kas ierobežotu katra piegādes ķēdes dalībnieka brīvu rīcību cenu noteikšanā.
- 193 KP aicina pirceļus līgumu noteikumos ar piegādātājiem par sākuma atskaites punktu lauksaimniecības un pārtikas preču apmaksas termiņam noteikt to piegādes datumu. Vienlaicīgi KP aicina pirceļus rūpīgi izvērtēt aplēšu sniegšanu piegādātājiem par iepirkuma apjomiem kopsakarā ar jaunām un patērētājiem nezināmām lauksaimniecības un pārtikas precēm, lai nepārliktu ekonomisko risku uz piegādātāju un izvairītos no lauksaimniecības un pārtikas preču atpakaļ atdošanas gadījumiem.
- 194 Vienojoties par tirgvedības jeb mārketinga pakalpojumu izmaksām, pircējam jānosaka to godprātīga sadale, lai izvairītos no riska, ka iepirkuma varas apstākļos piegādātājs būtu spiests uzņemties segt nepamatotu daļu no šīm izmaksām. Iepriekš minētais attiecināms arī uz NTPAL 5. panta otrās daļas 1. punkta noteikumiem par reklāmas izmaksām un NTPAL 5. panta otrās daļas 3. punkta noteikumiem par loģistikas pakalpojumiem.
- 195 KP aicina mazumtirgotājus pārskatīt līgumsodu noteikumus un apmēru par kvalitātes un nekaitīguma prasību neatbilstībām un par komercnoslēpumu noteikumu pārkāpumiem, kas noteikti līgumos ar Latvijā reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem, lai līdzsvarotu ekonomiskos riskus starp Latvijā un ārpus Latvijas reģistrētiem lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem.
- 196 KP aicina mazumtirgotājus saistībā ar līgumsoda apmēra samērīguma izvērtēšanu izmantot KP izstrādāto pašnovērtējuma rīku pirceļiem godīgas tirdzniecības prakses novērtēšanai un pamatotu līgumsodu piemērošanai¹¹⁵.

¹¹⁵ Pieejams: <https://forms.gle/yjbfyY935ZVKiYUw5>

Rīkā ir ietverti jautājumi, kas ļaus tirgus dalībniekiem pārliecināties, vai to līgumu noteikumi ar piegādātājiem atbilst labticībai un godprātībai darījumos, vai sankcijas/līgumsodi piegādātājiem netiek piemēroti atkārtoti. Pašnovērtējuma rīkā ir sniegti arī sankciju/līgumsodu apmēra samērīguma izvērtēšanas kritēriji tirgus dalībnieku ikdienas sadarbībā.

Pateicība

Konkurences padome pateicas uzņēmumiem un asociācijām, kas sniedza tirgus uzraudzības veikšanai nepieciešamo informāciju.

Par tirgu uzraudzību

Konkurences padome veic tirgu uzraudzību – padziļinātu konkurences situācijas analīzi – mērķtiecīgi izvēlētos tirgos, lai atklātu un novērstu konkurences kropļojumus, kas ierobežo uzņēmumu vienlīdzīgu sāncensību.

Uzraudzības noslēguma ziņojums tiek publiskots, ja to neliedz informācijas pieejamības ierobežojumi un ja informācija par tirgu, kas iegūta papildus pārkāpuma konstatēšanai vai nekonstatēšanai, uzskatāma par būtisku.

Sabiedrības līdzdalības iespējas

Anonīmas ziņošanas iespēja Konkurences padomes interneta vietnē: <http://www.kp.gov.lv/lv/tipoffs>

Informēt Konkurences padomi par iespējamiem pārkāpumiem vai saņemt konsultāciju iespējams gan klātienē (iepriekš piesakoties), gan telefoniski (arī neatklājot savu identitāti).

Konkurences padome
Brīvības 55, 2. korp.,
Rīga, LV-1010,
Tālrunis: +371 67282865
Fakss: +371 67242141
E-pasts: pasts@kp.gov.lv

www.kp.gov.lv

 [@KPgovLV](https://twitter.com/KPgovLV)